

Návrh
Stratégie hospodárskej politiky Slovenskej republiky
do roku 2030

OBSAH

ÚVOD	7
1 STRATEGICKÝ CIEĽ A VÍZIA HOSPODÁRSKEJ POLITIKY SR.....	9
1.1 Vízia hospodárskej stratégie	10
2 TRENDY – HODNOTENIA A VÝZVY.....	12
2.1 Demografia a pracovný trh	13
2.2 Ekonomické zmeny a hospodársky rozvoj	16
2.3 Technológie	18
2.4 Životné prostredie.....	20
2.5 Správa vecí verejných – prístupy k riadeniu, regulácia a podnikateľské prostredie	24
2.6 Bezpečnosť	26
2.7 Výzvy do roku 2030	27
2.8 Makroekonomická analýza SR.....	28
2.8.1 Medzinárodné porovnanie.....	34
2.8.2 Vnútoraná rovnováha.....	35
2.9 Charakter a zdroje konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky	43
3 ANALÝZA REGIONÁLNYCH ROZDIELOV.....	53
3.1 Ekonomická výkonnosť regiónov SR.....	54
3.2 Možnosti rozvoja regiónov SR.....	58
4 SWOT ANALÝZA.....	60
5 KĹÚČOVÉ OBLASTI HOSPODÁRSKEJ POLITIKY SR.....	72
6 NÁVRH OPATRENÍ V KĹÚČOVÝCH OBLASTIACH HOSPODÁRSKEJ POLITIKY	75
7 MONITORING.....	97
8 ZÁVER	107

ZOZNAM TABULIEK, GRAFOV A OBRÁZKOV

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1	Zamestnanci podľa vzdelania za rok 2017	37
Tabuľka č. 2	Pomer produktivity práce k jej úrovni v EÚ 15 (úroveň EÚ 15 = 1)	44
Tabuľka č. 3	Štruktúra exportu výrobkov zo SR (podieľ na celkovom exporte výrobkov v %)	50
Tabuľka č. 4	Podnikové výdavky na výskum a vývoj (% z pridanej hodnoty)	51
Tabuľka č. 5	Stav PZI v eurách rokoch 2010 – 2014	56
Tabuľka č. 6	Výdavky na výskum a vývoj	78
Tabuľka č. 7	Bežné výdavky na VaV na Slovensku podľa činností od roku 2010 do 2015	79

Zoznam grafov

Graf č. 1	HDP 1995 - 2017 v stálych a bežných cenách	29
Graf č. 2	Tempo rastu HDP v jednotlivých rokoch	30
Graf č. 3	HDP v parite kúpnej sily ako % k priemeru EÚ	30
Graf č. 4	HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily 2004 - 2016	31
Graf č. 5	Podiel jednotlivých odvetví na HDP b.c.	32
Graf č. 6	Podiel hrubej pridanej hodnoty priemyslu na celkovej pridanej hodnote v jednotlivých krajinách EÚ	32
Graf č. 7	Hrubá pridaná hodnota podľa odvetví	33
Graf č. 8	Nominálna produktivita práce na osobu - EÚ28	34
Graf č. 9	Nominálna produktivita práce na odpracovanú hodinu - EÚ28	34
Graf č. 10	Miera nezamestnanosti, reálne tempo rastu HDP a nárast, resp. pokles zamestnanosti	36
Graf č. 11	Miera nezamestnanosti podľa veku za rok 2016	36
Graf č. 12	Vývoj počtu absolventov I. a II. stupňa vysokoškolského vzdelávania	37
Graf č. 13	Vývoj počtu absolventov stredoškolského vzdelávania	38
Graf č. 14	Vývoj minimálnej a priemernej mzdy (v EUR)	38
Graf č. 15	Vývoj deficitu verejných financií (práva os) a verejného dlhu (ľavá os) a prognóza do roku 2020 (% HDP)	39
Graf č. 16	Hrubý dlh (ľavá os) a deficit verejných financií (práva os), rok 2016	40
Graf č. 17	Verejné výdavky (mil. EUR) do oblastí podľa klasifikácie COFOG	40
Graf č. 18	Inflácia CPI v %	41
Graf č. 19	Index starnutia	42
Graf č. 20	Index ekonomického zaťaženia	42
Graf č. 21	Priebeh reálnej konvergenencie	43
Graf č. 22	Jednotkové náklady práce (úroveň EÚ 15 = 100)	45
Graf č. 23	Podiel miezd na pridanej hodnote a miera nezamestnanosti	46
Graf č. 24	Podiel strojov a zariadení a podiel „intelektuálneho“ kapitálu na celkovej tvorbe hrubého fixného kapitálu- v celej ekonomike	47
Graf č. 25	Štruktúrna zmena fixných investícií v priemyselnej výrobe: podiel strojov a zariadení na tvorbe hrubého fixného kapitálu	48
Graf č. 26	Štruktúrna zmena fixných investícií v priemyselnej výrobe: podiel „intelektuálneho kapitálu“ (=produktov intelektuálneho vlastníctva) na tvorbe hrubého fixného kapitálu	49
Graf č. 27	Hodnotenie pilierov konkurencieschopnosti ekonomiky SR podľa Svetového ekonomického fóra	52
Graf č. 28	Vývoj HDP na obyvateľa	55
Graf č. 29	Prílev PZI v SR za obdobie 2011 - 2014	56
Graf č. 30	Podiel výdavkov na VaV z HDP v %	79
Graf č. 31	Vývoj konečnej energetickej spotreby v jednotlivých sektoroch hospodárstva SR	84
Graf č. 32	Koncová cena elektriny pre podnikateľov za rok 2017 (EUR/kWh), pásmo	85

	odberu 2 000- 20 000 MWh, cena vrátane daní a poplatkov	
Graf č. 33	Porovnanie koncovej ceny elektriny pre podnikateľov s priemerom EÚ - 28 (EUR/kWh), pásmo odberu 2 000- 20 000 MWh, cena vrátane daní a poplatkov	85
Graf č. 34	Koncová cena plynu pre podnikateľov rok 2017 (EUR/kWh), pásmo odberu 10 000 - 100 000 GJ, cena vrátane daní a poplatkov	86
Graf č. 35	Porovnanie koncovej ceny plynu pre podnikateľov s priemerom EÚ – (EUR/kWh), pásmo odberu 10 000- 100 000 GJ, cena vrátane daní a poplatkov	86
Graf č. 36	Index ľudského rozvoja v SR	98
Graf č. 37	Percento HDP Slovenska na osobu v parite kúpnej sily k priemeru HDP pôvodných krajín EÚ15 na osobu v parite kúpnej sily	99
Graf č. 38	Miera pridanej hodnoty	100
Graf č. 39	Miera pridanej hodnoty - pomer SR voči malým vyspelým ekonomikám	101
Graf č. 40	Produktivita práce	101
Graf č. 41	Produktivita práce - pomer SR voči malým vyspelým ekonomikám	102
Graf č. 42	Podiel produktov intelektuálneho vlastníctva na tvorbe hrubého fixného kapitálu	103
Graf č. 43	Podiel produktov intelektuálneho vlastníctva na tvorbe hrubého fixného kapitálu - pomer SR voči malým vyspelým ekonomikám	103
Graf č. 44	Emisná náročnosť	104
Graf č. 45	Súhrnný indikátor pre Slovensko a želateľný, respektíve neželateľný vývoj	105

Zoznam obrázkov

Obrázok č. 1	Schéma hospodárskeho rastu	11
--------------	----------------------------	----

ZOZNAM SKRATIEK

BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
b.c.	bežné ceny
BLI	Better Life Index - index lepšieho života
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
COFOG	klasifikácia výdavkov verejnej správy
CPI	index spotrebiteľských cien
ČR	Česká republika
DPPO	daň z príjmov právnických osôb
EHS	Európske hospodárske spoločenstvo
EMAS	schéma pre environmentálne manažérstvo a audit
ERA	European Research Area - Európsky výskumný priestor
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
EÚ	Európska únia
GDP	Gross domestic product - hrubý domáci produkt
HDI	Human Development Index - index ľudského rozvoja
HDP	hrubý domáci produkt
HICP	harmonizovaný index spotrebiteľských cien
IFP	Inštitút finančnej politiky
IKT	informačné a komunikačné technológie
INESS	Inštitút ekonomických a spoločenských analýz
IT	informačné technológie
IUS	Innovation Union Scoreboard - úroveň inovačnej výkonnosti
KSK	Košický samosprávny kraj
KVET	Kombinovaná výroba elektriny a tepla
MH SR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MPaRV SR	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MPSVaR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MSP	malé a stredné podniky
MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
NACE	klasifikácia ekonomických činností
NATO	North Atlantic Treaty Organization - Organizácia Severoatlantickej zmluvy
NBS	Národná banka Slovenska
NIP	Národný investičný plán
NSK	Nitriansky samosprávny kraj
NUTS	klasifikácia územných štatistických jednotiek zavedená Štatistickým úradom SR v súvislosti s potrebami regionálnej politiky EÚ. V SR sú určené úrovne: NUTS 1 - Slovenská republika, NUTS 2 - Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko, Východné Slovensko, NUTS 3 - VÚC (samosprávne kraje), LAU 1 - okresy, LAU 2 - obce
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OSN	United Nations Organisation - Organizácia Spojených národov
OZE	obnoviteľné zdroje energie
PPI	index cien priemyselných výrobcov
PSK	Prešovský samosprávny kraj

PwC	PricewaterhouseCoopers
PZI	priame zahraničné investície
RIS3	Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu
SAV	Slovenská akadémia vied
s.c.	stále ceny
SEA	Strategic Environmental Assessment - posudzovanie vplyvu strategických dokumentov na životné prostredie
SHMÚ	Slovenský hydrometeorologický ústav
SR	Slovenská republika
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
TNSK	Trenčiansky samosprávny kraj
TPS	Tarifa za prevádzkovanie systému
TTSK	Trnavský samosprávny kraj
TUR	Trvalo udržateľný rozvoj
ÚRSO	Úrad pre reguláciu sieťových odvetví
VaV	výskum a vývoj
VVI	výskum, vývoj a inovácie
ŽSK	Žilinský samosprávny kraj

ÚVOD

Ambíciou návrhu „*Stratégie hospodárskej politiky Slovenskej republiky do roku 2030*“ je určiť strategické smerovanie hospodárskej politiky s výhľadom do roku 2030, ktoré poskytne predstavu o ďalšom vývoji a rozvoji hospodárstva Slovenskej republiky s apolitickým charakterom, a tým umožní dlhodobu absentujúcu koncepčné venovanie sa problematike, nad rámec politického cyklu, s ambíciou poskytnúť východiská tak pre súčasnú, ako aj budúcu vládu SR. Vďaka tomu prispeje k lepšej predvídateľnosti a stabilite verejných rozhodnutí.

Stratégia identifikuje kľúčové opatrenia, ktoré povedú k splneniu základného cieľa, ktorým je konkurencieschopný a udržateľný hospodársky rast. Stratégia hospodárskej politiky má nadrezortný charakter, jej definovaný rozsah zaväzuje k spolupráci na jej príprave, okrem vecne príslušných rezortov, tiež Úrad vlády SR a Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu. Návrh opatrení bol zostavený v spolupráci dotknutých rezortov a inštitúcií.

Východiská a dôvody pre spracovanie dokumentu

Dlhodobá absencia ucelenej hospodárskej politiky Slovenska vyústila do tvorby komplexného dokumentu, ktorý analyzuje a sumarizuje súčasné východiská slovenského hospodárstva a navrhuje opatrenia, ktorých podpora a implementácia zabezpečí konkurencieschopnosť a udržateľnosť hospodárskeho rastu pri zohľadnení ochrany životného prostredia a to prostredníctvom nasledovných kľúčových oblastí: rozvoj ľudského kapitálu, technologické zmeny a podpora inovatívneho potenciálu SR, environmentálna a energetická efektívnosť hospodárstva, rozvoj podnikateľského prostredia a regionálny rozvoj spolu s oblasťou pôdohospodárstva.

Dokument na dosiahnutie strategického cieľa a cieľov definovaných v jednotlivých kľúčových oblastiach navrhuje opatrenia, ako aj spôsob monitorovania pokroku pri ich napĺňaní. Pre efektívnu realizáciu je dôležitá aj účinná podpora zo strany ostatných rezortov prostredníctvom ich odvetvových a prierezových politík. Stratégia je vypracovaná v súlade s princípmi udržateľného rozvoja, čím zabezpečuje súlad hospodárskej, sociálnej a environmentálnej politiky a vytvára rámec pre dosiahnutie prosperity spoločnosti vytvorením podmienok pre zabezpečenie hospodárskeho rastu, konkurencieschopnosti a zamestnanosti. Bez ochrany životného prostredia a trvaloudržateľného využívania prírodných zdrojov totiž nie je možné dosiahnuť ani ciele hospodárskej politiky. Hospodársky rozvoj je úzko spätý s ochranou prírodných zdrojov, ktoré sú vo väčšine prípadov jedným z hlavných podkladov pre rozvoj určitého priemyslu, či podnikateľskej aktivity. Ambíciou dokumentu je prijímať v rámci hospodárstva SR také opatrenia, ktoré majú koncepčný charakter, a ktoré posilňujú udržateľný a inkluzívny hospodársky rozvoj a sú v súlade s hospodárskou politikou EÚ.

Proces prípravy dokumentu

V septembri 2016 bola vytvorená koordinačná skupina pre prípravu strategického dokumentu „*Stratégia hospodárskej politiky Slovenskej republiky do roku 2030*“, zložená zo zástupcov štátnej správy, ako aj zo zástupcov akademickej obce a zamestnávateľských zväzov. Rezort hospodárstva pri príprave dokumentu vychádzal, okrem iných dokumentov, aj z dokumentu „*Metodika a inštitucionálny rámec tvorby verejných stratégií*“, ktorý vláda SR schválila uznesením vlády SR č. 197 z 26. apríla 2017. Z dôvodu nadrezortnosti a prierezového obsahu spolupracovalo Ministerstvo hospodárstva SR (ďalej len „MH SR“) pri príprave dokumentu aj s vecne príslušnými rezortmi a orgánmi štátnej správy. Dokument bol taktiež konzultovaný s príslušnými sekciami MH SR.

Štruktúra dokumentu

Štruktúra dokumentu pozostáva zo siedmich hlavných kapitol. Prvá kapitola sa venuje určeniu základného strategického cieľa hospodárskej politiky SR s určením vízie a oblastí, ktorých optimálne nastavenie povedie ku konkurencieschopnému, udržateľnému a zelenému hospodárskemu rastu. Druhá kapitola poskytuje analýzu vývoja hlavných globálnych trendov, ktoré hodnotí aj z pohľadu SR. Taktiež analyzuje súčasný makroekonomický stav SR. Predmetná analýza sa opiera o ekonomickú výkonnosť, socioekonomické ukazovatele a makroekonomickú stabilitu SR a definuje charakter a zdroje konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky (kapitola 2). Analytická časť v tretej kapitole popisuje potenciál regiónov SR z pohľadu ekonomickej výkonnosti a typológie regionálnej štruktúry.

SWOT analýza v štvrtej kapitole definuje silné a slabé stránky hospodárstva SR, ako aj príležitosti a hrozby vplyvajúce na jej budúci hospodársky rozvoj. Piata kapitola stanovuje východiská pre kľúčové oblasti hospodárskej politiky SR, ktoré sú rozpracované formou opatrení v šiestej kapitole. Siedma kapitola sa venuje monitorovaniu pokroku pri napĺňaní hospodárskej politiky a stanovuje rámec pre implementáciu opatrení formou akčných plánov.

Nadväznosť na strategické environmentálne posudzovanie

Vzhľadom na strategický charakter a celoštátny dosah dokumentu podlieha tento materiál strategickému posudzovaniu vplyvov na životné prostredie vrátane vplyvov na zdravie ľudí (SEA) podľa zákona č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o posudzovaní vplyvov“).¹

Hlavným cieľom uplatňovania procesu SEA je zabezpečiť vysokú úroveň ochrany životného prostredia a prispieť k integrácii environmentálnych aspektov do prípravy a schvaľovania stratégie hospodárskej politiky so zreteľom na podporu trvalo udržateľného rozvoja. Proces odborného a verejného posudzovania vplyvov strategického dokumentu na životné prostredie, kde vo všetkých fázach má verejnosť zabezpečený prístup k dokumentu a prebiehajú verejné konzultácie, je zameraný na zistenie, opísanie a vyhodnotenie priamych a nepriamych vplyvov na životné prostredie. Súčasťou procesu posudzovania je porovnanie výhod a nevýhod nulového variantu, t.j. stavu, ktorý by nastal, ak by sa strategický dokument nerealizoval a navrhovaného variantu strategického dokumentu z hľadiska vplyvu na životné prostredie v určenom rozsahu určenom podľa zákona o posudzovaní vplyvov. V procese posudzovania sa zároveň, na základe identifikovaných a zhodnotených predpokladaných vplyvov, určia opatrenia na ich minimalizáciu, prípadne na úplnú elimináciu. Celý proces umožňuje získať odborný podklad pre rozhodovací proces týkajúci sa prijatia alebo schválenia tohto návrhu strategického dokumentu vládou SR.

Riadenie a aktualizácia dokumentu

MH SR v úzkej spolupráci s ostatnými vecne príslušnými rezortmi nadväzujúc na dokument „*Návrh Cestovnej mapy k Národnému infraštruktúrnemu plánu Slovenskej republiky na obdobie 2018 – 2030*“, bude zodpovedné za riadenie, koordináciu a pravidelnú aktualizáciu dokumentu.

¹⁾ Cieľom uplatňovania procesu SEA je zabezpečiť vysokú úroveň ochrany životného prostredia a prispieť k integrácii environmentálnych aspektov do prípravy a schvaľovania stratégie hospodárskej politiky so zreteľom na podporu trvalo udržateľného rozvoja.

1 STRATEGICKÝ CIEĽ A VÍZIA HOSPODÁRSKEJ POLITIKY SR

Slovenská republika musela od svojho vzniku čeliť výzvam, ktoré ju vo významnej miere ovplyvnili vo všetkých spoločenských rovinách. Na jednej strane môžeme hovoriť o zmenách, ktoré umožnili podporu jej hospodárskeho rozvoja, ako napríklad vstup medzi členské krajiny Európskej únie v roku 2004, následne na to vstup do jednotnej menovej únie a do schengenského priestoru. Všetky tieto tri míľniky mali osobitný a nezastupiteľný vplyv na ekonomickú úroveň SR.

Na druhej strane to boli negatíva, ktorými boli svetová finančná kríza z roku 2008, ktorá bola najhoršou ekonomickou krízou od krízy v 30. rokoch minulého storočia, či plynová kríza z roku 2009.

Globálne hodnotové reťazce sa stali dominantnou črtou svetového obchodu. Proces výroby tovarov od surovín až po hotový výrobok, určený pre konečného spotrebiteľa, sa realizuje predovšetkým tam, kde sú k dispozícii potrebné odborné a materiálové predpoklady, a to za konkurencieschopné náklady a kvalitu.

V tejto súvislosti možno za jednu z najdôležitejších výziev označiť štvrtú priemyselnú revolúciu, ktorá sa už začala. SR bude čeliť nutnosti prispôbenia sa jej vo všetkých rovinách, a to od úrovne a systému vzdelávania, cez inovácie a digitalizáciu odvetví, až po vplyvy na trh práce, či požiadavky na kvalitu podnikateľského prostredia.

Slovenská republika je relatívne mladá krajina s vysoko otvorenou ekonomikou, ktorá si za posledné roky vybudovala postavenie konkurencieschopnej krajiny, s jedným z najvyšších podielov priemyslu na HDP v rámci EÚ,² a to najmä vďaka nákladovej konkurencieschopnosti a kvalifikovanej pracovnej sile.

Po prepade tempa rastu HDP, počas vyššie uvedeného začiatku krízového obdobia v roku 2008 a plynovej krízy v roku 2009, sa podarilo opätovne naštartovať jeho rast, avšak už nie v rozsahu akého sme boli svedkami pred týmto obdobím. Súčasnú fázu vývoja charakterizuje najmä fakt, že SR čelí špecifickému problému, kedy na jednej strane majú zamestnávateľia problém s nedostatkom adekvátne kvalifikovanej pracovnej sily a na strane druhej vytvárajú zamestnanci a uchádzači o zamestnanie tlak na rast miezd.

Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, okrem demografických trendov, spôsobuje najmä dlhodobou zanedbávaná oblasť vzdelávania a upadajúca úroveň slovenského školstva s nedostatočným previazaním odborov na potreby praxe, čo predstavuje jeho akútny a aktuálny problém. Výhľadovo pred vládou SR stojí výzva prispôbenia oblasti vzdelávania dynamicky sa meniacim potrebám moderného trhu práce a štvrtej priemyselnej revolúci.

V takomto prostredí je nevyhnutné, aby vláda SR kládla dôraz na efektívny sociálny dialóg postavený na predvídateľnej politike vlády voči zamestnávateľom, neohrozujúc tak ich konkurencieschopnosť.

²⁾ Podiel priemyselnej výroby na HDP dosiahol v roku 2016 v SR 23,92 % a celkový podiel priemyslu na HDP dosiahol 27,92 % za rok 2016 ako vyplýva z dokumentu Vývoj priemyselnej výroby v SR za rok 2016, MH SR, dostupné na: <http://www.economy.gov.sk/priemysel/priemyselna-vyroba-na-slovensku>.

Hlavný strategický cieľ hospodárskej politiky:³

Zvýšiť konkurencieschopnosť hospodárstva SR s dôrazom na rast produktivity všetkých výrobných faktorov,⁴ pomocou prioritných kľúčových oblastí:

- rozvoj ľudských zdrojov,
- podpora výskumu a inovácií,
- environmentálne a energeticky efektívne hospodárstvo,
- podnikateľské prostredie,
- regionálny rozvoj s pôdohospodárstvom.

1.1 Vízia hospodárskej stratégie

Víziou hospodárskej politiky je zvýšiť do roku 2030 konkurencieschopnosť hospodárstva SR umožňujúceho flexibilne reagovať na nové globálne trendy a technológie postavené na princípoch trvalo udržateľného rozvoja.

Princípy hospodárskej politiky

Od vstupu medzi členské krajiny EÚ si SR dokázala upevniť svoje postavenie na európskom, ako aj globálnom trhu a zaradila sa medzi rýchlo rastúce ekonomiky EÚ. Počiatočným dôvodom, ktorý mal zásadný vplyv na tempo rastu ekonomiky, bola nákladová konkurenčná výhoda založená na nízkych mzdách a iných výrobných nákladoch s relatívne vysokou podporou priamych zahraničných investícií, spolu s dostatkom kvalifikovanej pracovnej sily. Vo všeobecnosti sa väčšina vytváraných politík zameriavala na ukazovateľ HDP, ako smerodajný ukazovateľ progresu krajiny. Dynamika rozvoja hospodárstva, ako aj celkovej kvality života, by sa však nemala sústreďovať len na rast HDP, ale na hlbšie zameranie sa na determinanty rastu všetkých regiónov, zamestnanosť a kvalitu života a životného prostredia, ktorých zlepšovaním vieme dosiahnuť vyššiu konkurencieschopnosť a stabilný rast.

Základom pre vybudovanie moderného a konkurencieschopného hospodárstva v dnešnom svete je jeho súlad s trvalo udržateľným rastom. Na úrovni EÚ bola táto myšlienka zapracovaná do strategického dokumentu *„Európa 2020 – Stratégia na zabezpečenie inteligentného udržateľného a inkluzívneho rastu“*, pričom tento dokument reaguje aj na potrebu vymanenia sa z hospodárskej a finančnej krízy prostredníctvom nového pohľadu na hospodársky rast a hlavné determinanty jeho budúceho rozvoja.

Prosperujúca spoločnosť by mala byť budovaná na princípoch inovatívnej ekonomiky, vzdelanej pracovnej sile, zvyšovaní životnej úrovne obyvateľov a znižovaní negatívnych vplyvov na životné prostredie, ako aj trvalo udržateľnom využívaní prírodných zdrojov. Ďalším kľúčovým programom, dopĺňujúcim európsky program Európa 2020, je strategický dokument *„Agenda 2030 – Ciele trvalo udržateľného rozvoja“*. Dokument bol prijatý všetkými krajinami OSN v roku 2015 a nadväzuje na Agendu 21. Určuje všeobecný rámec pre krajiny sveta na odstránenie chudoby a komplexnejší prístup k dosiahnutiu trvalo udržateľného rozvoja (ďalej len „TUR“) do roku 2030, s ohľadom na možnosti a úroveň rozvoja jednotlivých krajín, rešpektujúc národné politiky a priority. Cieľmi Agendy 2030 sú, okrem iného,⁵ aj nasledovné ciele:

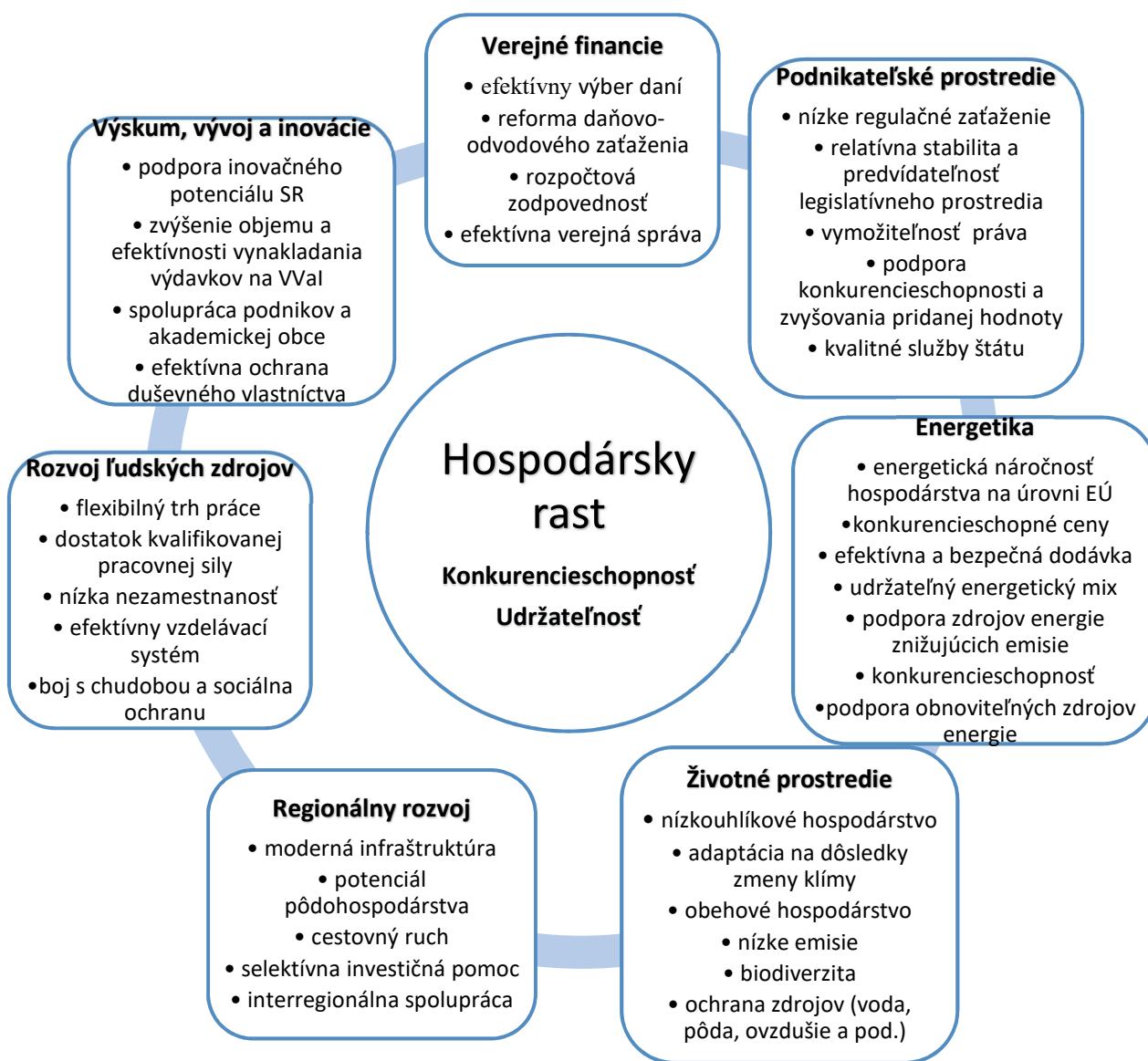
³⁾ Dokument je v súlade s hospodárskou politikou EÚ.

⁴⁾ V ekonomickom ponímaní ide o mieru efektívnosti zapojenia a využitia vstupov alebo zdrojov vo vzťahu k výsledkom ekonomickej činnosti (produkcie).

⁵⁾ Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj predstavuje 17 cieľov udržateľného rozvoja rozpracovaných do 169 súvisiacich čiastkových cieľov, ktoré majú za ambíciu usmerňovať štrukturálnu politickú, ekonomickú

- zabezpečiť zdravý život a zvyšovať jeho kvalitu pre všetkých bez rozdielu veku,
- presadzovať trvalý, inkluzívny a udržateľný hospodársky rast, plnú a produktívnu zamestnanosť a dôstojnú prácu pre všetkých,
- zabezpečiť trvalo udržateľnú spotrebu a výrobu,
- prijať okamžité opatrenia na boj proti zmene klímy a jej dôsledkom.

Zabezpečenie hospodárskeho rastu je možné len jeho rozvojom a udržovaním konkurencieschopnosti v oblastiach, ktoré zásadným spôsobom určujú charakter hospodárstva SR. Jednotlivé vybrané oblasti v schéme obsahujú komponenty, ktoré sú podstatné pre efektívny a udržateľný hospodársky rast, a ktoré by sa SR mala snažiť dosahovať.

Obrázok č. 1 Schéma hospodárskeho rastu⁶
Zdroj: MH SR; 2017

a sociálnu premenu jednotlivých krajín sveta v reakcii na hrozby, ktorým ľudstvo dnes čelí. Zdroj: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>.

⁶⁾ Hospodársky rast SR bude závisieť aj od vplyvov externého prostredia, najmä od vývoja ekonomiky v EÚ a úspešnosti realizácie politík, ktoré sú v kompetencii o EÚ.

2 TRENDY – HODNOTENIA A VÝZVY⁷

V dynamicky rozvíjajúcom sa svete je pre udržanie konkurencieschopnosti neustále potrebné sledovať a vyhodnocovať vývoj a jeho trendy. Takýmto vyhodnocovaním sa musí zaoberať aj štát tvoriaci plán budúceho rozvoja hospodárstva s víziou konkurencieschopnosti a udržateľnosti. Z hľadiska charakteru, dôsledkov a potenciálu je potrebné monitorovať tak budúci globálny hospodársky vývoj, vrátane EÚ, ako aj ten v kontexte hraníc Slovenskej republiky. Z globálneho pohľadu je možné identifikovať päť najhlavnejších trendov, ktoré sú rozpracované v jednotlivých podkapitolách aj v kontexte hraníc Slovenskej republiky.

Demografia

Bohaté krajiny sveta zápasia s čoraz menším počtom obyvateľstva v produktívnom veku. Naopak je tomu v chudobnejších častiach sveta. To vytvára tlak na ekonomiku, zamestnanosť a urbanizáciu, čím sa vytvára priestor pre migráciu. Kľúčový bude dôraz na kvalitné a adresné vzdelávanie pre potreby trhu práce a produktivitu pracovnej sily, a to aj v spojitosti s automatizáciou výrobných procesov v rámci konceptu Priemysel 4.0. Starnutie obyvateľstva bude predstavovať rastúcu záťaž pre systémy sociálneho a zdravotného zabezpečenia, ale aj výzvu pre vytváranie nových typov pracovných miest, najmä v sociálnej oblasti.

Ekonomika

Slabší ekonomický rast po krízovom období z rokov 2008 – 2009 bude pretrvávajúť aj v krátkodobom horizonte. Moderné ekonomiky rozvinutých krajín budú zápasieť s nedostatkom pracovnej sily a produktívnej vrstvy obyvateľstva. Koncept Priemyslu 4.0, kvalitné vzdelávanie, automatizácia, či postupný prechod na zelené a obehové hospodárstvo majú potenciál posilňovať budúci ekonomický rast a v neposlednom rade aj dlhodobú konkurencieschopnosť kľúčových hospodárskych odvetví. V tejto oblasti bude preto kľúčová spolupráca vlády, súkromného, akademického sektora a občianskej spoločnosti pre vhodné nastavenie systémov vzdelávania, podpory výskumu a vývoja, ako aj rozvoja ľudských zdrojov.

Životné prostredie

Rozsah globálneho nebezpečenstva zmeny klímy a zlej kvality ovzdušia bude vyžadovať okamžitú a kolektívnu reakciu štátov. Verejné politiky reagujúce na zmenu klímy a zlú kvalitu ovzdušia sa musia zamerať na znižovanie emisií skleníkových plynov a nízkouhlíkový rozvoj, vrátane adaptácie na zmenu klímy, zdravie a kvalitu života. S tým musia súvisieť synergie ekonomického rastu, zamestnanosti a životného prostredia. Požiadavky na hospodárstvo musia byť plnené s ohľadom na udržateľnosť a konkurencieschopnosť kľúčových hospodárskych odvetví, znižovanie energetickej náročnosti hospodárstva a znižovanie znečisťovania životného prostredia.

Bezpečnosť

Riziko konfliktu môže narastať pre rôznorodé záujmy štátov, terorizmus a nestabilitu. Bezpečnosť sa okrem konvenčného prístupu musí zamerať aj na ekonomiku, infraštruktúru, či kyberpriestor.

⁷⁾ Kapitola vychádza z publikácie SAV „Globálne megatrendy – hodnotenie a výzvy z pohľadu Slovenskej republiky“ dostupné na:
http://www.prog.sav.sk/fileadmin/pusav/download_files/novinky/Global_Megatrends_from_Slovak_Point_of_View_06.pdf.

Správa vecí verejných

Pre vlády bude dôležité zamerať sa aj na kontinuálne zlepšovanie spoločenského prostredia a právneho štátu. S tým súvisí právna istota, transparentnosť, predvídateľnosť verejných rozhodnutí a legislatívneho procesu, stabilita legislatívy, či znižovanie administratívneho zaťaženia, ale tiež hospodárne nakladanie s finančnými prostriedkami a účinné uplatňovanie princípu „hodnota za peniaze“. Nadchádzajúce technologické zmeny si budú vyžadovať aj nové prístupy k riadeniu a realizácii úplnej a efektívnej elektronizácie verejnej správy v súlade s príkladmi najlepšej praxe.

2.1 Demografia a pracovný trh

Demografiu možno označiť za spoločného menovateľa a primárny faktor, ktorý ovplyvňuje všetky ostatné trendy. Zvládnutie negatívneho populačného vývoja predstavuje jednu z najväčších výziev pre Slovenskú republiku.

Na základe demografických údajov z OSN bude svetová populácia vzrastať a starnúť (najmä v rozvinutých častiach sveta) a bude viac urbanizovaná. Svetová populácia by podľa predpokladov mala vzrásť z približne 7,3 na 8,8 miliardy obyvateľov do roku 2030. Tento faktor pre rozvojový svet, okrem potenciálneho ekonomického pokroku, predstavuje aj výzvu v podobe implementácie adekvátneho vzdelávania, infraštruktúry a iných kľúčových odvetví.

Demografické trendy zvýraznia potrebu zavádzania efektívnych riešení vo verejnej správe pri poskytovaní služieb a potrebnej infraštruktúry pre dôslednú podporu neustále sa zvyšujúcej urbanizácie. Približne polovica obyvateľstva žije v mestách a je predpoklad, že uvedené sa do roku 2050 zvýši o dve tretiny. Štáty, ktoré vhodne prispôbia zdravotnú starostlivosť, dôchodkové a sociálne systémy, životnú úroveň a trh práce, budú úspešnejšie pri prekonávaní výziev spojených s týmto trendom.

Migrácia obyvateľstva bude na vzostupe aj v ďalších dvoch desaťročiach, keďže ľudia budú hľadať lepšie ekonomické možnosti, bezpečie pred ozbrojenými konfliktami, či environmentálnymi zmenami. Na základe údajov z OSN⁸ dosiahol počet medzinárodných migrantov v roku 2015 (osôb žijúcich mimo miesta krajiny svojho narodenia) absolútny rekord v počte 244 miliónov. Z dôvodu konfliktov, regionálnych nerovností, náboženských napätí, či environmentálnych dôvodov má toto číslo tendenciu rásť.

Slovenská republika

Demografický vývoj v prípade Slovenskej republiky zaznamená podľa SAV zvyšujúci sa počet obyvateľov v priebehu niekoľkých budúcich rokov. Do roku 2025 až 2030 sa očakáva nárast zo súčasných 5,43 milióna (rok 2016) na 5,48 až 5,55 miliónov obyvateľov. Nasledovať bude pokles počtu obyvateľov trvajúci niekoľko desaťročí. Do roku 2060 sa očakáva zníženie počtu obyvateľov tesne nad hranicu 5 miliónov. V oblasti mitigácie dôsledkov uvedenej demografickej prognózy je potrebné, aby sa SR

⁸⁾ Dostupné na: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2016/01/244-million-international-migrants-living-abroad-worldwide-new-un-statistics-reveal/> zo dňa 12. 01. 2016.
Dataset dostupný na: www.unmigration.org.

konceptne a dôrazne venovala problematike podpory mladých rodín a pôrodnosti, ako aj vytváraniu podmienok na to, aby neboli mladí ľudia motivovaní emigrovať. Starnutie obyvateľstva a jeho zvyšujúce sa ekonomické zaťaženie bude predstavovať výzvu pre dôchodkový systém. V 2. polovici 20. storočia, kedy priebežné dôchodkové systémy bez problémov plnili svoje poslanie, pripadalo na 1 osobu v poproduktívnom veku zhruba 10 osôb v produktívnom veku. V súčasnosti je tento pomer 1:4,8 a v roku 2060 to bude len 1:1,6. Už v roku 2030 budú na jedného obyvateľa v poproduktívnom veku pripadať len 3 osoby v produktívnom veku. Na druhej strane však možno pozorovať aj tlak na rast veku odchodu do dôchodku, či veku dožitia, ako aj skutočnosť, že veľká skupina obyvateľov v poproduktívnom veku naďalej pracuje. Tieto fakty sa budú musieť nutne prejavovať na celom nastavení sociálneho systému, a to najmä dôchodkového zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti.

V oblasti budúceho populačného vývoja nahradí prirodzený prírastok obyvateľstva, ako rozhodujúci faktor, migrácia. Vo všeobecnosti SR predstavuje skôr tranzitný priestor ako cieľovú krajinu pre imigrantov. Táto charakteristika sa však v budúcnosti môže zmeniť najmä s prihliadnutím na internacionalizáciu vnútroštátneho pracovného trhu v spojitosti s výzvou, ktorú predstavuje nedostatok domácej kvalifikovanej pracovnej sily, tak pre priemyselné odvetvia, ako aj pre určité produkčné, či spracovateľské pododvetvia poľnohospodárstva a potravinárstva. Pre udržanie svojej konkurencieschopnosti musí SR reflektovať aj na migračné pohyby kvalifikovanej pracovnej sily z iných krajín do EÚ a nezaostávať vo využití tohto potenciálu.

Preto je dôležité, aby na tieto skutočnosti reflektovala efektívne riadená imigračná politika štátu ustanovením spôsobov a podmienok vyhovujúcich hospodárskemu záujmu SR a jej obyvateľstvu. Už v súčasnosti sa v oblasti riadenej imigračnej politiky a manažovania ľudského kapitálu MPSVaR SR, v prípade akútneho nedostatku pracovnej sily, orientuje na zamestnávanie migrantov z tretích krajín, a to v súlade s potrebami hospodárstva SR a trhu práce. Dôraz sa pritom kladie na prijímanie a zamestnávanie vysokokvalifikovaných migrantov, ktorí prispievajú k celkovej konkurencieschopnosti Slovenska, a to najmä na vedeckých a výskumných pracovníkov, študentov, podnikateľov, pričom sa taktiež zameriava aj na skupiny zahraničných Slovákov, žijúcich v rôznych krajinách v rámci diaspór. Ďalšou skupinou sú migranti s adekvátnou kvalifikáciou pokrývajúci dopyt po nedostatkových profesiách na národnom trhu práce. V nadväznosti na už existujúce kroky MPSVaR SR je preto dôležité do nasledovného obdobia vyhodnocovať efektívnosť pravidiel imigračnej politiky SR a vhodne ich upravovať tak, aby nepredstavovali bariéru hospodárskeho rozvoja SR.

Pri sledovaní ďalšieho determinantu – emigrácie, je vývoj v tejto oblasti založený na odhlasovaní z trvalého pobytu skresľujúci, nakoľko tento indikátor nezachytáva časť osôb, ktoré si nesplnia odhlasovaciu povinnosť. Ukazovateľ odhlásenia z platenia zdravotných odvodov na Slovensku, na rozdiel od oficiálnej štatistiky trvalých pobytov, zohľadňuje finančný aspekt, ktorý motivuje nahlasovať dlhšie pracovné a študijné pobyty mimo krajiny. Počet registrovaných v centrálnom registri poisťencov nemusí však úplne presne reflektovať počet osôb pracujúcich a žijúcich na Slovensku. Výsledky analýzy môžu naďalej mierne podhodnocovať počet pracujúcich v zahraničí, ak si občania napriek životu v zahraničí naďalej platia zdravotné poistenie v SR ako samoplatcovia. Uvažované čísla taktiež abstrahujú napríklad od poisťencov v SR samostatne zárobkovo činné osoby, ktorí pracujú väčšinu roka v zahraničí. Naopak, osoby pracujúce v SR, ale so zdravotným poistením v zahraničí nie sú zahrnuté. Na základe obmedzení treba brať prezentované

výpočty z centrálného registra poistencov o počte emigrantov na základe registrácie zdravotného poistenia len orientačne.

Demografický vývoj prinesie riziká (okrem systémov zdravotného a dôchodkového zabezpečenia) aj pre ponukovú stránku trhu práce. V ďalších desaťročiach bude pracovná sila na Slovensku v porovnaní so súčasnosťou menej početná a staršia, a vo vzťahu k očakávanému vývoju migrácie je predpoklad, že i etnicky rozmanitejšia. Starnutie pracovnej sily je pre najbližšie desaťročia nezvratné a jej menšia početnosť je pravdepodobná.

Vzhľadom na uvedené je tak potrebné vytvoriť podmienky pre podporu integrity rodín, ktorá by sa mala prejavovať v podobe vybudovania potrebnej infraštruktúry pre lokalizáciu nových podnikov najmä v menej rozvinutých okresoch. Demografický vývoj priamo vplýva na trh práce, a preto by sa SR mala zamerať na opatrenia, ktoré majú za cieľ zmierňovať demografické vplyvy na trh práce, ako aj na prispôsobenie jeho organizačného a technologického fungovania.

Predovšetkým je potrebné zamerať sa na rozvoj ľudských zdrojov, pretože už dnes existuje silný dopyt v niektorých profesiách a odvetviach po odborne kvalifikovanej pracovnej sile, ktorej je nedostatok.

- Potenciálny zdroj predstavujú mladí ľudia, ktorí pracujú krátkodobo v zahraničí. Práve relatívne nízka úroveň pracovného ohodnotenia na Slovensku podmieňuje pracovnú emigráciu. Už dnes zaznamenávame trend nárastu mzdového ohodnotenia v niektorých profesiách, determinovaný aj nedostatkom pracovnej sily. Práve v prípade postupného dobiehania mzdového ohodnotenia vo vzťahu k zahraničným úrovňam, by sa títo mladí ľudia mohli opätovne stať domácou pracovnou silou. Pomôcť by mohli aj opatrenia, v spolupráci so zamestnávateľmi, zamerané na návrat pracovnej sily s jej následnou rekvalifikáciou so zárukou zamestnania.
- SR má relatívne malú územnú rozlohu, aj s využitím tohto faktora je potrebné posilňovať a podporovať vnútroštátnu mobilitu pracovnej sily, a to prostredníctvom kvalitnej infraštruktúry a podporných opatrení, akými sú napr. zvýšenie dostupnosti nájomných bytov, či nové inovatívne spôsoby zamestnávania a pracovných úväzkov. Opatrenia na zefektívnenie infraštruktúry musia byť podporené adekvátnym regionálnym rozvojom. V opačnom prípade hrozí, že zlepšená infraštruktúra bude motivovať ešte k väčšiemu odlivu pracovnej sily z menej rozvinutých regiónov, čo môže ešte viac prehĺbiť rozdiely medzi západom a zvyšnými regiónmi SR.
- V oblasti nezamestnanosti dosahuje SR za posledné roky značný dynamický pokrok, avšak aj tak ostáva táto oblasť problematickou pre jej špecifikum, predstavujúce relatívne vysoký počet ťažko zamestnateľných skupín obyvateľstva (neochota pracovať, vysoká miera zaťaženia exekúciami, marginalizované skupiny, či nízka vzdelanostná úroveň). Táto oblasť predstavuje výzvu pre politiky v oblasti vzdelávania, práce s marginalizovaným obyvateľstvom a právnu úpravu exekúcií.
- Ďalšiu potenciálnu kategóriu pracovných síl predstavujú aktívni seniori, pre ktorých by sa mal trh práce, pri zvýšení hranice odchodu do dôchodku, špecificky prispôbiť tak po organizačnej, ako aj technologickej stránke, a to opatreniami prijatými na základe spolupráce medzi štátom, zamestnávateľmi a zamestnancami v súvislosti s trhom práce pre seniorov.

2.2 Ekonomické zmeny a hospodársky rozvoj

Výrazný posun v ekonomike nastane v súvislosti s demografickými a technologickými zmenami, na ktoré musí byť trh práce, štát a podnikateľská sféra adekvátne pripravení.

Globálny rozmach lacnej výrobnej pracovnej sily spolu s automatizáciou a konkurenčným tlakom na ceny za posledné desaťročie zasiahol úroveň miezd a zamestnanosť strednej triedy v Spojených štátoch a Európe. Na druhej strane však priniesol pre rozvojové krajiny nové pracovné príležitosti a dramaticky znížil ceny tovarov pre spotrebiteľov v globálnom meradle.

Rýchly rozvoj informačných a komunikačných technológií, globálna integrácia produktových a finančných trhov, narastajúca špecializácia firiem v oblasti aktivít s dôrazom na pridanú hodnotu, nové náročné organizačné formy, ako aj zvyšujúca sa diferenciácia dopytu, predstavujú výzvu pre svet. Aj vďaka rozvoju a rastúcej konkurencii zo strany takých krajín ako Čína, India a ostatných rýchlo sa rozvíjajúcich ekonomík, zaznamenala za posledné dve desaťročia svetová ekonomika radikálne zmeny. Významné posuny v globálnom obchode a toku kapitálu drasticky zmenili geografiu a štruktúru globálnej hodnotovej výmeny. Ich liberalizácia prispela k výraznej transformácii globálnej konkurencie, avšak najviac tieto zmeny ovplyvnil rozvoj internetu a digitálnej spoločnosti, čo posunulo svet smerom k ďalšej technologickej hranici. Výzvu, aj v súvislosti s prekonaním recesií, predstavuje pre tvorcov politik rozlišovanie medzi dlhodobými štrukturálnymi zmenami od zmien, ktoré sú spôsobené cyklickými výkyvmi dopytu.

Úloha priemyslu v procese ekonomického rozvoja sa mení v súvislosti s rozvojom ekonomickej vyspelosti štátu. V procese jej zvyšovania dosahuje podiel priemyslu na HDP svoj vrchol (20 – 35 % HDP) približne v období, keď sa príjmy v krajine dostanú na strednú úroveň. Za touto hranicou nastáva posun spotreby v prospech služieb a počet nových pracovných miest v službách začína predstihovať tvorbu pracovných miest v spracovateľskom priemysle, čím podiel priemyslu na HDP začína klesať.

Vývoj zamestnanosti v priemysle má podobný trend, napríklad v Nemecku klesol podiel zamestnanosti v priemysle z 35 % v roku 1970 na iba 18 % v roku 2008. Na Slovensku v roku 2014 v porovnaní s rokom 1990 klesol podiel zamestnanosti v priemyselnej výrobe na celkovej zamestnanosti takmer o 10 %. Tento proces si však netreba zamieňať so zmenšujúcou sa úlohou priemyslu v hospodárstve štátu. So zvyšovaním vyspelosti jednotlivých ekonomík sa menia aj atribúty, na základe ktorých sa odvodzuje dôležitosť sektora priemyslu pre ekonomiku. V súčasnosti je to napr. rýchly rast produktivity práce, ktorého hlavnou hnacou silou je technický a technologický pokrok a na základe neho vznikajúce inovácie, či rozvoj obchodu.⁹

Tento štrukturálny posun, či adaptácia, tvorí podstatu ekonomického rastu prostredníctvom relokácie výrobných faktorov v konečnom dôsledku smerom k odvetviam s vyššou produktivitou práce a pridanou hodnotou. Vo všeobecnosti možno konštatovať,

⁹) SAV, 2016: Prognostické práce, 8, 2016, č. 1 - *Priemysel 4.0 a jeho implikácie pre priemyselnú politiku EÚ* – Elena Fífeková, Edita Nemcová, dostupné na: http://www.prog.sav.sk/fileadmin/pusav/download_files/prognosticke_prace/2016/Priemysel.4.0.a.jeho.implikacie.pre.priemyselnu.politiku.pdf.

že udržateľný ekonomický rast je spájaný so schopnosťou diverzifikovať domácu výrobnú štruktúru, t.j. generovať nové technicky a poznatkovo náročné aktivity, napr. v oblasti výskumu, vývoja a zavádzania inovácií v záujme posilnenia ekonomických väzieb v rámci krajiny. Z uvedeného hľadiska tak možno tento jav chápať ako znak úspešnej ekonomiky, kde v dôsledku neustáleho zvyšovania produktivity práce klesá pracovná náročnosť výroby. Priemysel nestráca svoju dôležitosť ako jeden zo základných faktorov rozvoja krajiny, práve naopak, v dôsledku meniacich sa podmienok plní túto úlohu na kvalitatívne vyššej úrovni. Práve aj z toho dôvodu možno pozorovať trend v EÚ založený na iniciatíve posilňovania úlohy priemyslu v štruktúre ekonomiky v dôsledku rastu jeho náročnosti po stránke kvalitatívnej, technologickej, výrobnnej, či kvalifikačnej. Dôležité je preto klásť dôraz na podporu zvyšovania zručností zamestnancov vzhľadom na neustále meniace sa podmienky.

Slovenská republika

Odvetvie priemyslu má v ekonomike Slovenskej republiky nezastupiteľné postavenie aj vzhľadom na rozsah etablovania automobilového priemyslu prostredníctvom zahraničných investícií. Budúca politika SR v tejto oblasti by sa mala zamerať predovšetkým na environmentálnu efektivitu, ktorá predstavuje súlad medzi faktormi majúciimi vplyv na konkurencieschopnosť priemyselného odvetvia SR a udržateľnosťou vo vzťahu k životnému prostrediu, so zameraním predovšetkým na obehový podnikateľský model, podporu inovácií, podporu výskumu a vývoja, najmä pre automobilový priemysel, a to prostredníctvom vytvorenia vhodných podmienok na takéto výskum a vývoj, zvyšovanie energetickej a zdrojovej efektívnosti a dosiahnutie rozvoja zeleného hospodárstva.

Celý priemysel dnes pociťuje nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a kľúčovou úlohou je úprava vzdelávacieho systému na všetkých úrovniach, pretože práve nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily je skutočnou hrozbou, a to nielen pre priemysel do budúcnosti. Neuskutočnenie zásadnej reformy vzdelávania s previazanosťou na výzvy na modernom trhu práce je hrozbou nielen pre hospodársky, ale aj spoločenský rozvoj Slovenska.

Slovenský trh práce je aj z tohto dôvodu veľmi špecifický, keďže nominálna úroveň nezamestnanosti je stále pomerne vysoká, aj keď s dynamicky klesajúcou tendenciou, zlá štruktúra vzdelávania, štruktúra nezamestnanosti obsahuje vysoký podiel ťažko zamestnateľných a častokrát marginalizovaných skupín osôb, ako aj nízku vzdelanostnú úroveň nezamestnaných. Vzhľadom na takúto štruktúru nezamestnaných je však reálna nezamestnanosť omnoho nižšia. Tieto faktory v spojitosti so systémom vzdelávania, nereflektujúcim potreby zamestnávateľov, predstavujú výzvu pre nasledujúce desaťročie, a to tak pre politiku trhu práce a vzdelávania, ako aj politiku práce s marginalizovanými komunitami.

Opatrenia, potrebné v oblasti vzdelávania, možno rozdeliť z hľadiska ich účinkov do dvoch kategórií, a to na strednodobé a dlhodobé. Medzi strednodobé opatrenia možno zaradiť aktívnu podporu a efektívne nastavenie profesijne orientovaného a duálneho systému vzdelávania v spojitosti napr. s adresnou a flexibilnou finančnou podporou škôl produkujúcich potenciálnych kvalifikovaných a odborných zamestnancov pre aktuálny dopyt na trhu práce. V modernej ekonomike a v podmienkach digitálnej transformácie bude kľúčovým aj dostatok digitálne zručných pracovníkov a IT špecialistov, taktiež je dôležitá aj informovanosť a vnímanie verejnosti o pracovnej náplni, ohodnotení a benefitoch jednotlivých odborných profesií. Za dlhodobé opatrenia z hľadiska

ich účinkov možno následne považovať komplexné reformy vzdelávacieho systému, ktoré budú reflektovať požiadavky praxe a akademickej obce. Oblasť vzdelávania má pritom kľúčový význam aj z hľadiska pripravenosti trhu práce SR na inovatívne zmeny spojené s koncepciou Priemyslu 4.0, na ktoré reflektuje aj Akčný plán inteligentného priemyslu SR. V tomto smere je dôležité zaviesť princípy duálneho vzdelávania aj do vysokého školstva a uplatniteľnosť absolventov stredných a vysokých škôl na pracovných miestach s vyššou pridanou hodnotou.

V prípade udržateľnosti predstavuje jednu z výziev pre priemysel SR postupný prechod k obehovému a nízkouhlíkovému hospodárstvu postavenom na zdrojovej a energetickej efektívnosti. Práve technológie, výskum a inovácie sú najdôležitejším nástrojom na uľahčenie a dosiahnutie tohto prechodu. Moderné priemyselné technológie a ich inovácie, ak sú náležite plánované prostredníctvom trhových a politických stimulov, vo veľkej miere prispievajú k riešeniu problémov environmentálnej udržateľnosti. Aj tu bude dôležitá spolupráca v oblasti vzťahov medzi vládou, podnikateľským prostredím, akademickou obcou, ako aj tretím sektorom.

2.3 Technológie

Svetová ekonomika aktuálne čelí rozsiahlym technicko-ekonomickým zmenám, ktoré sú z hľadiska svojich dopadov porovnateľné s predchádzajúcimi priemyselnými revolúciami. Posun v oblasti technológie je významným katalyzátorom ekonomického a sociálneho rozvoja spoločnosti. Technologický pokrok bude predstavovať zásadný impulz pre hospodársky rozvoj, ale aj výzvu ako zvládnuť prekážky pre jeho dlhodobý rozvoj.

V súčasnej dobe sú technologické zmeny podmienené najmä globálnou konkurenciou. Vďaka voľnému trhu, umožňujúcemu presúvať kapitál bez väčších prekážok, došlo k zníženiu bariér pre vstupy subjektov na rôzne trhy, ale aj k vzniku nových špecifických trhov. Priemysel tvorí významnú časť európskej, ale aj slovenskej ekonomiky, keďže produkuje priamu, ale aj nepriamu zamestnanosť a je zodpovedný za významnú časť rastu HDP. V súčasnosti priemyselné odvetvie, okrem nárokov zo strany životného prostredia, čelí aj novej koncepcnej výzve, ktorou je Priemysel 4.0 považovaný aj za novú priemyselnú revolúciu. Jeho východisko spočíva v novom socioekonomickom správaní spoločnosti, pričom dôsledkom a súčasne predpokladom, sú nevyhnutné kroky v technologickej príprave s využitím najnovších technológií a metód. Koncept Priemysel 4.0 bol pilotne rozpracovaný v Spolkovej republike Nemecko za účelom vytvorenia koherentného politického rámca s cieľom zachovať a zvýšiť konkurencieschopnosť nemeckého priemyslu. Predstavuje rozsiahlu transformáciu celej sféry priemyselnej výroby, prostredníctvom prepojenia digitálnych technológií a robotizácie s konvenčným priemyslom (dodávateľia, fabrika, distribútori, dokonca produkt samotný), do vysoko integrovaného hodnotového reťazca. Ide tak o úplne novú filozofiu prinášajúcu celospoločenskú zmenu a zasahujúcu celý rad oblastí od priemyslu, cez oblasť technickej štandardizácie, bezpečnosti, systému vzdelávania, právneho rámca (napr. duševné vlastníctvo či zadenovanie právneho statusu pre umelú inteligenciu), vedy a výskumu, až po trh práce a spoločenský systém.

Výhody digitalizácie a prechodu na koncept Priemysel 4.0 sa podľa správy PwC (Global Industrie 4.0 Survey¹⁰) premietnu do rozšírenia ponuky digitálnych tovarov a služieb s výraznou pridanou hodnotou a vyššou personifikáciou, rastom kvality, jednoduchšou logistikou a rýchlejšou dopravou ku koncovému spotrebiteľovi, zvyšovaním produktivity a efektívnejším plánovaním.

Technologické pokroky majú značný potenciál pre posilňovanie produktivity, avšak pre ich plné využitie je nevyhnutné zamerať sa predovšetkým na vzdelávanie, infraštruktúru, regulačné a hospodárske pravidlá a na dôsledné a efektívne fungovanie právnych nástrojov zameraných na ochranu práv duševného vlastníctva a osobných údajov. Nárastom technologického pokroku, ktorý bude nahrádzať pracovnú silu, budú ovplyvnené aj príjmy do verejných rozpočtov z daní z príjmov. Takýto fiškálny tlak bude predstavovať pre daňovú politiku výzvu a bude motivovať k vytváraniu nových pracovných miest napr. v oblasti služieb a posilňovania iných príjmových alternatív, akými je napríklad daň z pridanej hodnoty, možná daň z robotov, či environmentálne dane.

Slovenská republika

Presadenie Priemyslu 4.0 v podmienkach Slovenskej republiky môže zrýchliť ekonomický rozvoj, zvýšiť pridanú hodnotu a konkurencieschopnosť slovenského priemyslu. Podľa predpokladov celkové investície do európskeho priemyslu v rámci Priemyslu 4.0 môžu dosiahnuť až 140 miliárd EUR ročne. V samotnom Nemecku sa predpokladá, že investície dosiahnu ročne až 40 miliárd EUR. Uvedené vytvára dostatočný priestor aj pre aktivity slovenských podnikov, a to i v spolupráci s domácimi vedeckovýskumnými organizáciami.

V tejto oblasti možno považovať za významný vstup, s veľkým potenciálom ďalšieho rozvoja, „*Stratégiu výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR*“, „*Stratégiu vonkajších ekonomických vzťahov*“, ako aj „*Koncepciu inteligentného priemyslu pre Slovensko*“, ktoré boli schválené vládou SR. V súčasnosti je tiež v príprave „*Akčný plán inteligentného priemyslu*“, ktorý bude predložený na rokovanie vlády SR v roku 2018.

Pre budúci hospodársky rozvoj v tejto oblasti je dôležité vytvárať opatrenia cielene pre potreby jednotlivých odvetví, keďže je veľmi náročné vypracovávať úspešnú univerzálnu priemyselnú, či vedecko-výskumnú politiku v dobe špecializácie. To sa vo zvýšenej miere týka napr. podpory vedecky excelentných tímov a ich spolupráce s praxou a relevantnými odvetviami, podpory orientácie školstva na prax, či zefektívnenia a výrazného zníženia administratívnej náročnosti. Taktiež je nevyhnutné zamerať sa aj na proces verejného obstarávania a podporiť obstarávanie inovatívnych riešení aj v prostredí verejnej správy, ktorá tak môže vytvárať pilotné trhy.

Dôležité je selektívne podporovanie nových investícií v high-tech oblastiach s vysokou mierou pridanej hodnoty a diverzifikovať ekonomiku SR. Potrebné je tiež sústrediť sa na budovanie proinovačnej infraštruktúry. Takisto intenzívne podporovať spoluprácu podnikov s organizáciami zameranými na vedu a výskum, implementovať opatrenia na stabilizáciu kvalitnej pracovnej sily v podnikoch a zvýšiť kvalitu absolventov stredných a vysokých škôl zásadnou reformou štruktúry študijných odborov zohľadňujúcich potreby praxe, podporou a vylepšovaním systému duálneho vzdelávania, ako aj podnikateľského prostredia. Dobrý rozpočtový stav SR dáva krajine výrazný potenciál spolu s klesajúcou nezamestnanosťou sústrediť sa práve na hore uvedené výzvy a poskytnúť tak hospodárskemu rozvoju koncepciu smerujúcu k strednodobej až dlhodobej udržateľnosti.

¹⁰) Dostupné na: <https://www.pwc.com/gx/en/industries/industries-4.0/landing-page/industry-4.0-building-your-digital-enterprise-april-2016.pdf>.

2.4 Životné prostredie

Termín „klimatické zmeny“ podľa OSN označuje len zmeny prirodzeného charakteru (napr. zmeny slnečnej aktivity, cirkulácie oceánov, sopečné erupcie a pod.). Termín „zmena klímy“ (singulár) je však len tá časť zo všetkých zmien, za ktorú je zodpovedné ľudstvo akceleráciou skleníkového efektu atmosféry. Predstavuje výsledok spaľovania fosílnych palív, či už na výrobu elektriny, tepla, dopravy. Vplyv má tiež poľnohospodárska činnosť, odlesňovanie na globálnej úrovni, či spôsob nakladania s odpadmi a iné antropogénne činnosti. Medzi najaktuálnejšie problémy životného prostredia, ktoré majú priamy dopad na kvalitu života a zdravie obyvateľov a ekosystémov, patria zmena klímy a zlá kvalita ovzdušia.

Extrémne prejavy počasia, zmena v oceánoch, voda, vplyvy a tlaky na biodiverzitu a využívanie prírodných zdrojov, ostatné klimatické faktory, spolu s globálnou súťažou o tieto zdroje, budú mať dôsledky v sociálnych, ekonomických, bezpečnostných a politických otázkach. Čoraz častejšie sa budú vyskytovať problémy týkajúce sa úrody, požiarov, výpadkov elektriny, narušenia infraštruktúry, dodávateľských reťazcov, migrácií a infekčných ochorení. Pozornosť a vhodné adaptačné opatrenia si bude vyžadovať aj zvyšujúca sa nestabilita väčšiny poľnohospodárskych a lesných ekosystémov vrátane pôdnoekologických. Očakávajú sa zmeny v morfológických, chemických, fyzikálnych i biologických vlastnostiach pôd, čo sa premietne do zmenených produkčných a environmentálnych funkcií pôdneho krytu.

Pri riešení týchto problémov si budú musieť vlády osvojiť princíp proaktívnej adaptácie, ktorý hovorí o povinnosti včas identifikovať a v predstihu realizovať preventívne adaptačné opatrenia. Na základe uvedeného môžeme identifikovať hlavné problémy súvisiace so zmenou klímy:

- Nedostatok vody bude mať ničivé následky, čo bude zvyšovať ekonomické, sociálne a politické napätie. Voda už dnes je považovaná za strategickú surovinu.
- Roztápanie ľadovcov bude dvíhať hladinu morí, a tým ohrozovať globálne pobrežné regióny. Tento jav bude jedným z hlavných determinantov environmentálnej migrácie.
- Znižovanie rozlohy a kvality poľnohospodárskej pôdy bude klásť nároky na zachovanie jej úrodnosti a produkčnej schopnosti.
- Ťažko predvídateľné regionálne zmeny biodiverzity, vrátane šírenia nových inváznych druhov.
- Horninové prostredie bude mať vplyv na morfológiu krajiny (intenzívne zvetrávanie, erózia, presuny horninového materiálu v dôsledku svahových deformácií) a jej využitie (roznos materiálu environmentálnych záťaží a úložísk ťažobného odpadu).

Je v globálnom záujme, aby nedošlo k nenávratnému zničeniu základných zdrojov pre obnoviteľnosť surovín, a to najmä poľnohospodárskej pôdy, lesov, pitnej vody a vody pre energetiku, potravín a biotopov, ako aj kvality oceánov vo vzťahu k ich obývateľnosti pre morské živočíchy. Dostatok potravín je jednou zo základných podmienok existencie ľudstva. V tomto zmysle sa ako kľúčový javí prístup k zdrojom potravín spolu s bezpečnosťou potravín a potravinovou sebestačnosťou populácie. Zabezpečenie udržateľnej potravinovej produkcie na zmenšujúcej sa agrárnej ploche spolu s využívaním inovácií zameraných na optimálne technologické postupy, udržateľné obhospodarovanie

pôdy a minimalizácia odpadov bude mať pre štáty v kontexte zmeny klímy zásadný význam.

Okrem zmeny klímy sa v súčasnosti do popredia záujmu na úrovni jednotlivých štátov, ale aj verejnosti, dostáva problém zlej kvality ovzdušia. Znečistenie ovzdušia má významne negatívny vplyv na zdravie obyvateľov, kvalitu ich života a životného prostredia.

Zlá kvalita ovzdušia má ročne za následok predčasné úmrtia až 400 tisíc obyvateľov EÚ a v dôsledku znečistenia ovzdušia stúpa počet ochorení dýchacieho a kardiovaskulárneho systému, ako aj rakoviny. Nezanedbateľné sú tiež ekonomické dopady súvisiace s nákladmi na zdravotnú starostlivosť a straty spôsobené práceneschopnosťou. Problematika kvality ovzdušia sa stala dôležitou prioritou EÚ a jej politik a musí byť riešená aj na úrovni jednotlivých členských štátov. Okrem riešenia kvality ovzdušia cieľom Európskej politiky je celková redukcia emisií vybraných znečisťujúcich látok tak, aby sa do roku 2030 znížili negatívne dopady na zdravie ľudí o takmer 50 % a znížila sa acidifikácia, eutrofizácia a poškodzovanie ekosystémov prízemným ozónom o 35 %. Z tohto vyplývajú pre Slovenskú republiku záväzky redukcie emisií SO₂, NO_x, VOC, NH₃ a PM_{2,5} do roku 2030. Potrebná je ďalšia regulácia znečisťovania ovzdušia, stanovenie ambicioznejších cieľov v oblasti kvality ovzdušia, dôslednejšie monitorovanie a efektívne financovanie opatrení na zlepšenie kvality ovzdušia. Nevyhnutná je účinná implementácia opatrení a medzisektorová spolupráca.

Spolu s mitigačnými opatreniami je nevyhnutné zamerať pozornosť aj na adaptáciu na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy, čím sa zníži zraniteľnosť a zaistí sa zvýšená odolnosť prírodných, ako aj človekom vytvorených systémov. S tým súvisí aj zvyšovanie odolnosti podnikateľských subjektov a ich firemných aktív voči nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy. V sektore energetiky to znamená zvyšovanie spôsobilosti energetických systémov reagovať na zmenu klímy spôsobom, pri ktorom si zachovávajú svoje základné funkcie, identitu a štruktúru.

Odpoveďou hospodárskej politiky na zmeny v oblasti životného prostredia by mala byť orientácia na environmentálnu a energetickú efektívnosť hospodárstva, ktorá spočíva v zlepšení efektívnosti procesných postupov vo výrobe, znížení energetickej náročnosti priemyslu a spotreby energie v priemyselných odvetviach, inovatívnom a ekologickom dizajne produktov, predchádzaní tvorby odpadov a efektívnosti zdrojov vo vzťahu k obehovému a nízkouhlíkovému hospodárstvu s nízkymi emisiami. K tomu by sa mala pridať adekvátne ochrana strategických prírodných zdrojov ako vody, lesov, poľnohospodárskej pôdy, ovzdušia, biodiverzity či nerastného bohatstva. Podpora akéhokoľvek zdroja energie by mala zohľadňovať jeho celkový vplyv na životné prostredie a mala by zabezpečiť adekvátne ochrana strategických prírodných zdrojov ako vody, lesov, poľnohospodárskej pôdy, ovzdušia či biodiverzity.

Slovenská republika

Energetická náročnosť SR má v posledných 15 rokoch klesajúci trend. O významnom pokroku v znižovaní energetickej náročnosti svedčí jej vývoj v rokoch 2000-2015, kedy podľa údajov Eurostatu (2017) SR znížila energetickú náročnosť o 50,8 %. V období rokov 2006-2012 bolo zníženie energetickej náročnosti o viac ako 27 %, čo predstavuje najväčšie zníženie v EÚ-28 v danom období. Tento pozitívny vývoj je okrem iného výsledkom úspešnej reštrukturalizácie priemyslu, zavedenia nízkoenergetických výrobných procesov v priemysle a zlepšovania tepelno-technických vlastností budov a obmenou spotrebičov za úspornejšie. Slovenská republika má však napriek tejto skutočnosti siedmu najvyššiu

energetickú náročnosť na základe stálych cien v EÚ-28. Tento fakt je daný najmä štruktúrou priemyslu v SR, kde má veľký podiel priemysel s vysokou energetickou náročnosťou. Prioritou SR v oblasti energetickej efektívnosti je ďalšie znižovanie energetickej náročnosti ekonomiky SR so zámerom dosiahnuť úroveň európskeho priemeru.

Zmena klímy sa podľa „*Stratégie adaptácie SR na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy*“¹¹ na Slovensku za obdobie rokov 1881 – 2017 prejavila napr. v poklese všetkých charakteristík snehovej pokrývky do výšky 1000 m takmer na celom území SR, v priestorovo rozdielnom ročnom úhrne zrážok (na juhu pokles miestami o viac ako 10 % a na severe ojedinele nárast do 3 %), v náraste hodnôt priemernej ročnej teploty vzduchu asi o 1,73 °C, postupným vysušovaním najmä juhu Slovenska. Pozorovať možno aj zmeny v premenlivosti klímy a zrážkových úhrnov a striedanie extrémne vlhkých a suchých rokov v krátkom časovom intervale. Za ostatných 15 rokov došlo k významnejšiemu rastu výskytu extrémnych denných a niekoľkodenných úhrnov zrážok, čo malo za následok zvýšenie rizika lokálnych povodní v rôznych oblastiach SR. Na druhej strane v období rokov 1989 – 2017 sa oveľa častejšie ako predtým vyskytovalo lokálne alebo celoplošné sucho, ktoré bolo zapríčinené predovšetkým dlhými periódami relatívne teplého počasia s malými úhrnmi zrážok v niektorej časti vegetačného obdobia. Do roku 2075 sa predpokladá jej zvýšenie o 2 - 4 °C a klíma a charakteristické podnebie podunajskej nížiny sa bude postupne presúvať na Liptov. Takýto vývoj teplôt bude sprevádzaný zmenou vodných zrážok, pričom je vysoko pravdepodobné, že negatívne ovplyvnia vodnú bilanciu, biologické výroby, ako sú poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rybárstvo, zvýši ohrozenie biodiverzity a rovnako ohrozenie ľudského zdravia.

Cieľom globálnych environmentálnych politík je plnenie dlhodobých cieľov Parížskej dohody, a to udržať rast globálnej teploty pod hranicou 2 °C oproti hodnotám pred priemyselnou revolúciou a vynaložiť úsilie na obmedzenie zvýšenia teploty na 1,5 °C v porovnaní s hodnotami pred priemyselnou revolúciou. Slovensko sa bude musieť v danej oblasti sústrediť najmä na plnenie cieľov klimaticko-energetického rámca 2030 a výhľadovo vytvárať podmienky aj pre obdobie 2050. Pre energetickú a hospodársku politiku štátu to znamená predovšetkým znižovanie emisií skleníkových plynov, znižovanie spotreby fosílnych palív, zlepšenie manažmentu využívania prírodných zdrojov v zmysle princípov a zásad Zelenej ekonomiky¹² a predchádzania vzniku odpadov a zlepšenie odpadového manažmentu, implementáciu princípov obehového hospodárstva a zvyšovanie podielu výroby energie zo zdrojov, ktoré znižujú emisie CO₂, ako aj emisie znečisťujúcich látok a prispievajú k optimalizácii energetického mixu nielen na Slovensku, ale aj v regióne.

Prechod na nízkouhlíkové technológie a zelené hospodárstvo by mal zároveň posilniť ich rozvoj a poskytnúť pracovné miesta v tomto perspektívnom segmente a z dlhodobého hľadiska posilniť energetickú bezpečnosť SR a konkurencieschopnosť jej podnikov. V neposlednom rade treba relevantné politiky v tejto oblasti implementovať aj s ohľadom

¹¹) Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy – aktualizácia 2018; dostupné na:

<http://enviroportal.sk/eia/dokument/272288?uid=1968166b4d38344b0f79dfed14e5b7eac2be25b9>.

¹²) Program OSN pre životné prostredie v roku 2011 zdefinoval pojem „Zelená ekonomika“ ako ekonomiku, podporujúcu ľudskú prosperitu a sociálnu rovnosť za súčasného výrazného zníženia environmentálnych rizík a ekologických škôd. Zjednodušene vyjadrené, ide o nízko uhlíkovú ekonomiku, efektívne využívajúcu zdroje, podporujúcu sociálne začlenenie.

na koncovú cenu energie pre odberateľov, ako jeden z faktorov priamo vplývajúci na ich konkurencieschopnosť.

V oblasti nerastných surovín je SR takmer na 90 % závislá na dovoze primárnych energetických zdrojov: jadrové palivo (100 %), zemný plyn (98 %), ropa (99 %) a uhlie (68 %).¹³ Pre stabilitu zabezpečovania primárnych energetických zdrojov je nevyhnutná diverzifikácia zdrojov a prepravných ciest, najmä pre zemný plyn a ropu. Vzhľadom k avizovanému prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo je dôležité uviesť, že spotreba uhlia, ropy a zemného plynu v SR nekopíruje rozsah ekonomického rastu, čo implicitne naznačuje pokrok v oblasti energetickej efektívnosti a pokračujúce znižovanie energetickej náročnosti slovenskej ekonomiky.

Aj v nasledujúcej dekáde je potrebné pri naplňaní environmentálnych cieľov postupovať v súlade so všetkými štyrmi piliermi energetickej politiky SR, ktorými sú energetická bezpečnosť, energetická efektívnosť, konkurencieschopnosť a udržateľná energetika. Potrebné bude zohľadniť aj pripravované nariadenia a smernice, ktoré sú súčasťou balíka „Čistá energia pre všetkých Európanov“, ktorú EK predstavila v novembri 2016.

V oblasti vodných zdrojov má Slovensko v súčasnosti k dispozícii dostatok disponibilných zdrojov s predpokladom zachovania tohto stavu aj do budúcnosti, a to vďaka vysokej úrovni legislatívy na ochranu vodných zdrojov. Slovensko patrí medzi krajiny s pozitívnym výhľadom vývoja zdrojov vody. Zmena klímy však môže negatívne ovplyvniť aj kvalitu vodných zdrojov. Vplyvom privalových dažďov a povodňových stavov sa môže krátkodobo výrazne zhoršiť stav útvarov povrchovej vody, ako aj chemický stav zdrojov podzemnej vody využívaných na zásobovanie pitnou vodou. V období nízkych vodných stavov hrozí riziko zvyšovania eutrofizácie, zvyšovanie teploty vody, čo môže mať vplyv na jej kvalitu, ako aj na stav a kvalitu ekosystémov priamo závislých od vody. V energetike predstavuje voda významný faktor pre potreby produkcie elektrickej energie a bude tomu tak aj do budúcnosti, keďže väčšina druhov elektrární má priamu spotrebu vody pre rôzne technologické procesy pri výrobe energie, najčastejšie ide o chladenie.

V oblasti poľnohospodárstva je SR v spotrebe závlhovej vody pod priemerom okolitých krajín. Slovenskí poľnohospodári nerealizujú závlhové systémy a sú nútení spoliehať sa na úrodu z prirodzených zrážok. Dôvodom je mimoriadne vysoká rozdrobenosť vlastníctva pôdy, nerealizovaná komasácia a vysoká finančná náročnosť budovania závlhových systémov s dlhou návratnosťou takýchto investícií (cca. 10 rokov). Slovenské poľnohospodárstvo sa vo väčšine prípadov realizuje na prenajatej pôde, a to bez garancie dlhodobých nájmov. V tejto spojitosti je potom náročné vôbec získať financovanie na budovanie závlhových systémov.

Vo vodohospodárskom kontexte, s ohľadom na budúci akcent potravinovej sebestačnosti, či využívanie biomasy v energetike, je potrebné zamerať sa na vhodnú ochranu zdrojov vody, budovanie retenčných kapacít a na starostlivosť o vodné toky. K tomu by mal smerovať aj cieľ vodohospodárskej politiky SR pri súčasnom znižovaní spotreby vody a optimalizácii jej spotreby na uspokojenie potrieb priemyslu, poľnohospodárstva, či obyvateľstva.

¹³) Energetická politika MH SR (2014), dostupné na:
<http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-168597?prefixFile=m>.

Z hľadiska potravinovej sebestačnosti a bezpečnosti je potrebné zamerať sa na ochranu pôdneho fondu a zvyšovanie podpory prvovýroby, farmárov, ako aj samotných výrobcov potravín. Stimulovať požiadavku na zvýšený odbyt slovenských výrobkov však nie je jednoduché, a to aj z dôvodu, že rozhodujúcim faktorom pre slovenského spotrebiteľa je v prvom rade cena výrobku. Odbytu slovenských potravín neprospieva ani vysoká prítomnosť zahraničných potravinárskych reťazcov na trhu, s prevažujúcou ponukou zahraničných produktov. V neposlednom rade má, na úroveň sebestačnosti produkcie potravín na Slovensku, tiež významný vplyv zvyšujúca sa urbanizácia s úbytkom kvalitnej poľnohospodárskej pôdy, či znižovanie biodiverzity poľnohospodársky významných plodín a zvierat, alebo tradičných a lokálne lepšie prispôsobených druhov rastlín a zvierat.

V oblasti výskumu a inovácií je problémom aj rozdrobená a najmä podkapitalizovaná výrobná sféra. Len malá časť domácich producentov potravín disponuje možnosťami a zdrojmi na inovácie svojho výrobného programu. Pritom výskum a inovácie majú pre producentov zásadný význam pre zvyšovanie efektívnosti produkcie a ich konkurencieschopnosti na trhu. Súčasťou hospodárskej politiky by tak mali byť vhodné stimulačné opatrenia na rozvoj potravinovej sebestačnosti s efektívnou podporou výskumu a inovácií a zabezpečením kvalifikovanej pracovnej sily pre agrosektor. Takisto je potrebné reflektovať požiadavky na modernizáciu a zavádzanie inovácií do farmárskej praxe. Obhospodarovanie lesov tvorí základ zabezpečenia ochrany prírody a biodiverzity a rovnako prispieva k rozvoju zelenej ekonomiky, znižovaniu emisií skleníkových plynov a emisií znečisťujúcich látok, posilňovaniu zvyšovania podielu výroby energie zo zdrojov znižujúcich CO₂ a emisie znečisťujúcich látok, a zabezpečuje rozvoj energetického mixu. Preto je potrebné zabezpečiť investície a konkurencieschopnosť environmentálne priaznivej lesníckej výroby so zreteľom na udržanie rozvoja vidieckych oblastí a primeranej ochrany prírodných hodnôt v lesoch.

2.5 Správa vecí verejných – prístupy k riadeniu, regulácia a podnikateľské prostredie

V otázke prístupu k riadeniu je súčasným trendom posun k jasne merateľným cieľom so zavádzaním prvkov environmentálneho riadenia, za súčasného akcentu na politiku regionálnej súdržnosti, participatívnej formy riadenia a efektívnu reguláciu.

V zmysle participatívneho riadenia je dôležitá aj aktívna spolupráca vlády s občianskou spoločnosťou, stavovskými organizáciami, či akademickou obcou. Dochádza k posunu od kritiky zo strany firiem a asociácií k ich participácii na tvorbe strategických materiálov a politik.

V roku 2012 vydala Rada OECD *„Odporúčania pre regulačnú politiku a vládnutie“*,¹⁴ ktoré by štátna správa mala uplatňovať. Regulácia je jedným z hlavných nástrojov, prostredníctvom ktorých sa verejné správy snažia podporiť hospodársku prosperitu, zlepšovať blahobyt a presadzovať verejný záujem. Dobre navrhnutá regulácia môže prinášať významné spoločenské a hospodárske výhody, ktoré prevyšujú náklady na reguláciu a prispievajú k sociálnemu blahu. Dôležitosť dobrej regulácie pre dobre fungujúce trhy a spoločnosti je zdôraznená predovšetkým v časoch inovácií, sociálnych zmien, environmentálnych výziev a pri hľadaní nových zdrojov rastu.

¹⁴) Dostupné na: <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/OECD-Recommendation-Regulatory-Policy-and-Governance-Slovak.pdf>.

Ak má Slovenská republika, ako štát poskytujúci služby svojim občanom, ambíciu byť konkurencieschopnou aj do budúcnosti, potom nutne musí reflektovať a efektívne zavádzať do praxe aj elektronizáciu služieb verejnej správy, inak nazývanej aj „e-government“. Zavádzanie informačných a komunikačných technológií vytvára množstvo pozitívnych efektov v celom verejnom sektore, ako aj vo vzťahu štátu a sektora podnikov a domácností. V súvislosti s nadchádzajúcimi zmenami, ktoré prinesie koncept Priemyslu 4.0. možno v súčasnosti práve e-government považovať za jednu z najviditeľnejších foriem jeho presahu do spoločnosti.

Slovenská republika

Ako členský štát je SR prirodzene zaviazaná k plneniu cieľov EÚ, ktoré sú čoraz viac kvantifikované a plnené pomocou vnútroštátnych mechanizmov členských štátov. V oblasti energetiky je EÚ do roku 2030 značne ambiciózna, keďže navrhovanými rámcovými cieľmi, o ktorých sa na úrovni EÚ naďalej diskutuje, je najmenej 40 % zníženie emisií skleníkových plynov (oproti roku 1990), 27 % spotreby energie v Únii by malo byť z obnoviteľných zdrojov energie a má dôjsť ku 30 % zvýšeniu energetickej efektívnosti.¹⁵

V zmysle participatívneho riadenia dochádza v SR taktiež k posunu pri tvorbe strategických dokumentov a politík s dlhodobou víziou, na ktorých sa v rámci pracovných skupín, či pripomienkových konaní aktívne zúčastňujú relevantné zväzy, či zástupcovia akademickej obce alebo mimovládneho sektoru.. V SR je gestorom agendy lepšej regulácie MH SR. Táto agenda zahŕňa ex-ante a ex-post nástroje na zvýšenie kvality právnych predpisov v záujme ich účelnosti a odbúravania nadbytočného regulačného zaťaženia. Rozpracovaním ex-post nástrojov na zvýšenie kvality právnych predpisov a agendou lepšej regulácie sa komplexne zaoberá „*RIA 2020 - Stratégia lepšej regulácie*“.¹⁶

Prijímanie lepšej regulácie zo strany orgánov verejnej správy je dôležitým predpokladom aj pre zlepšovanie podnikateľského prostredia na Slovensku. V oblasti hodnotenia podnikateľského prostredia sú pre SR nápomocné napr. hodnotenia rebríčku Doing Business, ktorý zostavuje Svetová banka, či rebríček konkurencieschopnosti Svetového ekonomického fóra, avšak nevystihujú komplexnú kvalitu podnikateľského prostredia, keďže sa opierajú iba o vybrané indikátory a o názory respondentov.

Medzi faktory, ktoré podľa podnikateľov z dlhodobého hľadiska ovplyvňujú ich pohľad na kvalitu podnikateľského prostredia na Slovensku možno zaradiť: vnímanie korupcie, daňové, odvodové a administratívne zaťaženie, nedostatočne a nevhodne vzdelanú pracovnú silu, legislatívnu nestabilitu, nedostatočnú infraštruktúru, či nedostatočnú schopnosť inovovať. Snaha o zlepšovanie podnikateľského prostredia v SR bude vždy aktuálnou témou v dynamickom svete, kedy musí legislatíva neustále reagovať na potreby praxe, ktoré vyplynú, či už z vnútroštátneho prostredia, alebo z EÚ, či ostatných krajín. V oblasti štátnych iniciatív smerujúcich k rozvoju podnikateľského prostredia prevažujú opatrenia, ktoré sú svojimi účinkami a zameraním viac-menej viazané na politický cyklus a programové zamerania jednotlivých vlád. Podnikateľské prostredie na Slovensku však potrebuje určitý základ stability a predvídateľnosti vo vzťahu k verejným politikám, ktoré

¹⁵⁾ Zdôrazňujeme, že výška uvedených cieľov nemusí byť konečná, keďže legislatívny proces nie je ešte ukončený a ciele 2030 budú určené v revízii smernice 2009/28/EC o podpore využívania energie z obnoviteľných zdrojov, resp. smernice 2012/27/EU o energetickej efektívnosti.

¹⁶⁾ RIA 2020 – Stratégia lepšej regulácie, MH SR, dostupné na:

http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-214964?prefixFile=m_.

ho ovplyvňujú. Akcent na lepšiu reguláciu a hodnotenia vplyvov je nepochybne krok správnym smerom. Napriek tomu však naďalej absentuje stratégia alebo dlhodobý koncept s víziou pre systematické a systémové zlepšovanie priestoru, v ktorom sa podnikatelia realizujú. A to aj s ohľadom na podporu malých a stredných podnikateľov, či podporu a rozvoj začínajúcich podnikateľov a podnikateľského vzdelávania. Takýto prístup však bude efektívny len ak bude apolitický, rešpektovaný a schopný svojou platnosťou a účinnosťou preklenúť politické cykly.

Slovenská republika musí pristúpiť k zefektívneniu štátnej verejnej správy, územnej samosprávy, neustále znižovať administratívne zaťaženie, ako aj pristúpiť k znižovaniu daňovo-odvodového zaťaženia. Pri prijímaní novej legislatívy by sa mala vyvarovať opakovaným a častým novelizáciám právnych predpisov a poskytovať dostatočný časový priestor pre podnikateľskú obec na prispôsobenie sa novým požiadavkám. Vláda musí podporovať efektívny trh práce a prijímať opatrenia na eliminovanie korupčných konaní.

Vo vzťahu k environmentálnym cieľom bude nevyhnutné posilniť uplatňovanie princípov zeleného verejného obstarávania, čím sa zvýši záujem hospodárskych subjektov o environmentálne manažérstvo a zavedenie systémového prístupu riešenia problémov v oblasti starostlivosti o životné prostredie a neustále zlepšovanie správania sa organizácií.

2.6 Bezpečnosť

Oproti posledným dvom dekádam vzrastá počet a intenzita ozbrojených konfliktov spolu s počtom úmrtí, ako ich dôsledkom. Čoraz viac sa mení aj spôsob vedenia a charakter konfliktu vďaka pokrokom v technológiách, novým stratégiám a vývoju globálneho geopolitického kontextu. V budúcnosti sa dá reálne očakávať, že konflikty sa budú viesť nielen ozbrojeným spôsobom na konvenčnom bojovom poli, ale aj v oblasti narušania strategickej infraštruktúry štátu (dopravnej, energetickej, telekomunikačnej), sociálnej a spoločenskej súdržnosti a základných funkcií vlády. Účelom bude skôr získavanie psychologickéj a geopolitickéj prevahy, než porážka prostredníctvom konvenčných ozbrojených prostriedkov.

Jav zvaný aj hybridná vojna, či šedá zóna, zmazáva klasické hranice medzi obdobím mieru a vojny. Diplomacia a politika nátlaku, manipulácia s médiami, ekonomické vyhrážanie, oslabovanie politického vplyvu a tajná podpora opozície či dezinformačné kampane budú aj naďalej častejšie zvyšovať regionálne a globálne napätie či neistotu.

Slovenská republika

Vstup SR do Severoatlantickej aliancie vyslal výrazný signál aj pre zahraničných investorov o bezpečnosti ich investícií na Slovensku. Udržanie silnej transatlantickej väzby tak zostáva životným záujmom SR. Ako člen Severoatlantickej aliancie by sa mala SR aj v budúcom období naďalej zasaďovať o prehlbovanie spolupráce so svojimi partnermi tak v rámci NATO, ako aj s tretími krajinami, a to nielen v oblasti konvenčnej obrany, ale aj kybernetickej. Dôležité je zamerať sa aj na ochranu strategickej infraštruktúry štátu, či na energetickú bezpečnosť, a to pri zachovaní priaznivého investičného prostredia.

Z hľadiska bezpečnosti je strategicky dôležitou oblasťou aj zabezpečenie potravinovej a spracovateľskej sebestačnosti SR. Jej úroveň môžeme dnes hodnotiť ako výrazne nepostačujúcu. V prípade konfliktov rôznej formy a intenzity, alebo v prípade rozsiahlych prírodných katastrof, je spoliehanie sa na garancie dodávok potravín z externého prostredia

iluzórne. Aj z uvedeného dôvodu je potrebné zvýšiť potravinovú a spracovateľskú sebestačnosť SR vhodnou formou stimulačnej politiky a podpory investícií do technológií výroby a spracovania spolu so zabezpečovaním potrebnej pracovnej sily pre sektor pôdohospodárstva.

Súčasťou národnej bezpečnosti je aj energetická bezpečnosť, ktorá je jedným z kľúčových nástrojov zabezpečenia suverenity, politickej nezávislosti a ekonomickej stability štátu. Energetická bezpečnosť je kľúčovým faktorom ovplyvňujúcim všetky odvetvia národného hospodárstva. Vzhľadom k tomu, že Slovenská republika patrí medzi štáty s vysokou závislosťou na dovoze energetických surovín, je nevyhnutné prikladať otázke energetickej bezpečnosti mimoriadnu dôležitosť.

2.7 Výzvy do roku 2030

- Na základe analýzy súčasného stavu a predpokladaného vývoja bude pre Slovenskú republiku v nasledovnej dekáde primárnou výzvou adaptácia na dynamické zmeny v oblasti ekonomiky, výroby, trhu práce, technológií, demografických zmien, životného prostredia, či prístupov k riadeniu.
- Pre zvládnutie vyššie uvedených výziev má SR dobrú východiskovú pozíciu spočívajúcu v stabilite a dobrom stave verejných financií, pozitívnom makroekonomickom výhľade do nasledovných rokov, v stabilite politického cyklu, v členstve eurozóny a EÚ, v disponibilite kvalitným pôdnym fondom.
- Vysoká miera reindustrializácie a podielu priemyslu na HDP krajiny predstavuje do budúcnosti kľúčovú výzvu pre hospodársku politiku v spojitosti s digitálnou transformáciou, disponibilitou pripravenej a kvalifikovanej pracovnej sily, či pripravenosťou vzdelávacieho systému v SR. Vážnosť situácie ilustruje aj analýza OECD,¹⁷ ktorá SR zaraďuje medzi krajiny, ktorých pracovná sila patrí medzi najohrozenejšie z hľadiska nadchádzajúcej digitálnej transformácie.
- Do budúceho obdobia bude kľúčové zamerať sa na udržateľnosť a konkurencieschopnosť hospodárstva SR. Udržateľnosť bude spočívať v správnej lokalizácii podnikov vzhľadom na existujúcu kapacitu ľudských síl, možnosti využitia endogénnych zdrojov, ako aj na rešpektovaní environmentálnych požiadaviek a potrebe prejsť na zelené hospodárstvo, ktoré bude musieť dostatočne reagovať na nové trendy pre zachovanie jej konkurencieschopnosti. S tým súvisia napr. koncové ceny energií, kvalita a dostupnosť ľudských a prírodných zdrojov, zníženie energetickej náročnosti, kvalitná infraštruktúra, podpora ekologických a sociálnych inovácií a pod. Cieľom verejných politík by tak v tejto oblasti mala byť premena protirečení na synergie.
- Konkurencieschopnosť musí byť podporovaná predovšetkým spoľahlivým trhom práce ponúkajúcim dostatok kvalifikovanej pracovnej sily, a to aj s ohľadom na blížiacu sa zmeny, ktoré so sebou prináša digitalizácia a Priemysel 4.0.

¹⁷⁾ Komparatívna analýza OECD s názvom „Riziko automatizácie pre pracovné miesta v krajinách OECD“, dostupná na: http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/the-risk-of-automation-for-jobs-in-oecd-countries_5jlz9h56dvq7-en.

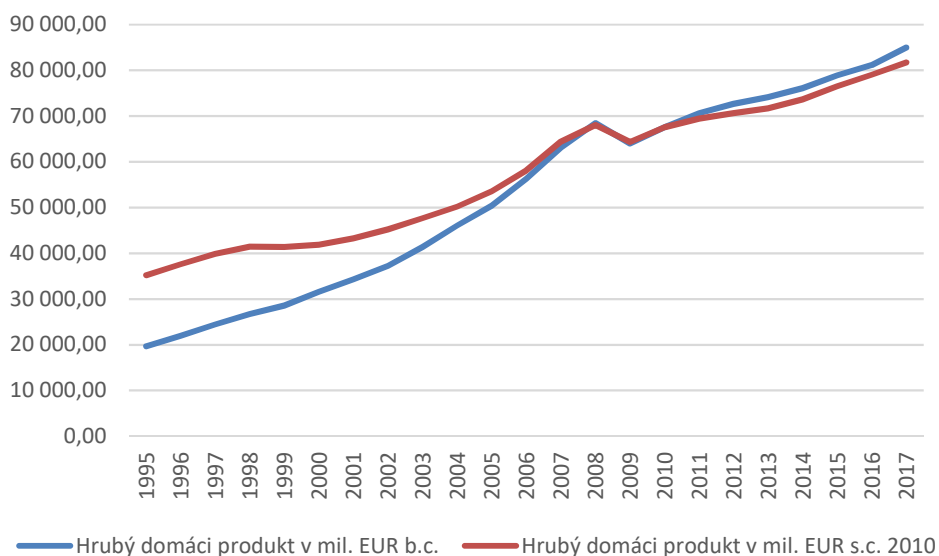
Automatizácia môže v konečnom dôsledku pomôcť pri zmierňovaní negatívneho demografického vývoja pri zvyšovaní produktivity. Taktiež možno predpokladať vznik nových typov odborných profesií vyžadujúcich si nové zručnosti. Preto je pre hospodársky rozvoj kľúčová otázka flexibility vzdelávania študentov a žiakov, odborná príprava absolventov, či rekvalifikácia zamestnancov.

- Jedným z hlavných štátnych záujmov z hľadiska hospodárskej politiky by mal byť aj rozvoj produkčne výkonného pôdohospodárstva, zabezpečujúceho hospodárne využívanie poľnohospodárskeho pôdneho fondu krajiny, potravinovú sebestačnosť, bezpečnosť a dostupnosť pre obyvateľstvo, ako aj uplatňovanie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov podľa programov starostlivosti o lesy.
- Ambíciou SR do nasledovného obdobia v oblasti konkurencieschopnosti hospodárstva by tiež mala byť podpora investícií zvyšujúcich pridanú hodnotu, s akcentom na podnikový výskum a inovácie a vysokú technologickú vyspelosť, a tým podporovať celkový inovatívny potenciál SR na všetkých úrovniach.
- V oblasti energetickej politiky by sa SR mala snažiť o konkurencieschopnú nízkouhlíkovú energetiku zabezpečujúcu spoľahlivú, efektívnu a bezpečnú dodávku všetkých foriem energie za prijateľné ceny s prihliadnutím na ochranu spotrebiteľa a trvalo udržateľný rozvoj a v maximálnej miere s integráciou obnoviteľných zdrojov energie.
- Participatívna forma riadenia si bude vyžadovať konštruktívny dialóg medzi vládou, zástupcami zamestnávateľov a akademickou obcou na identifikáciu vhodných opatrení pre hospodársky rozvoj SR v súvislosti s výzvami nasledovného desaťročia.
- Jednou z kľúčových výziev pre slovenskú ekonomiku do roku 2030 je zvýšenie jej odolnosti diverzifikáciou ekonomiky jednotlivých regiónov, intenzívnejšom a efektívnejšom využití vnútorných zdrojov jednotlivých regiónov, vyššej pridanej hodnoty produkcie a vyššej miere uspokojenia regionálneho dopytu vlastnou produkciou.

2.8 Makroekonomická analýza SR

Ekonomická výkonnosť Slovenskej republiky

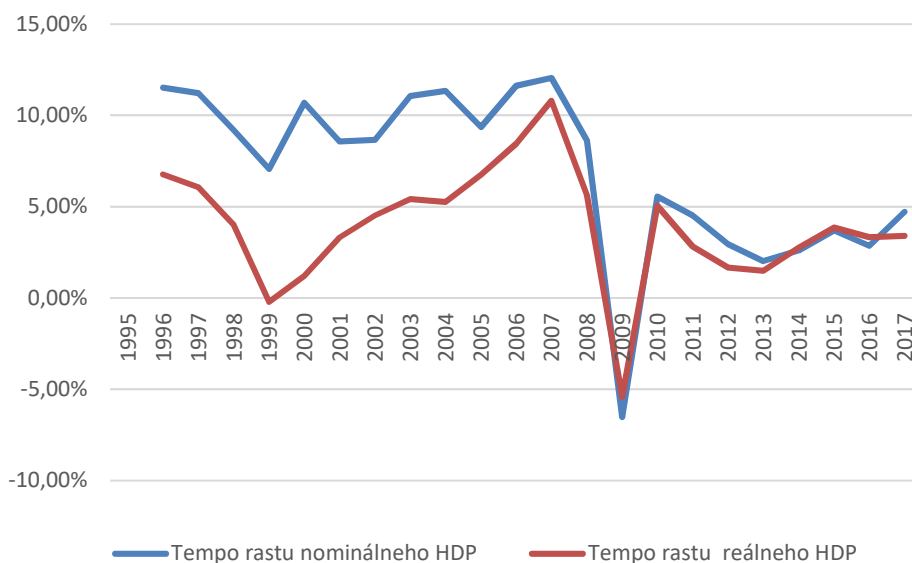
Slovenská republika je jednou z najrýchlejšie rastúcich krajín v EÚ a OECD (meranou prostredníctvom HDP). V období od roku 1995 do roku 2017 sa reálny rast HDP Slovenska zvýšil 2,32 násobne a nominálny viac ako 4,3 násobne. Priemerné ročné tempo rastu reálneho HDP bolo teda približne 3,73 % (nominálne 6,57 %).

Graf č.1 HDP 1995 - 2017 v stálych a bežných cenách
Zdroj: ŠÚ SR; 2018

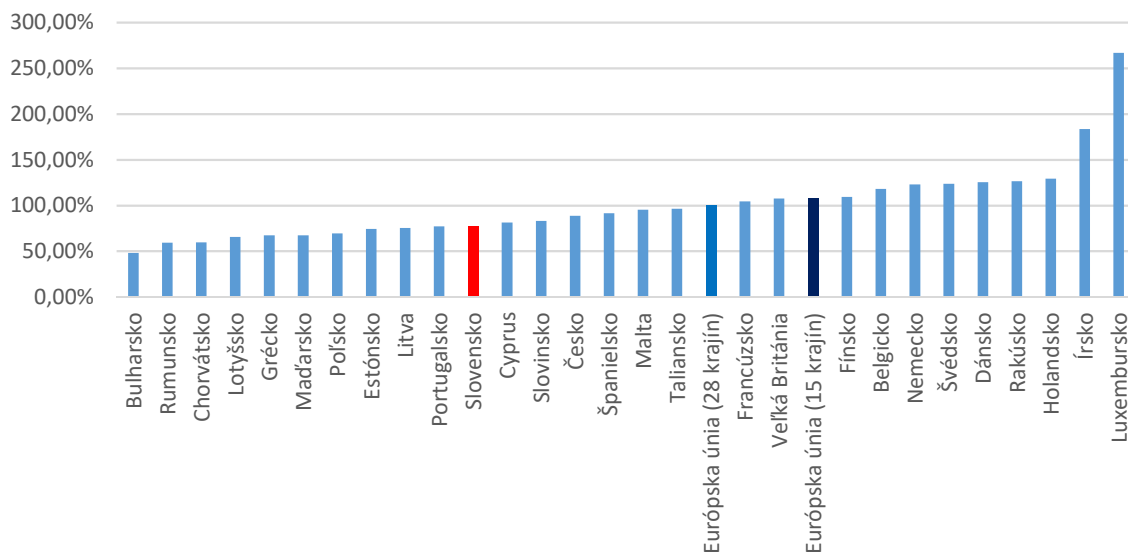
Vývoj tempa rastu reálneho HDP môžeme rozdeliť do niekoľkých období:

- od roku 1993 do roku 1999 – v uvedenom období síce Slovensko dosahovalo vysoké tempá nominálneho rastu, avšak reálne tempo rastu HDP klesalo, uvedené obdobie je charakteristické zhoršovaním sa vnútornej i vonkajšej rovnováhy;
- od roku 2000 do roku 2007 – dochádza k zvyšovaniu reálneho tempa rastu HDP a nominálne tempo rastu je na relatívne vysokej úrovni, obdobie je charakteristické prijímaním dôležitých reforiem (napríklad v oblasti daní a odvodov), privatizácie bankového sektora a strategických podnikov a urýchlením rokovaní o vstupe do EÚ (EHS), OECD a NATO, atď.;
- roky 2008 a 2009 – ide o obdobie globálnej hospodárskej krízy, v SR sa začalo prejavovať už v roku 2008 a najmä v roku 2009, v ktorom došlo k výraznému prepadu tvorby HDP;
- obdobie po roku 2010 – začiatok uvedeného obdobia súvisí s vysporiadaním sa následkov hospodárskej krízy a snahou o oživenie hospodárstva (aj prostredníctvom investícií a stimulovaním podnikateľského prostredia), po roku 2013 dochádza k postupnému nárastu tempa a rastu reálneho i nominálneho HDP (okrem roka 2016). Tempá rastu po roku 2008 dosahujú už nižšiu úroveň ako „predkrízové“ tempá rastu a rozdielne sú aj ich determinanty. Môžeme pozorovať pokles produktivity práce a zároveň zvyšovanie nominálnych miezd. Prognózy pre rok 2017 hovorili o raste reálneho HDP na úrovni 3,3 % (prognóza IFP), respektíve 3,1 % (prognóza NBS), rýchly odhad Štatistického úradu Slovenskej republiky uvádza rast 3,4 % (nominálny rast je vo výške 4,7 %) . Podľa NBS bude ekonomika rásť v roku 2018 o 4,2 % a v roku 2019 až o 4,6 %.

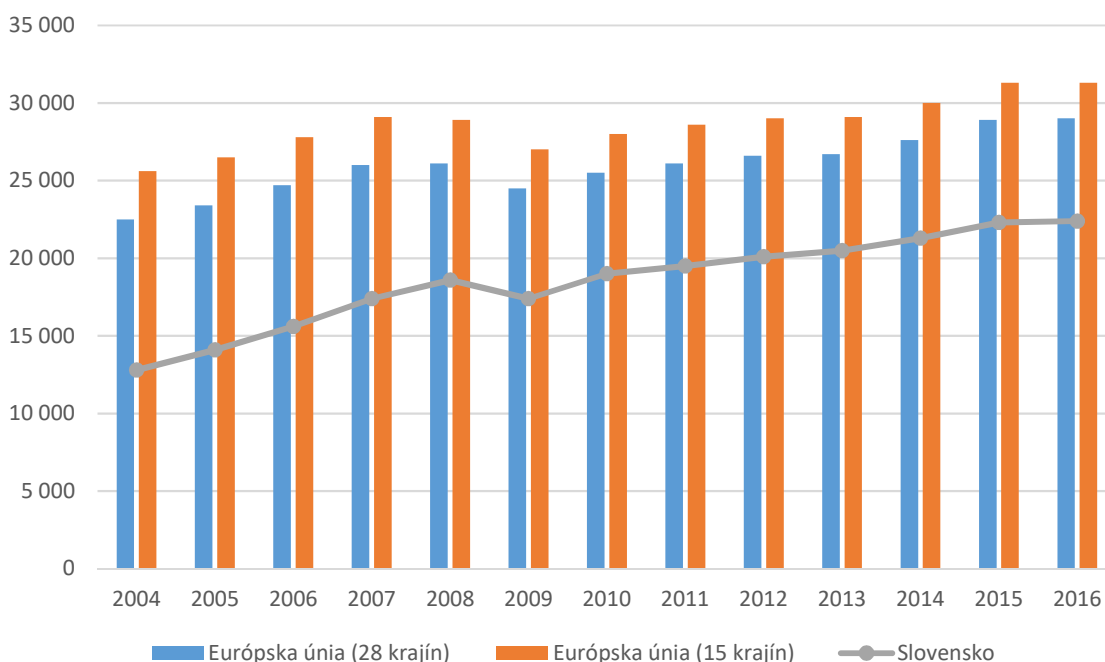

Graf č. 2 Tempo rastu HDP v jednotlivých rokoch
Zdroj: ŠÚ SR; 2018

Hrubý domáci produkt na obyvateľa od roku 1995 do roku 2016 narástol 2,21 násobne. Iba v rokoch 1999 a 2009 došlo k poklesu tohto ukazovateľa. V roku 2016 predstavoval HDP na obyvateľa 14,9 tisíc EUR v bežných cenách a 22,3 tisíc EUR (údaj dostupný za rok 2015) v parite kúpnej sily (Eurostat). Voči priemeru krajín EÚ28 tak dosahuje úroveň 51,38 % v bežných cenách a 77,24 % v parite kúpnej sily. V rámci krajín V4 je na tom lepšie iba Česká republika (88,62 %), Poľsko a Maďarsko nedosahujú úroveň Slovenska (69,31 % a 67,24 %). Avšak oproti susednej krajine Rakúsku (126,55 % priemeru EÚ) je na tom Slovensko horšie. Pozitívnym trendom je postupné reálne sa približovanie Slovenska voči priemeru EÚ.

Graf č. 3 HDP v parite kúpnej sily ako % k priemeru EÚ (za rok 2016)
Zdroj: Eurostat; 2017

Graf č. 4 HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily 2004 – 2016
Zdroj: Eurostat; 2017

Rast HDP bol spôsobený postupným nárastom všetkých zložiek HDP, výraznejšie je však spôsobený nárastom konečnej spotreby a výsledkami zahraničného obchodu. Konečná spotreba vlády v bežných cenách rástla po roku 2013 rýchlejšieho tempom ako spotreba domácností, čo bolo ovplyvnené snahou vlády o oživenie hospodárstva a realizáciou investičných projektov (najmä infraštruktúrnych). V stálych cenách nastáva v roku 2016 zvrát, t.j. konečná spotreba vlády rastie pomalším tempom ako konečná spotreba domácností a to kvôli vyššiemu cenovému deflátoru.

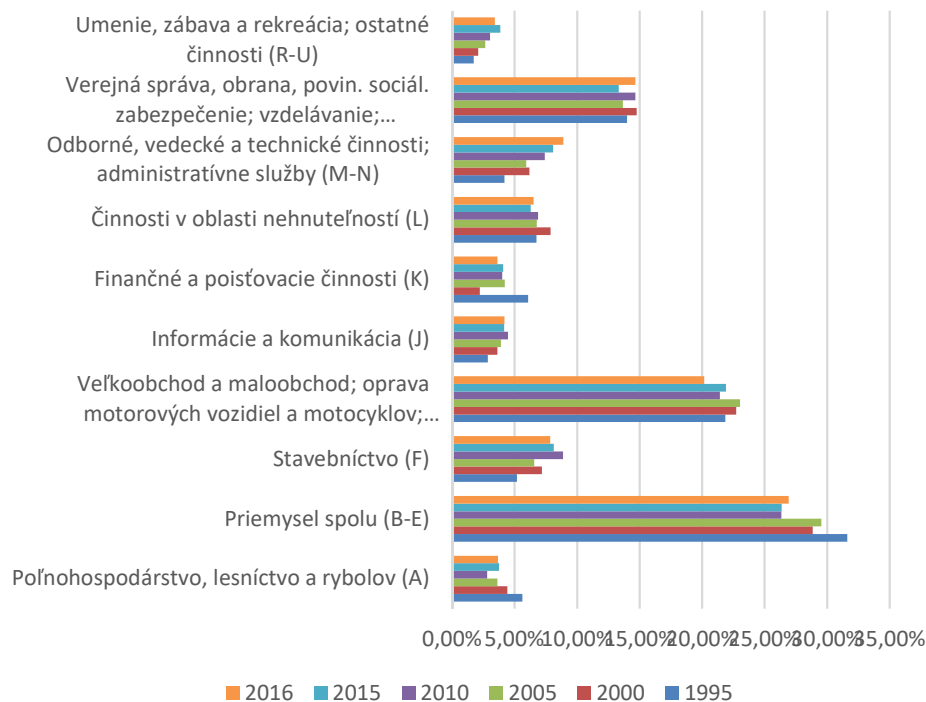
Tvorba hrubého kapitálu od roku 1995 rástla. V roku 2009 však nastal hlboký prepád a ani v súčasnosti tvorba hrubého kapitálu nedosahuje úroveň roka 2008. Avšak, v roku 2015 sme už zaznamenali vyššiu hodnotu tvorby hrubého fixného kapitálu v porovnaní s najvyššou hodnotou v predkrízovom období (rok 2008).

Od roku 2012 dosahuje SR aktívne saldo zahraničného obchodu. Otvorenosť slovenskej ekonomiky dosiahla v roku 2016 hodnotu 184,6 % (v roku 2015 bola 179,4 %).

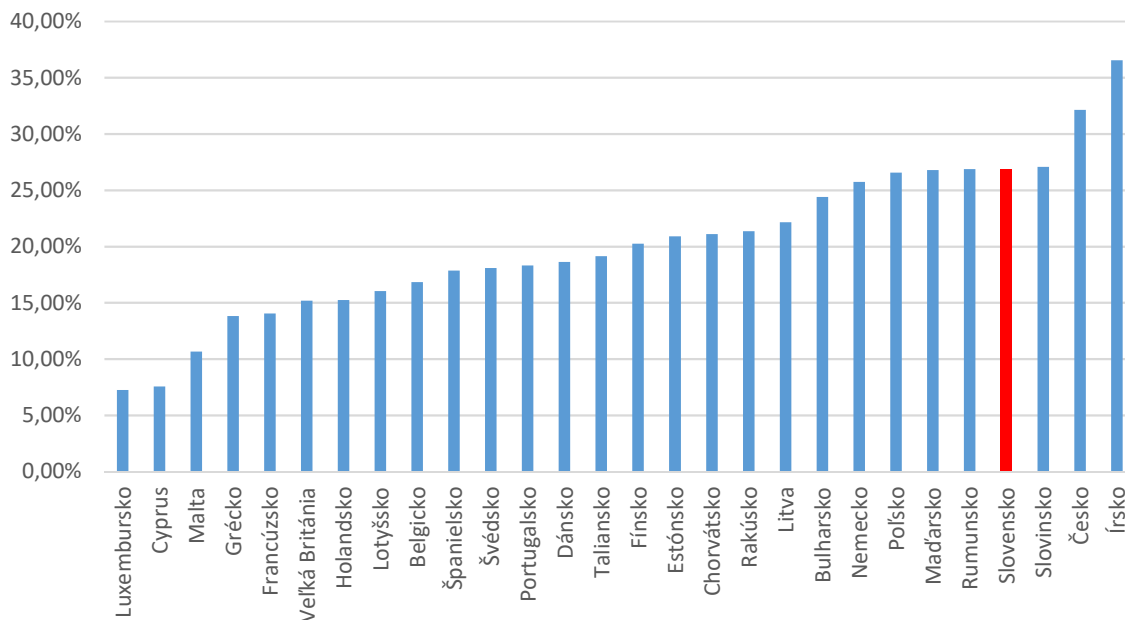
Slovensko je industriálna krajina – priemysel vytvára štvrtinu reálneho HDP. Hrubá pridaná hodnota priemyslu Slovenska v nominálnom vyjadrení predstavuje viac ako štvrtinu celkovej pridanej hodnoty hospodárstva (26,93 % v roku 2016). Štruktúra pridanej hodnoty podľa odvetví taktiež dokumentuje, že druhým najvýznamnejším sektorom sú služby.¹⁸ Z hľadiska vývoja celkového HDP, ako i pridanej hodnoty dochádza k poklesu podielu priemyslu a nárastu podielu služieb.

¹⁸⁾ Veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov, doprava a skladovanie a ubytovacie služby.

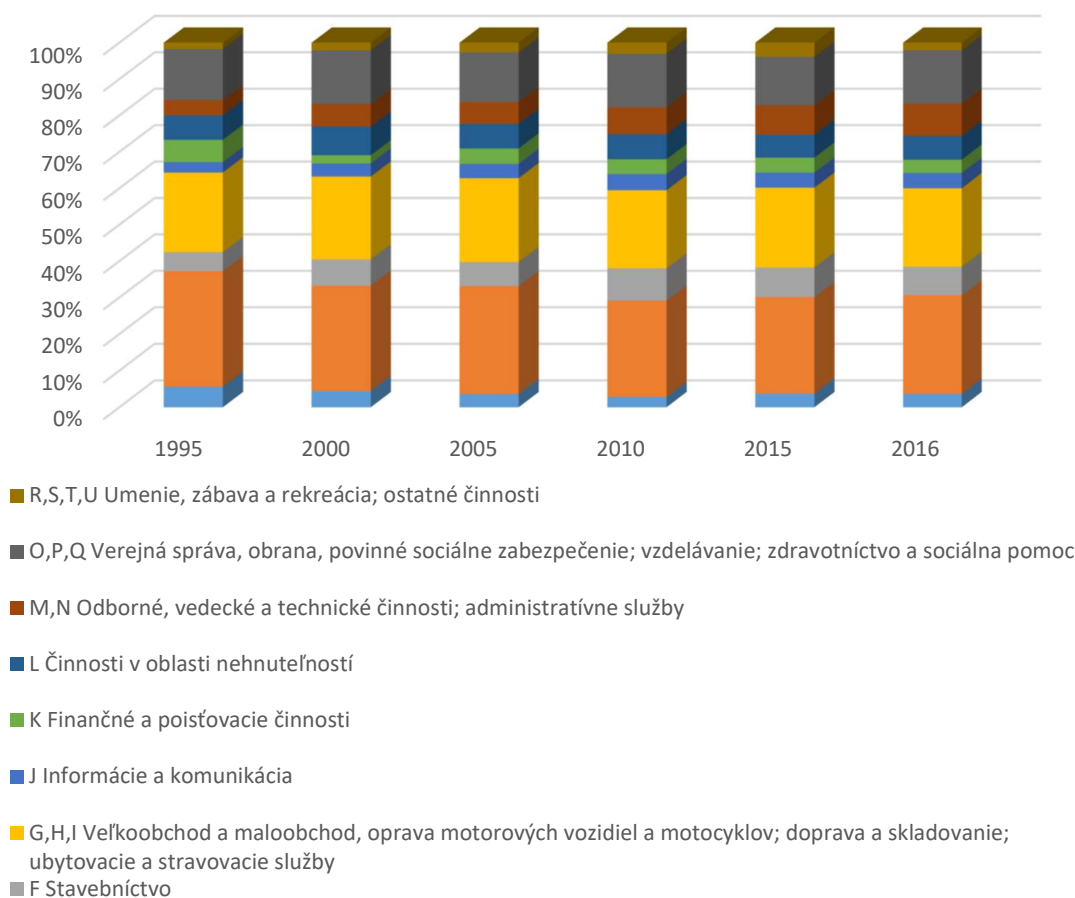
Stratégia hospodárskej politiky Slovenskej republiky do roku 2030

Graf č. 5 Podiel jednotlivých odvetví na pridanej hodnote b.c. (bez daní z produktov mínus subvencie na produkty)
Zdroj: ŠÚ SR; 2018

Graf č. 6 Podiel hrubej pridanej hodnoty priemyslu na celkovej pridanej hodnote v jednotlivých krajinách EÚ (za rok 2016 (Chorvátsko, Švédsko a Veľká Británia údaje za rok 2015))
Zdroj: Eurostat; 2018

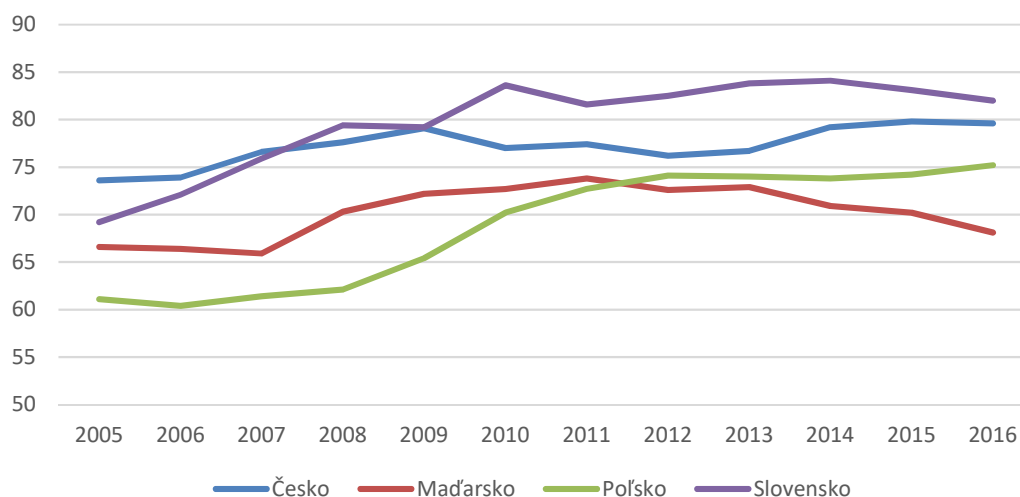

Graf č. 7 Hrubá pridaná hodnota (na základe b.c) podľa odvetví (podiel v %)

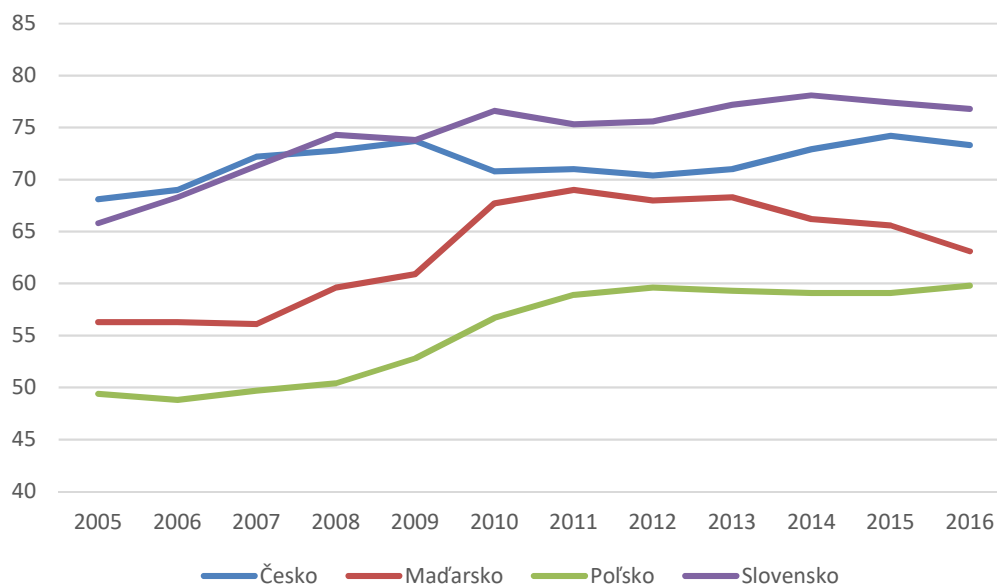
Zdroj: ŠÚ SR; 2017

Slovensko stále nedosahuje tvorbu hrubej pridanej hodnoty na úrovni priemeru krajín EÚ28 (vyjadrenej v parite kúpnej sily). V roku 2016 dosahovalo úroveň 83,2 % (na osobu), respektíve 77,2 % na odpracovanú hodinu.

Spomedzi krajín V4 však SR dosahuje najlepšie výsledky. Pozitívom je aj skutočnosť, že index nominálnej produktivity práce (na osobu, ako i na odpracovanú hodinu) rastie od roku 2010 v SR výraznejšie ako je priemer krajín EÚ28 alebo krajín Eurozóny. Uvedené ukazovatele dokumentujú nasledovné grafy č. 8 a č. 9, ktoré zaznamenávajú strmší rast produktivity do roku 2009 a neskôr len miernejší rast, dokonca až pokles produktivity práce. Taktiež rastie na Slovensku miera kompenzácie zamestnancov (meraná ako podiel na HDP).

Graf č. 8 Nominálna produktivita práce na osobu - EÚ28
Zdroj: Eurostat; 2017

Graf č. 9 Nominálna produktivita práce na odpracovanú hodinu - EÚ28
Zdroj: Eurostat; 2017

2.8.1 Medzinárodné porovnanie

HDP nie je jediným nástrojom hodnotenia vyspelosti krajiny, resp. hodnotenia blahobytu a kvality života. V nasledujúcej časti je preto analyzované postavenie Slovenska v rebríčkoch a indikátoroch kvality života zostavenými medzinárodnými inštitúciami, ktoré zahŕňajú aj iné aspekty kvality života (zdravie, životné prostredie, sociálna oblasť, atď.). Z hľadiska medzinárodného porovnania uvádzame dva kompozitné indikátory hodnotenia Slovenska:

- Index ľudského rozvoja (Human Development Index, HDI)
- Index lepšieho života (Better Life Index, BLI) zostavený OECD.

HDI hodnotí tri hlavné oblasti: očakávanú dĺžku života pri narodení, vzdelanosť meranú cez očakávanú dĺžku vzdelávania a priemerný čas vzdelávania, štandard života vyjadrený prostredníctvom hrubého národného príjmu na osobu. Podľa správy „*Human Development Report*“ z roku 2016 (údaje za rok 2015) sa Slovensko nachádza na 40. mieste (zo 188 krajín) s hodnotou indexu rozvoja 0,845, pričom patrí medzi krajiny s veľmi vysokou mierou rozvoja. Od roku 1990 hodnota indexu rastie v priemere 0,54 % ročne (z hodnoty 0,738 v roku 1990). Pri bližšom pohľade na obdobia 1990 – 2000, 2000 – 2010 a 2010-2015 vyplýva, že hodnota indexu rástla najrýchlejšie v období 2000 až 2010, a to až o 0,83 % ročne (v prvom uvedenom období 0,34 % ročne, v poslednom 0,39 % ročne). Slovensko síce zaznamenalo za celé obdobie relatívne silný rast indexu, napriek tomu ešte nedosahuje priemer krajín OECD a ani krajín s veľmi vysokým indexom rozvoja. Oproti roku 2010 si Slovensko dokonca pozíciu v rebríčku zhoršilo o 7 miest napriek rastu hodnoty indexu. V rámci krajín V4 sa v roku 2016 v rebríčku lepšie umiestnila Česká republika (28. miesto) aj Poľsko (36. miesto), iba Maďarsko dosiahlo horšiu pozíciu (43. miesto).¹⁹

BLI je kompozitný indikátor zostavovaný OECD. Index sa počíta z 11 oblastí, ktoré majú svoje konkrétne indikátory, medzi ktoré patrí: bývanie, práca, vzdelanie, občianska angažovanosť, spokojnosť so životom, rovnováha medzi pracovným a súkromným životom, príjem, komunita, životné prostredie, zdravie a bezpečnosť. Slovensko sa v rebríčku za rok 2016 umiestnilo na 24. pozíciu (z 38 krajín), v rámci krajín V4 je druhé (ČR 21. pozícia, Poľsko 27. pozícia, Maďarsko 32. pozícia) a v rámci subindikátorov dosahuje nízke hodnoty v oblasti bývania, príjmu alebo so „spokojnosťou so životom“. Takmer vo všetkých subindikátoroch je Slovensko medzi krajinami s nižšou výkonnosťou.²⁰

2.8.2 Vnútna rovnováha

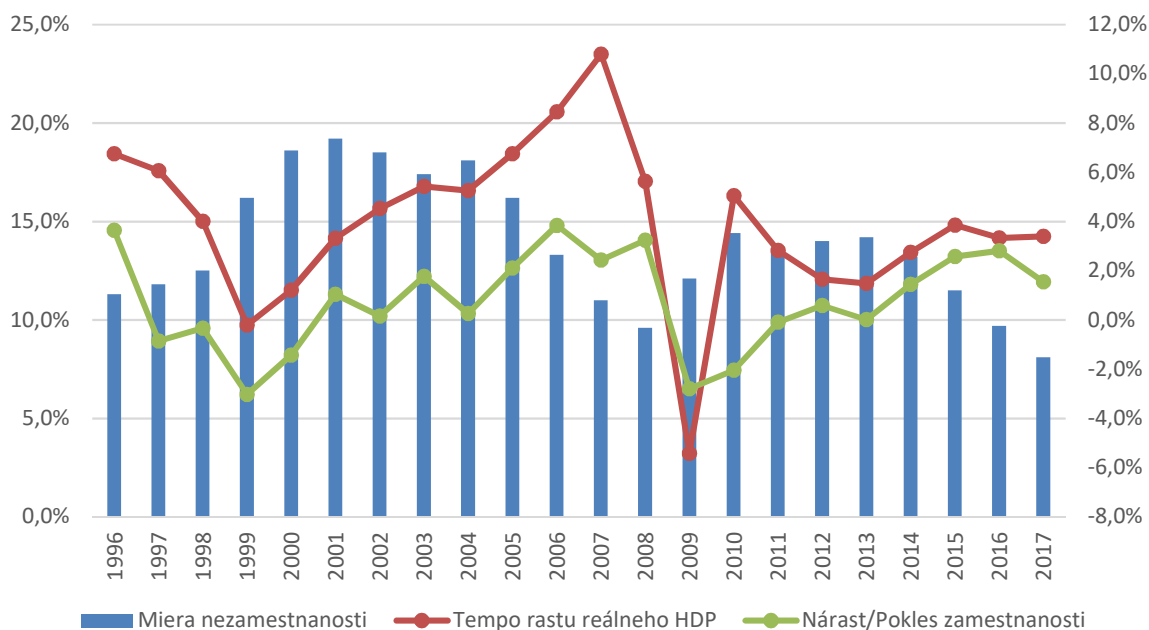
Trh práce

Miera nezamestnanosti je makroekonomický ukazovateľ, ktorý bol pre SR problematický takmer počas celej jej existencie. Prechod na trhové hospodárstvo a zmena štruktúry hospodárstva a následne vznik samostatnej Slovenskej republiky začiatkom 90. rokov bol sprevádzaný nárastom počtu nezamestnaných. Graf č. 10 dokumentuje do roku 2007 fakt, že napriek rastu HDP klesala miera nezamestnanosti pozvoľne a najmä tempo rastu zamestnanosti rástlo relatívne pomaly a rozdiel medzi tempami sa dokonca zväčšoval. Naopak, od roku 2012 sa oba ukazovatele približujú, čo by znamenalo, že tempo rastu HDP sa premieta aj do približne rovnakej miery zamestnávania. Na základe vyššie uvedeného môžeme konštatovať, že charakter rastu HDP bol odlišný v predkrízovom a pokrízovom období, a aj trh práce mal rozličnú charakteristiku.

Hoci miera nezamestnanosti od roku 2010 klesá, stále je jednou z najvyšších v EÚ. Všetky krajiny V4 vykazujú lepšie výsledky ako Slovensko. „*Národný program reforiem SR 2017*“ očakával pokles miery nezamestnanosti v roku 2017 na úroveň 8,4 % (dosiahnutá bola úroveň 8,1 %), v strednodobom horizonte sa bude približovať k 6 %. Podľa NBS by mala nezamestnanosť dosiahnuť predkrízovú najnižšiu úroveň do konca roka 2017, odhad na rok 2018 je 8,3 % a pre rok 2019 7,7 %.

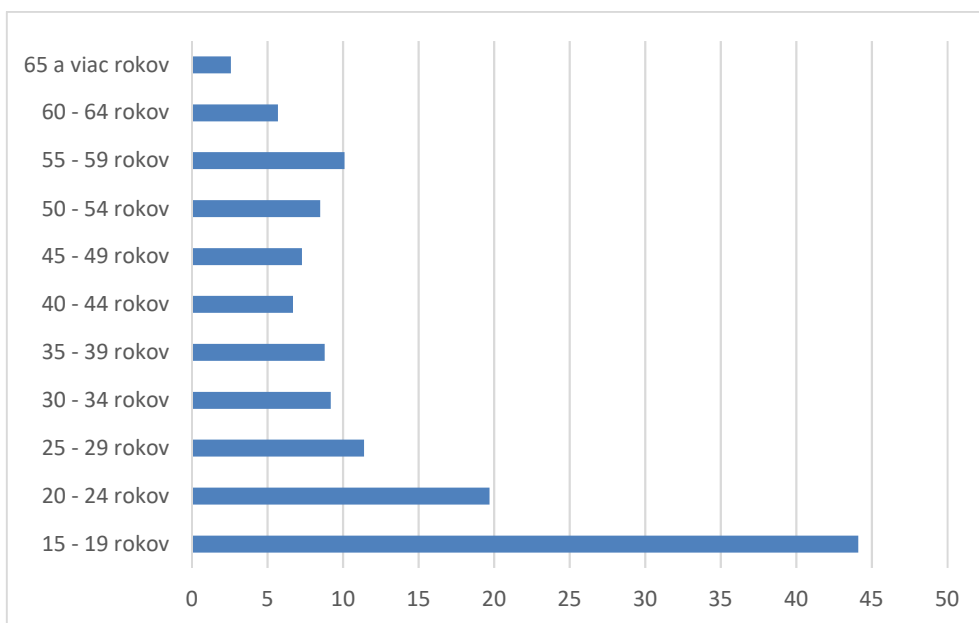
¹⁹⁾ Viac: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/SVK.pdf.

²⁰⁾ Viac: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/slovak-republic/>.

Graf č. 10 Miera nezamestnanosti (ľavá os), reálne tempo rastu HDP a nárast, resp. pokles zamestnanosti (pravá os)
Zdroj: ŠÚ SR; 2017

Problematickou je štruktúra nezamestnanosti a výrazné regionálne rozdiely. Počet dlhodobo nezamestnaných (nad 1 rok) tvorí viac ako polovicu všetkých nezamestnaných (približne 56 % v roku 2016; maximum zaznamenala SR v roku 2006: takmer tri štvrtiny nezamestnaných). Zároveň, miera nezamestnanosti osôb vo veku od 15 do 19 rokov je 44 % a miera nezamestnanosti osôb, ktoré dosiahli iba základné vzdelanie je až 32 %. Nezamestnanosť mladých a vzdelanostná štruktúra nezamestnaných je teda výzvou pre Slovensko pri zapojení nezamestnaných do trhu práce.

Graf 11 Miera nezamestnanosti podľa veku za rok 2016 (v %)
Zdroj: ŠÚ SR; 2017

Vývoj zamestnanosti v Slovenskej republike nekopíroval reálne tempo rastu HDP. V roku 2017 na Slovensku pracovalo 2,5307 mil. osôb a miera zamestnanosti dosiahla úroveň 55,1 %. Prognózy hovoria o ďalšom náraste zamestnanosti: NBS očakáva do roku 2019 vznik 225 tisíc pracovných miest. Z hľadiska rozdelenia zamestnanosti podľa odvetví pracuje najviac ľudí v priemyselnej výrobe (NACE Rev. 2 kód „C“), a to približne 24,5 % pracujúcich.

Dôležitým faktorom rozvoja hospodárstva je vzdelanie a vzdelanostná štruktúra pracujúcich. Nasledujúca tabuľka predstavuje prehľad pracujúcich podľa vzdelania.

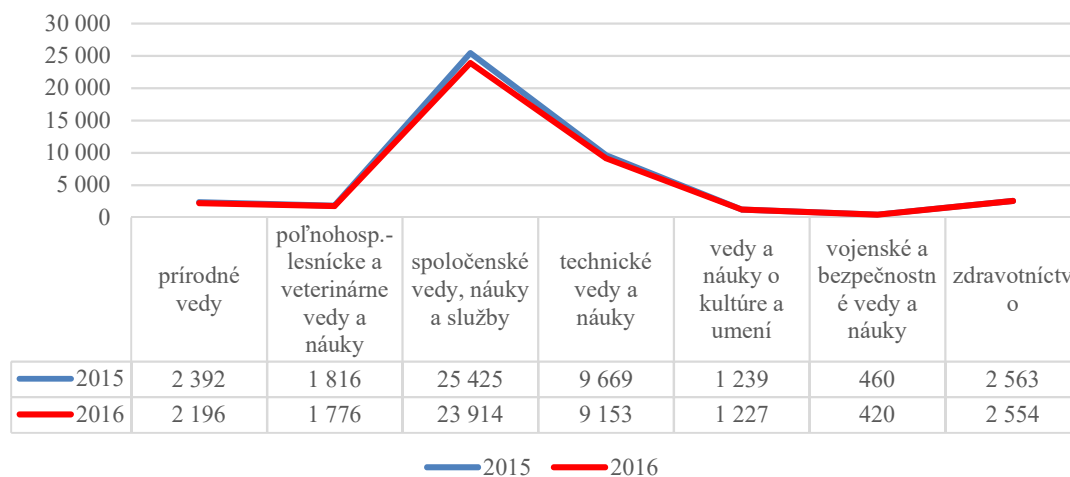
Tabuľka č. 1 Zamestnanci podľa vzdelania za rok 2017

Zamestnanci podľa vzdelania	Podiel
Základné vzdelanie a bez vzdelania	6,10 %
Nižšie stredné vzdelanie	26,46 %
Úplné stredné vzdelanie	43,88 %
Vysokoškolské vzdelanie (I., II. a III. stupeň)	23,56 %

Zdroj: ŠÚ SR; 2018

Úroveň vzdelania sa priamo úmerne odzrkadľuje v priemernej mesačnej mzde, kde zamestnanci s dosiahnutým vysokoškolským vzdelaním II. a III. stupňa zarábajú mesačne najlepšie (hrubá nominálna mesačná mzda 1 504, resp. 1 540 EUR, rok 2016, údaje ŠÚ SR).

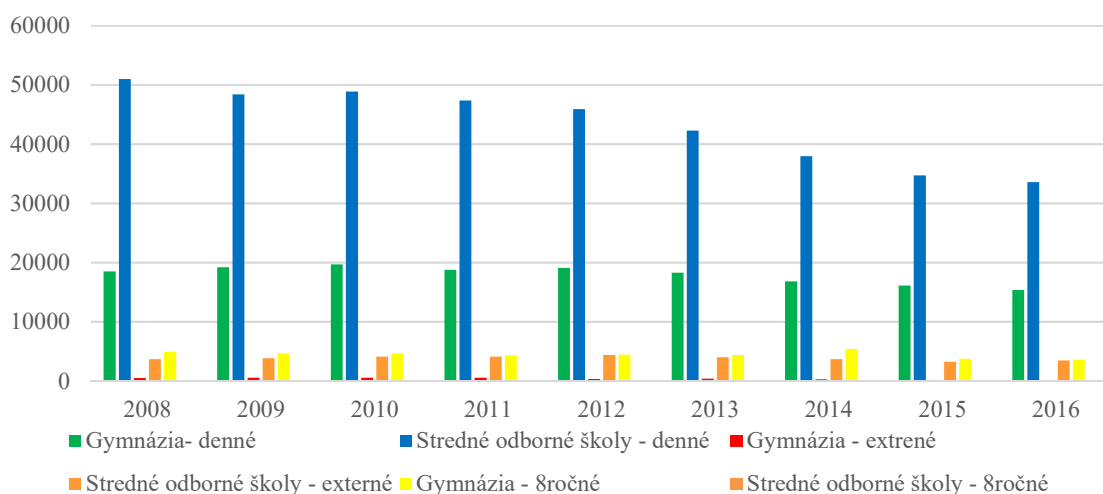
Nasledujúce grafy predstavujú zloženie absolventov stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania, ktorí vstupujú v rámci svojej získanej kvalifikácie na trh práce.

Graf č. 12 Vývoj počtu absolventov I. a II. stupňa vysokoškolského vzdelávania
Zdroj: MŠVVaŠ SR; 2017

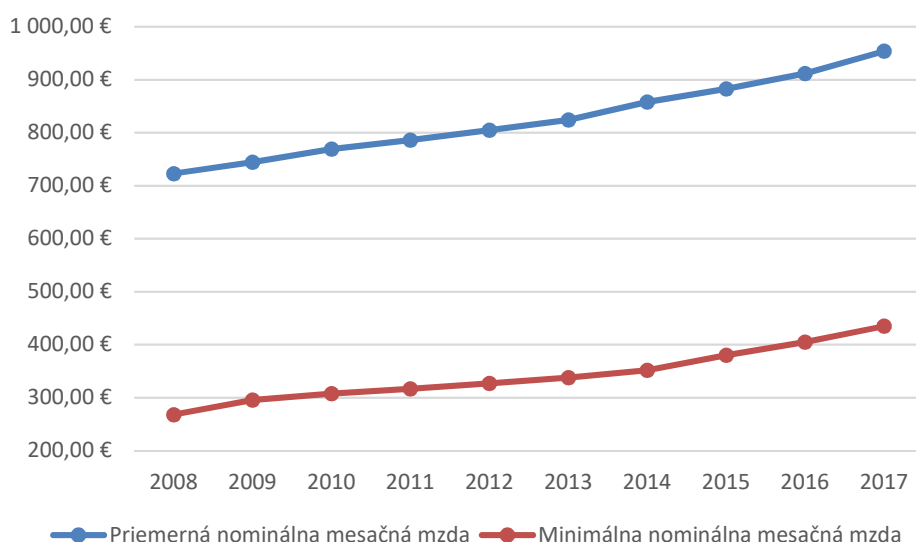
Na grafe č. 12 môžeme jasne pozorovať mierne klesajúci počet absolventov, a to vo všetkých oblastiach. Z absolventov II. stupňa vysokoškolského vzdelávania bol najväčší podiel nezamestnaných absolventov v septembri 2016 v spoločenských vedách, náukách a službách I. a II. (32,91 % a 25,63 %) a technických vedách a náukách I. (12,28 %). Naopak, najnižší podiel na celkovom počte nezamestnaných absolventov zaznamenali v tom istom čase vedy a náuky o umení 2,53 %, lekárske a farmaceutické vedy a náuky s 3,09 %, vojenské a bezpečnostné vedy a náuky s 4,41 %, poľnohospodársko-lesnícke

a veterinárne vedy a náuky s 5,19 %, prírodné vedy s 6,77 % a technické vedy a náuky II. s 7,18 %.

Graf č. 13 Vývoj počtu absolventov stredoškolského vzdelávania
Zdroj: ŠÚ SR

Z hore uvedeného grafu č. 13 je viditeľný klesajúci celkový počet absolventov stredoškolského vzdelávania, pričom najväčší úbytok zaznamenávajú práve stredné odborné školy. Najlepšie zarábajú zamestnanci v sektore dodávok elektriny a plynu, v sektore telekomunikácií a IT, finančníctve a bankovníctve. Naopak, najnižšie mzdy sú v sektoroch umenie, ubytovanie a rekreácia, ubytovacie a stravovacie služby. Podľa klasifikácie zamestnaní sú najhoršie platení pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve a zamestnanci v službách a obchode.

Graf č. 14 Vývoj minimálnej a priemernej mzdy (v EUR)
Zdroj: Eurostat; 2018

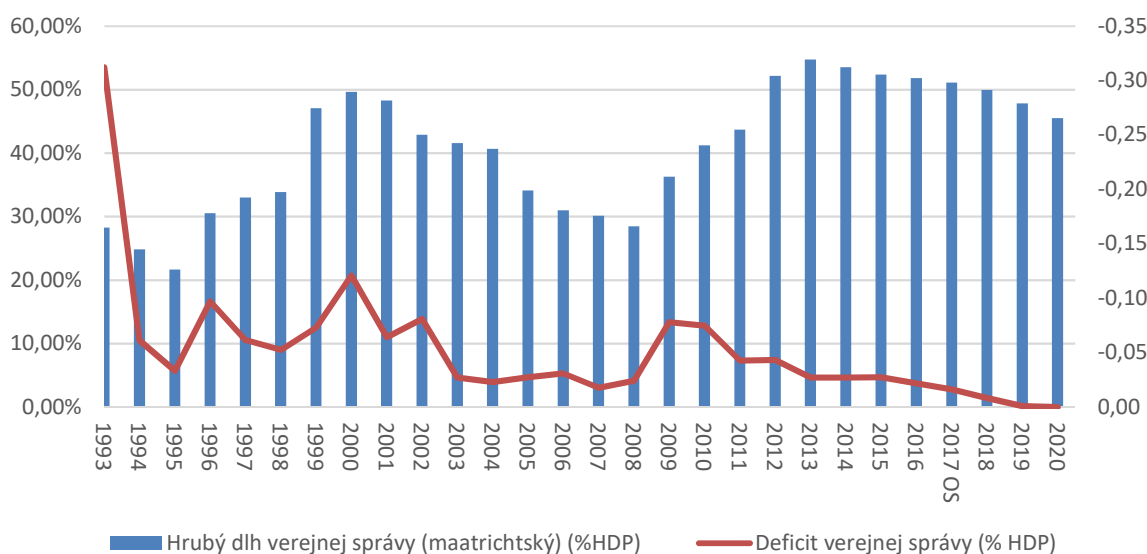
Vývoj priemernej mzdy a hrubej minimálnej mzdy od roku 2008 má počas zvoleného obdobia stúpajúci charakter. Za obdobie rokov 2008 až 2017 sa hodnota priemernej mzdy zvýšila o 230,97 EUR (o 31,9 %) a minimálnej mzdy o 166,83 EUR

(o 62,2 %). Hodnota priemernej mzdy a minimálnej mzdy za rok 2008 bola prepočítaná konverzným kurzom 30,1260 SKK/EUR.

Verejné financie

Slovenská republika ako člen Európskej únie musí dodržiavať svoje záväzky v oblasti verejných financií, a to najmä tzv. Maastrichtské kritériá (pre verejný dlh a verejný deficit) a Pakt stability a rastu. V Slovenskej republike bol prijatý v roku 2011 zákon o rozpočtovej zodpovednosti (tzv. dlhová brzda)²¹, ktorý upravuje postupy a nariaďuje sankcie v prípade priblíženia sa k definovanej hranici verejného dlhu.

Deficit verejných financií Slovenskej republiky v roku 2016 dosiahol 2,2 % HDP. Odhad pre rok 2017 je deficit na úrovni 1,6 % HDP a očakáva sa postupné znižovanie deficitu a v roku 2020 vyrovnaný rozpočet.

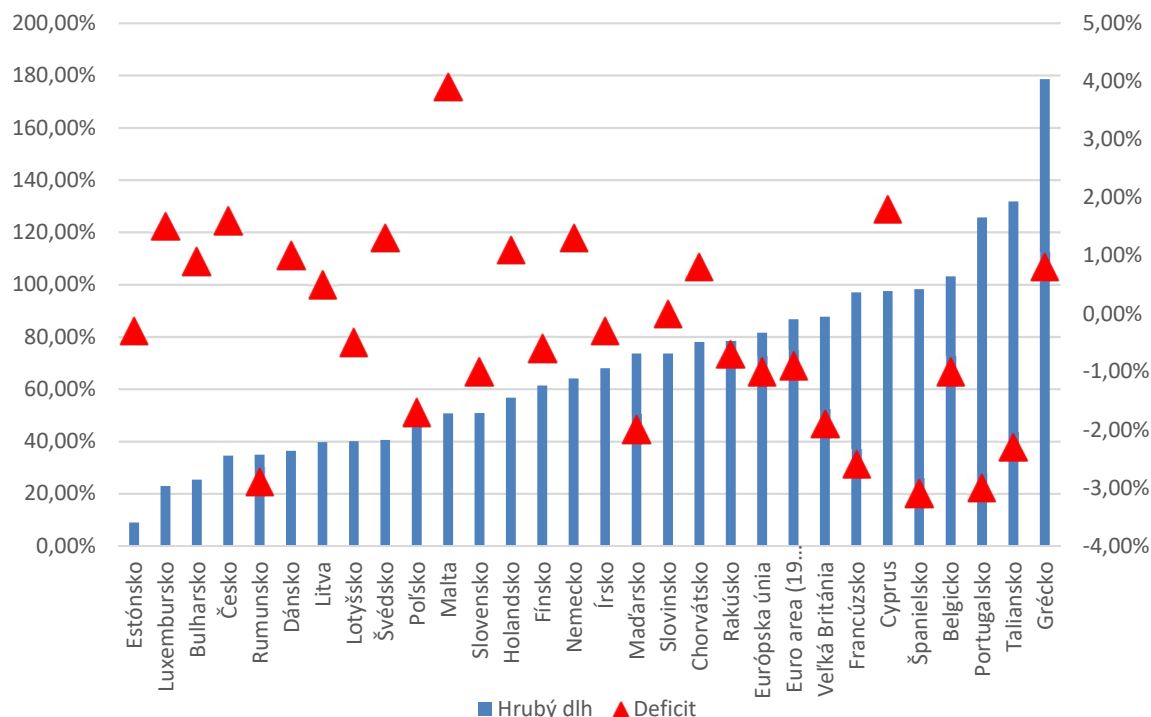

Graf č. 15 Vývoj deficitu verejných financií (pravá os) a verejného dlhu (ľavá os) a prognóza do roku 2020 (% HDP)
Zdroj: IFP;2018

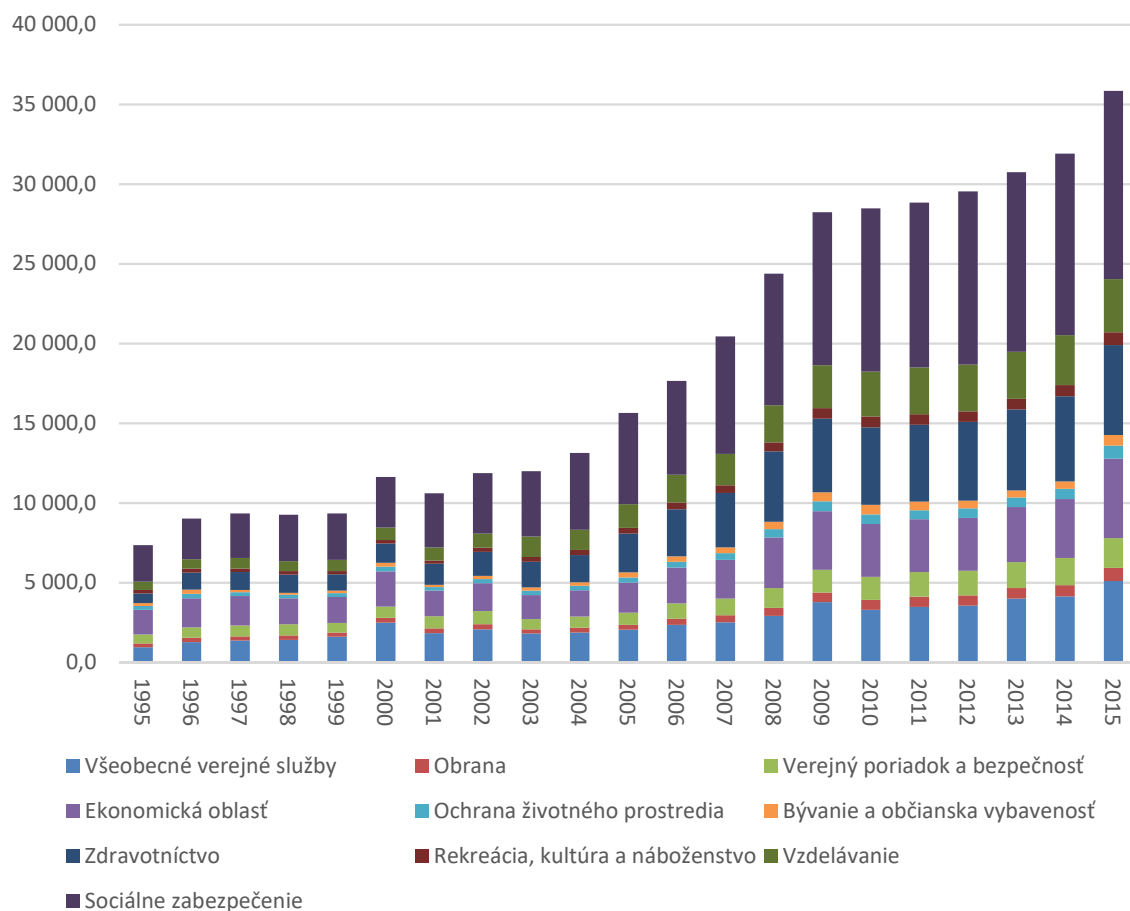
Hrubý dlh verejnej správy v roku 2016 predstavoval 42 053 mil. EUR, čo je 51,8 % HDP. V roku 2017 sa očakáva dlh na úrovni 51,1 % a následne jeho postupný pokles až na úroveň 45,5 % HDP v roku 2020. **V porovnaní s krajinami EÚ je na tom Slovensko relatívne dobre a vykazuje desiate najnižšie zadlženie medzi krajinami EÚ.**

Smerovanie výdavkov do jednotlivých oblastí je dôležitým faktorom rozvoja hospodárstva. Podľa klasifikácie COFOG smerovalo najviac výdavkov do sociálnej oblasti, a to až 33 %. To platí už od roku 1999. V porovnaní s priemerom krajín EÚ28 (rok 2015) Slovensko mína menší podiel na obranu, vzdelávanie a sociálnu oblasť. Naopak, výrazne vyšší podiel na celkových výdavkoch dáva Slovensko na ekonomické záležitosti a o niečo menší na verejný poriadok a bezpečnosť a všeobecné verejné služby.

²¹⁾ Ústavný zákon č. 493/2011 Z. z. o rozpočtovej zodpovednosti.

Graf č. 16 Hrubý dlh (ľavá os) a deficit verejných financií (pravá os), rok 2017 (% HDP)
Zdroj: Eurostat; 2018

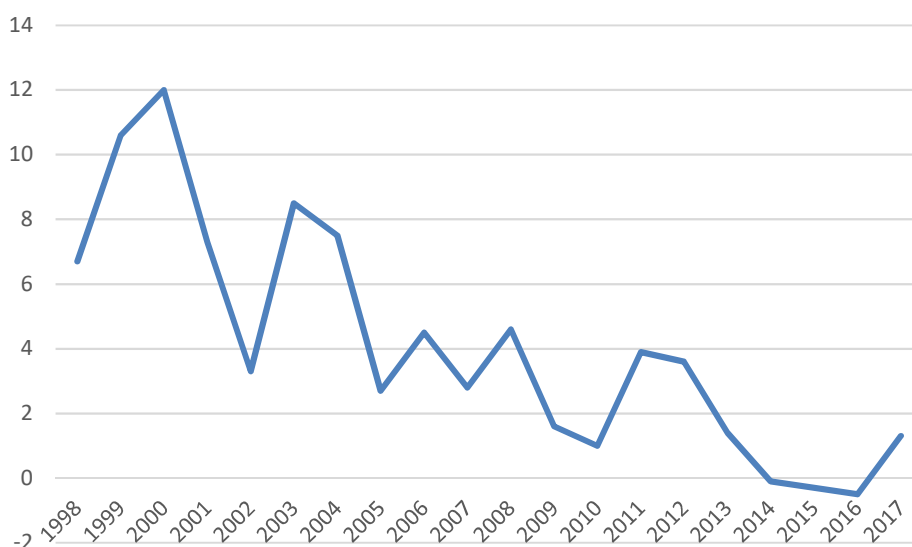

Graf č. 17 Verejné výdavky (mil. EUR) do oblastí podľa klasifikácie COFOG
Zdroj: Eurostat; 2017

Inflácia

Cenová hladina na Slovensku je na relatívne nízkej úrovni, v poslednom období dochádzalo až k deflácií, avšak momentálne cenová hladina mierne rastie. Najvyššiu mieru inflácie na Slovensku sme zaznamenali po vzniku samostatnej Slovenskej republiky (obdobie od roku 1993 do roku 1996), a taktiež počas deregulácie cien v období rokov 1999 až 2004. Predkrízové obdobie bolo sprevádzané na začiatku relatívne vysokou mierou inflácie a následne postupným poklesom.

Obdobie po roku 2009 bolo sprevádzané miernou infláciou a od roku 2014 defláciou. V roku 2016 predstavoval index spotrebiteľských cien (consumer price index, ďalej len „CPI“) - 0,5 %. Prognóza IFP na rok 2017 hovorila o postupnom náraste cenovej hladiny (rast na 1,1 %) a postupným nárastom v nasledujúcich rokoch (2 % v roku 2019). Prognóza NBS hovorila o hodnotách harmonizovaného indexu cenovej hladiny (HICP) v roku 2017 na úrovni 1,2 % (1,8 % a 1,9 % v roku 2018 a 2019). Podľa údajov NBS bola inflácia v roku 2017 (meraná HICP) na úrovni 1,4 %. Inflácia meraná CPI bola na úrovni 1,3 %.

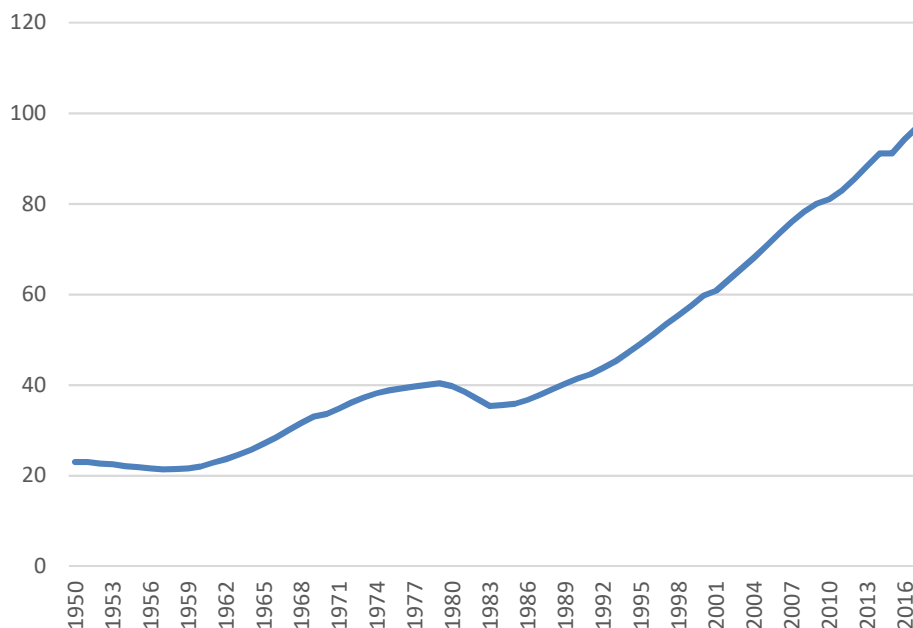
Graf č. 18 Inflácia CPI v %
Zdroj: ŠÚ SR; NBS 2018

Z pohľadu hospodárstva je vhodné uviesť i index cien priemyselných výrobcov (PPI). Dostupné dáta sú neúplné, avšak aj z čiastkových je zrejmé, že index PPI od roku 1993 rástol, avšak v poslednom období (od roku 2014) uvedený index klesá.

Ekonomicko-demografické ukazovatele

Slovenská republika mala k 1. januáru 2017 - 5 435 343 obyvateľov,²² z toho 2 783 659 žien. Priemerný vek obyvateľstva je 40,36 rokov; stredná dĺžka života pri narodení pre mužov je 73,71 rokov a žien 80,41 rokov (všetky údaje za rok 2016). Vývoj vekovej štruktúry z dlhodobého hľadiska nie je priaznivý a Slovensko starne - pribúda počet ľudí v poproduktívnom veku. Situáciu možno ilustrovať na grafe vekovej pyramídy Slovenska a prostredníctvom indexu starnutia (počet osôb v poproduktívnom veku (65+) k osobám v predproduktívnom veku (0-14)). V roku 2016 pripadalo na 10 detí a dorastu do 14 rokov približne 9 obyvateľov vo vekovej skupine 65+.

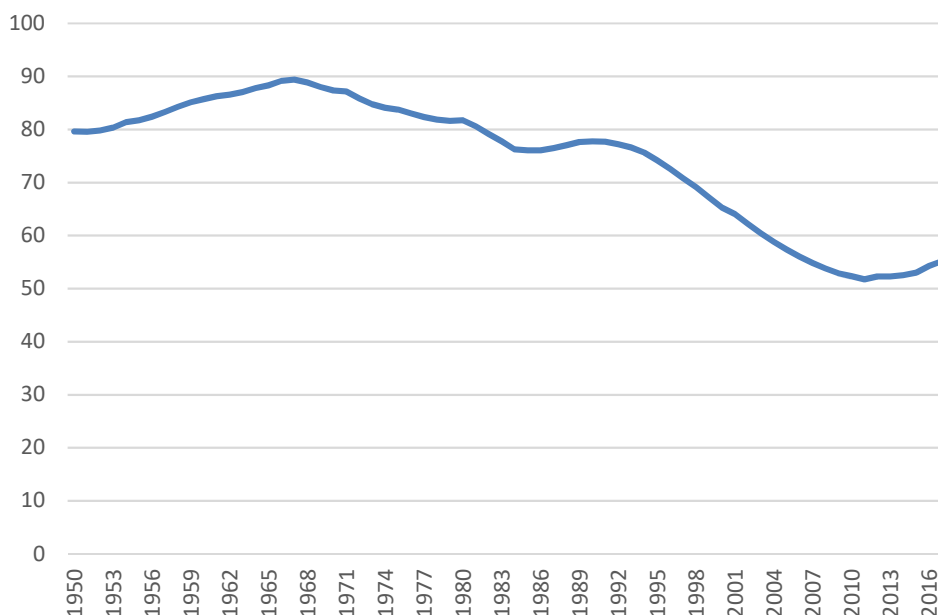
²²Zdroj: http://www.infostat.sk/vdc/sk/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=13&Itemid=58.

Graf č. 19 Index starnutia

Zdroj: MH SR; 2017

Z hľadiska hospodárstva je dôležitým indikátorom index ekonomického zaťaženia. Index vyjadruje pomer počtu osôb v predproduktívnom veku (0-14) a poproduktívnom veku (65+) k osobám v produktívnom veku (15-64). Index má približne od 90-tych rokov do roku 2011 klesajúcu tendenciu. Od uvedeného dátumu opäť rastie. Znamená to, že od roku 2011 pribúda počet ľudí v neproduktívnom veku, a teda sa znižuje počet ľudí zabezpečujúcich tvorbu produktu pre všetkých obyvateľov Slovenska.

Graf č. 20 Index ekonomického zaťaženia

Zdroj: MH SR; 2017

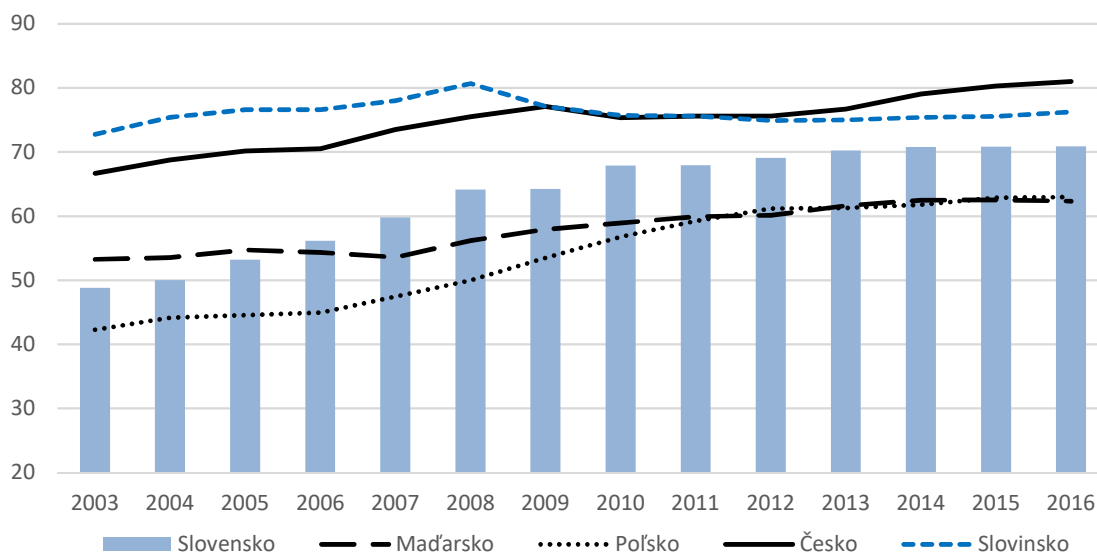
2.9 Charakter a zdroje konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky

Slovenská ekonomika, najmä do roku 2010, úspešne dobiehala ekonomicky vyspelejšie krajiny a zmenšovalo sa aj zaostávanie v produktivite. Je však zjavné, že sa tento proces výrazne spomalil a potrebuje nový stimul. Dobiehanie špičky bolo nejaký čas možné na základe tradičných faktorov konkurencieschopnosti (hlavne nízkych nákladoch vstupov, vrátane práce), postupne sa však tento faktor vyčerpal.

Pokračovanie v dobiehaní špičky potrebuje nový impulz

V porovnaní s minulosťou sa v posledných rokoch podstatne ťažšie posudzuje (ne-) pokračovanie tzv. reálnej konvergencie (graf č. 21). Tempo, akým slovenská ekonomika dobiehala úroveň najvyspelejších, (ktorú tu reprezentuje bývalá EÚ 15) sa spomalilo. Dobiehanie najvyspelejších ekonomík by malo byť spojené s tým, že dobiehajúca (teda výkonnostne slabšia) ekonomika má vyššie tempo rastu HDP, ale aj vyššie tempo rastu cenovej hladiny ako dobiehaná (t. j. výkonnostne silnejšia) ekonomika. Takto konvergenca skutočne prebiehala až do roku 2013. Následne sa tento proces citeľne spomalil z dvoch dôvodov:

- Rast reálneho HDP v SR bol síce aj v posledných rokoch vyšší ako v „dobiehanej“ skupine ekonomík, ale predstih už nebol taký výrazný ako býval v minulosti. V porovnaní s „predkrízovým“ obdobím sa zmenšila diferencia medzi tempom rastu slovenskej ekonomiky a tempom rastu ekonomiky EÚ 15.
- V SR niekoľko rokov po sebe klesala cenová hladina (2014-2016). Klesajúce ceny, zjednodušene vyjadrené, znižovali hodnotu HDP. Pri porovnaní výšky HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily (PPS) alebo parite kúpnej sily treba počítať s nepresnosťami a nedokonalosťami, ktoré problémy pri poklese cenovej hladiny ešte zvýrazňujú.²³

Graf č. 21 Priebeh reálnej konvergencie²⁴ (úroveň HDP na obyvateľa v PPS, EÚ 15 = 100)

Zdroj: vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

²³) Zdroj: Habrman, M (2018): *Dobíhame alebo nedobíhame ten západ? Inštitút finančnej politiky*. Dostupné na: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11650>

²⁴) Pomer HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily v SR voči EÚ 15 je navrhovaný ako jeden z rozhodujúcich parametrov pre monitoring úspešnosti hospodárskej politiky (pozri v časti „7 Monitoring“).

Nie je vylúčené, že sa doterajšia trajektória rastu (založená na doterajších faktoroch konkurencieschopnosti, hlavne nízkych nákladoch) ešte na nejaký čas obnoví. Nie je úplne vyčerpaná, ale čoraz viditeľnejšie naráža na svoje limity. Takéto „narážanie na limity“ je lepšie viditeľné v údajoch o produktivite práce (tabuľka č. 2). Kým v období 2000-2010 slovenská ekonomika skokovito dobiehala produktivitu vyspelejších ekonomík (z 20 % úrovne EÚ 15 v roku 2000 na 48 % v roku 2010), tak medzi rokmi 2010 a 2017 došlo k ďalšiemu zblíženiu iba o jeden percentuálny bod. Podobnú tendenciu spomalenia v dobiehaní produktívnej špičky, vidno aj v údajoch za ostatné krajiny V4 a Slovinsko. Možno na jednej strane konštatovať výrazné zlepšenie pozície Slovenska v rámci V4 (v roku 2000 mala SR najnižšiu produktivitu vo V4, v roku 2017 spolu s Českom najvyššiu), na druhej strane nedochádza k ďalšiemu citeľnejšiemu dobiehaniu úrovne EÚ 15. To neznamená, že by produktivita v SR nerástla, len nerastie rýchlejšie ako v dobiehaných ekonomikách, a tak k dobiehaniu (zrejme dočasne) nedochádza.

Nemožno očakávať ani neobmedzené pokračovanie takého spôsobu rastu ekonomiky, keď (podobne ako v rokoch 2003-2008) rastie produktivita a na zabezpečenie vyššej výkonnosti ekonomiky stačí skok v produktivite pri malej potrebe dodatočnej zamestnanosti. Také výrazné skoky v produktivite (dané „nasávaním“ PZI aj s ich technológiami hromadnej výroby) sú v súčasnosti už menej pravdepodobné, hoci nie je vylúčené ich opakovanie v miernejšej podobe.

Tabuľka č. 2 Pomer produktivity práce k jej úrovni v EÚ 15 (úroveň EÚ 15 = 1)

	1995	2000	2005	2010	2017
EU 15	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Dánsko	1,16	1,14	1,18	1,28	1,29
Rakúsko	1,14	1,04	1,06	1,09	1,12
Fínsko	1,08	1,07	1,08	1,12	1,15
Nemecko	1,17	0,98	0,96	0,96	1,00
Česko	0,20	0,26	0,36	0,48	0,49
Maďarsko	0,18	0,21	0,34	0,36	0,35
Poľsko		0,23	0,28	0,35	0,38
Slovinsko	0,37	0,43	0,50	0,56	0,58
Slovensko	0,16	0,20	0,30	0,48	0,49

Zdroj: vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Mzdový vankúš sa stráca

V ekonomike SR rástla produktivita práce dlhé obdobie rýchlejšie ako náklady práce, čo znamenalo zlepšovanie konkurenčnej výhody v podobe klesajúcich jednotkových nákladov práce (menej nákladov práce pripadajúcich na jednotku výstupu). V makroekonomických ukazovateľoch to znamenalo pokles podielu odmien zamestnancov na pridanej hodnote - pokles tzv. mzdovej kvóty.

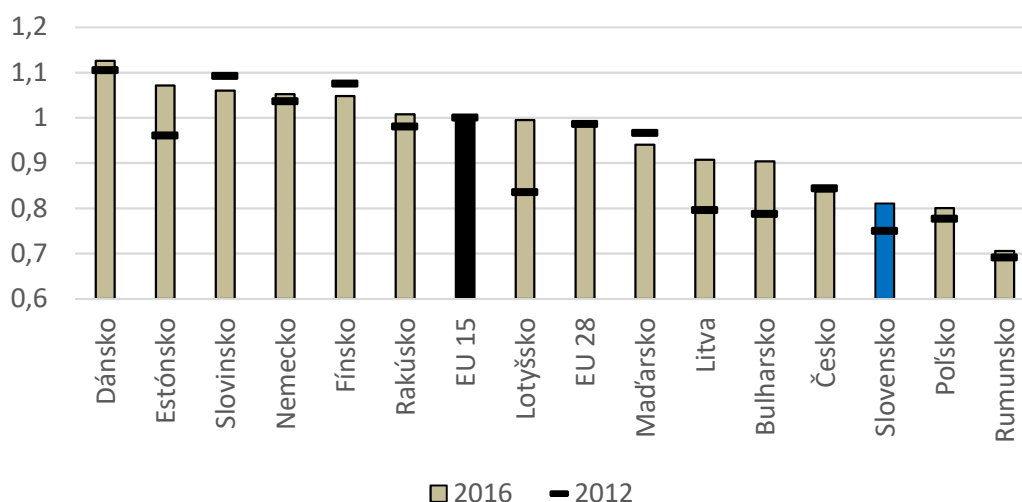
Ak stanovíme úroveň jednotkových nákladov práce v EÚ 15 rovnú jednej, potom úroveň v SR v roku 2016 dosahovala 0,81. Totiž pri tvorbe 100 EUR pridanej hodnoty v EÚ 15 vznikali náklady práce (tu vyjadrené cez odmeny zamestnancov) vo výške 53,6 EUR, v SR len 43,5 EUR (pomer tých dvoch hodnôt je 0,81). To by znamenalo, že slovenská ekonomika je stále konkurencieschopná voči EÚ 15 cez jednotkové náklady práce. Stále má relatívne výhodný pomer medzi produktivitou a pracovnými nákladmi, a teda existuje tzv. mzdový vankúš, ktorý pomáha podnikom v SR udržať sa na trhu. Existuje len veľmi malý priestor pre rast nákladov práce nad rámec rastu produktivity bez straty konkurenčnej

výhody založenej na jednotkových nákladoch práce.²⁵ Avšak je zjavné, že v strednodobom pohľade sa táto konkurenčná výhoda SR výrazne zmenšila (graf č. 22). Ešte v roku 2012 dosahovali jednotkové náklady práce v SR len necelých 75 % úrovne EÚ15, čo je o 6 percentných bodov menej ako v roku 2016.

Ešte naliehavejší je uvedený problém, ak zúžime pozornosť na spracovateľský priemysel, ktorý je rozhodujúci pre konkurencieschopnosť v zahraničnoobchodnej výmene. Tam sa parametre jednotkových nákladov práce zmenili tak, že slovenský spracovateľský priemysel stratil svoju výhodu nízkych jednotkových nákladov práce vo V4.

Kvôli nárastu zamestnanosti, poklesu miery nezamestnanosti a súvisiacemu nárastu vzácnosti pracovnej sily po roku 2013 výrazne narastá podiel odmien zamestnancov na pridanej hodnote v SR (predtým bol tento podiel veľmi nízky a dlhodobo skôr klesajúci). Výrazné stúpanie podielu odmien zamestnancov na pridanej hodnote (uvedené dokumentuje graf č. 23) je v slovenskej ekonomike doteraz nevídaným javom. Tým vyprcháva konkurenčná výhoda nízkych nákladov práce. Pri strácaní konkurenčnej výhody nízkych nákladov práce nie je perspektívne snažiť sa o ich opätovné znižovanie, skôr je východiskom podpora takej vysokej produktivity práce, pri ktorej ani vysoké pracovné náklady neznamenia problém.

Nárast váhy odmien zamestnancov v štruktúre pridanej hodnoty má ďalšie rozsiahle makroekonomické súvislosti. Dlhé obdobie sa totiž vytvárala v SR taká štruktúra pridanej hodnoty (alebo štruktúra HDP z pohľadu príjmov), ktorá bola vzdialená od štruktúry obvyklej vo vyspelejších ekonomikách: podiel odmien zamestnancov bol nízky a klesajúci, podiel hrubých prevádzkových prebytkov (zjednodušene ziskov) bol potom vysoký a stúpajúci. Tento obraz sa mení po roku 2013 v súvislosti s rastom vzácnosti pracovnej sily. Štruktúra tvorby príjmov sa posunula k modelu známemu vo vyspelejších ekonomikách. Rastúci podiel miezd v štruktúre príjmov obyčajne znamená stimul pre rast spotreby domácností (a rast podielu spotreby domácností v štruktúre použitia HDP). Aj v slovenskej ekonomike bol zaznamenaný zrýchľujúci sa rast spotreby domácností (2014 - 2017) súbežne s rastom podielu odmien zamestnancov.

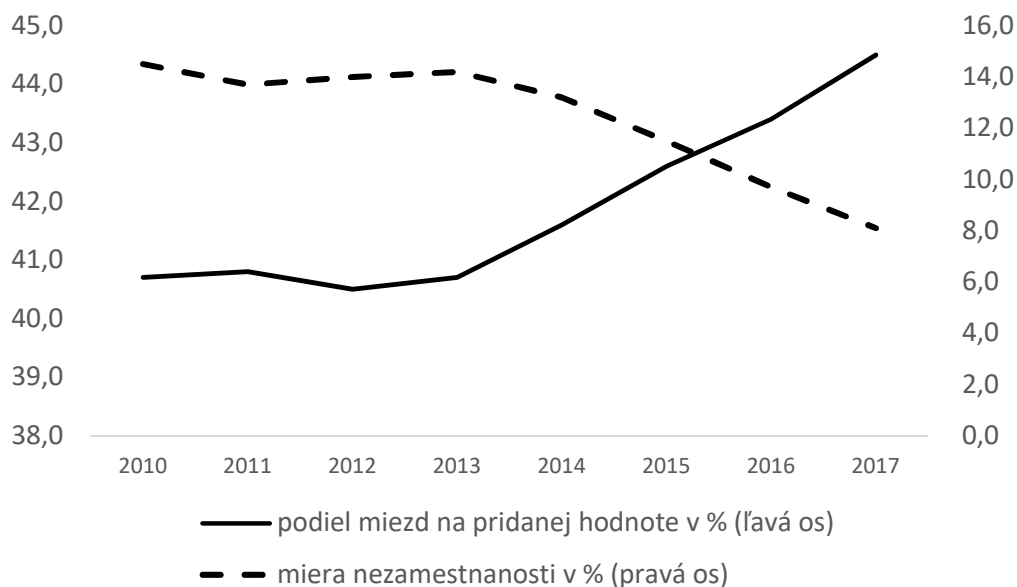

Graf č. 22 Jednotkové náklady práce (úroveň EÚ 15 = 100)

Zdroj: vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

²⁵⁾ Zdroj: Lábaj, M. (2018): *Produktivita, mzdové náklady a jednotkové náklady práce spracovateľského priemyslu v medzinárodnom porovnaní*. Monitor hospodárskej politiky 1/2018, Katedra hospodárskej politiky NHF EUBA. Dostupné na: https://nhf.euba.sk/www_write/files/katedry/khp/MHP_03_18_final.pdf.

Nárast vzácnosti pracovnej sily, ktorý vytvára tlak na rast miezd, preto predstavuje nové výzvy pre hospodársku a hlavne priemyselnú politiku Slovenska, ktorá by mala viesť k podpore zodpovedajúceho rastu produktivity práce. Inak bude Slovensko postupne strácať konkurenčnú schopnosť založenú na jednotkových nákladoch práce.

Graf č. 23 Podiel miezd na pridanej hodnote a miera nezamestnanosti

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Štatistického úradu SR.

Pozn.: Podiel miezd na pridanej hodnote- presnejšie ide o podiel odmien zamestnancov na hrubej pridanej hodnote. Miera nezamestnanosti podľa VZPS.

Rezervy v toku investícií

Objem a štruktúra fixných investícií predurčuje budúcu štruktúru majetku a charakter budúcej produkcie. V štruktúre fixných aktív (teda majetku) podnikov v SR nachádzame skôr odraz špecializácie na intelektuálne menej náročné činnosti v stredných častiach produkčného reťazca (t.j. vo výrobe, montáži).

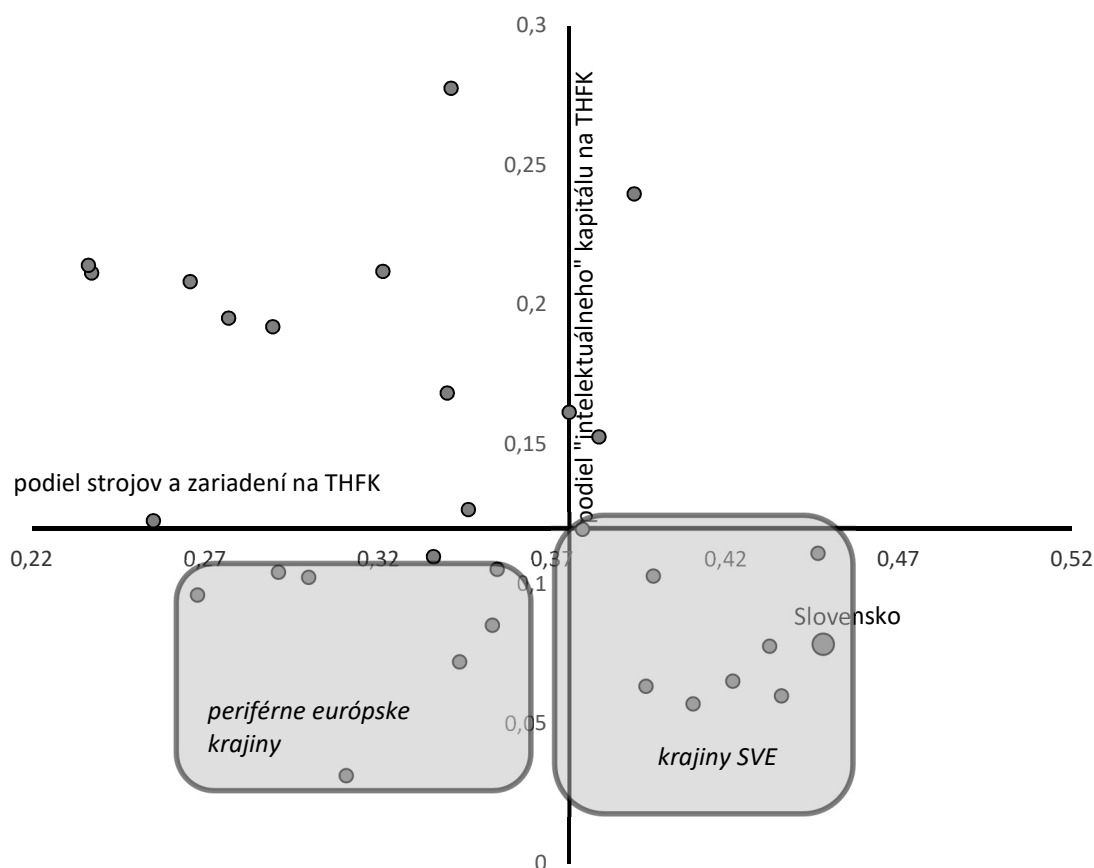
Zaostávanie vo vybavení kapitálom (tzv. podkapitalizovanosť) bola vnímaná ako bariéra vyššej výkonnosti bývalých transformujúcich sa ekonomík strednej a východnej Európy (SVE). Podkapitalizovanosť nebola charakteristická pre odvetvia, ktoré by sa mohli označiť za novo sa formujúce odvetvia: ide o odvetvie informácie a komunikácia, ako aj o finančné a poisťovacie služby. Úroveň vybavenia práce fixnými aktívami je v týchto odvetviach v SR takmer na úrovni najvyspelejších európskych ekonomík.²⁶ Podstatne menej priaznivá je situácia v „tradičných“ odvetviach ako pôdohospodárstvo, spracovateľský priemysel alebo obchod, doprava, ubytovanie a stravovanie. Relatívna pozícia SR je však všeobecne lepšia ako priemer krajín SVE aj V4 (priemer V4 je znižovaný veľmi nízkymi úrovňami v Poľsku).

S vyššími hodnotami vybavenia, fixnými aktívami sa obyčajne spája vyššia produktivita práce. Zbližovanie ekonomických úrovní krajín sa nevyhnutne spája so zblížovaním kapitálového vybavenia práce (narastá pomer kapitál/práca). Výrazné dobiehanie úrovne kapitálového vybavenia vyspelejších ekonomík bolo v SR zaznamenané predovšetkým pred rokom 2009. Odvtedy sú zmeny nevýrazné, čo možno vnímať ako problém. Nadalej zostal priepastný rozdiel vo vybavení tzv. intelektuálnymi aktívami (produkty

²⁶⁾ Zdroj: Morvay, K. (2017): *Prekonávanie deficitu v kapitálovom vybavení práce v slovenskej ekonomike*. Working Paper č. 94, Ekonomický ústav SAV. Dostupné na: <http://www.ekonom.sav.sk/sk/publikacie/-p366>

intelektuálneho vlastníctva, patria sem výsledky výskumu a vývoja, databázy, softvéry...), a to obzvlášť v spracovateľskom priemysle. Možno pritom predpokladať, že vysoko sofistikované činnosti, ktoré sú všeobecne vnímané ako želané a sú prepojené s vysokým podielom tzv. intelektuálnych aktív. Pre hospodársku politiku z toho vyplýva, že nie je ani tak dôležité podporovať tvorbu majetku podnikov ako celku (vo vybavení niektorými zložkami majetku ako budovy, dopravné prostriedky, stroje a zariadenia slovenská ekonomika výraznejšie nezaostáva), ale je potrebné podporovať nadobúdanie intelektuálnych aktív a predovšetkým nadobúdanie intelektuálnych aktív v spracovateľskom priemysle, v rámci ktorého je zaostávanie obzvlášť výrazné.

Tvorba nového kapitálu bola zatiaľ skôr zameraná na masívne kumulovanie strojov a zariadení. Pre krajiny strednej a východnej Európy je charakteristický mimoriadne vysoký podiel strojov a zariadení na tvorbe hrubého fixného kapitálu, pri mimoriadne nízkom podiele produktov intelektuálneho vlastníctva. V grafe č. 24, ktorý kombinuje podiely strojov a zariadení s podielmi produktov intelektuálneho vlastníctva, sa tak skupina ekonomík SVE umiestňuje v pravom dolnom kvadrante.

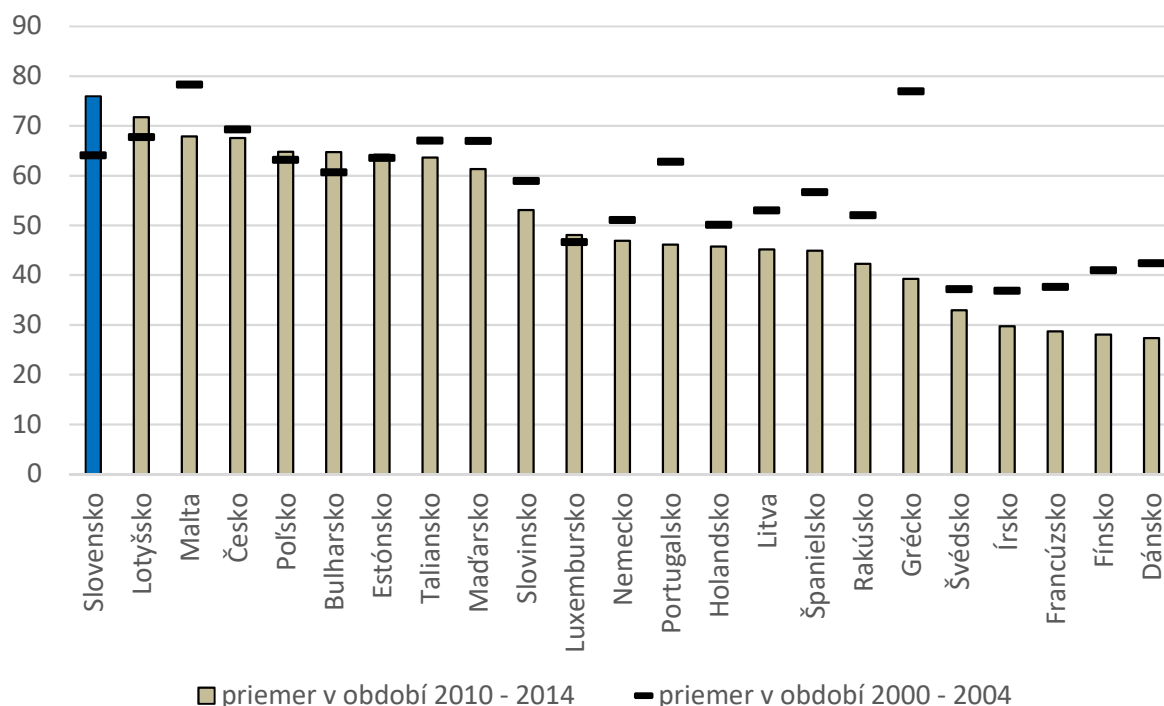
Graf č. 24 Podiel strojov a zariadení a podiel „intelektuálneho“ kapitálu na celkovej tvorbe hrubého fixného kapitálu - v celej ekonomike

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat- u.

Pozn.: THFK – tvorba hrubého fixného kapitálu. Počítané z údajov v bežných cenách, priemer za obdobie 2010-2014.

V medzinárodnom prehľade prevláda tendencia poklesu podielu strojov a zariadení na celkových fixných investíciách (graf č. 25), slovenská ekonomika sa z toho vymyká obzvlášť vysokým podielom práve takýchto investícií. Na druhej strane podiel intelektuálneho kapitálu prevažne vzrástol. K nárastu podielu došlo aj v SR a ostatných

štátoch SVE, ale pri veľmi nízkych hodnotách. Vo vyspelých ekonomikách tak dobre viditeľne dochádza k štruktúrnej zmene v investíciách: investície do strojov a zariadení sú substituované investíciami do intelektuálnych aktív. Zaujímavé je skôr, ako veľmi sa od tejto tendencie odchyľujú vývojové tendencie v SR a SVE. Pravda, je to aspoň čiastočne vysvetliteľné tým, že až po zmiernení zaostávania vo vybavení strojmi a zariadeniami sa vytvárajú podmienky pre využívanie intelektuálnych aktív.

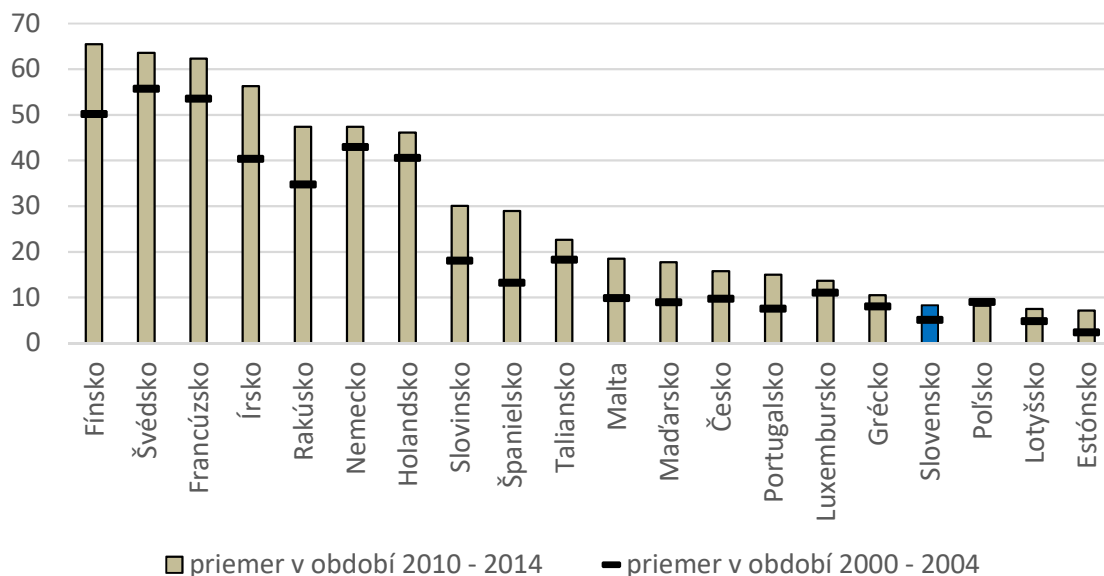
Graf č. 25 Štruktúrna zmena fixných investícií v priemyselnej výrobe: podiel strojov a zariadení na tvorbe hrubého fixného kapitálu

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat- u.

Pozn.: podiely na celkovej tvorbe hrubého fixného kapitálu v %.

Štruktúru investícií ovplyvnila aj typická fragmentácia produkcie, pri ktorej sa v SVE rozvinuli intelektuálne menej náročné činnosti hromadnej výroby. Ide o strednú časť produkčného reťazca, pre ktorú je typická nižšia miera pridanej hodnoty, montážny charakter alebo vysoká náročnosť na fyzický kapitál v podobe strojov a zariadení. Takáto fragmentácia v určitej fáze rozvoja bývalých tranzitívnych ekonomík prispela k expanzii investícií do strojov a zariadení, na ktoré je takáto produkcia náročná.

Masívne „nasávanie“ strojov a zariadení do slovenskej ekonomiky vytvorilo priestor pre transfer technológií a cez tento kanál prúdila inovácie a vyššie technológie zhmotnené v tých strojoch a zariadeniach, ktoré sú v SR nadobúdané a inštalované. Primárnu úlohu v uvedenom zohrávajú priame zahraničné investície, obzvlášť nadnárodní producenti. Na druhej strane nevýrazné nadobúdanie produktov intelektuálneho vlastníctva spolu s nevýznamnými podnikovými výdavkami do výskumu a vývoja nedávajú veľký priestor pre vlastnú domácu tvorbu inovácií, či vyšších technológií. Zostáva potom odkázanosť na ich prenikanie zvonku, čo je síce užitočné, ale neumožňuje preniknutie ekonomiky medzi technologickú a inovačnú špičku.

Graf č. 26 Štruktúrna zmena fixných investícií v priemyselnej výrobe: podiel „intelektuálneho kapitálu“ (=produktov intelektuálneho vlastníctva) na tvorbe hrubého fixného kapitálu

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat- u.

Pozn.: podiely na celkovej tvorbe hrubého fixného kapitálu v %.

Segmentácia ekonomiky, fragmentácia a zhodnocovanie vstupov

Ekonomika SR je výrazne segmentovaná na jej vysoko produktívnu časť (v ktorej dominujú podniky v zahraničnom či medzinárodnom vlastníctve) a jej zaostávajúcu časť (s dominanciou podnikov v domácom vlastníctve). Segment priemyselných podnikov v SR, ktoré sú v medzinárodnom či zahraničnom vlastníctve, dosahuje dva až trikrát vyššiu produktivitu práce, ako segment podnikov v domácom súkromnom vlastníctve a rozdiely medzi týmito segmentmi sa výraznejšie nezmierňovali ani v dlhšom období. Prílišná segmentácia znižuje tlak na zlepšovanie parametrov silnejšieho segmentu, ktorý necíti konkurenčný tlak zo strany toho menej výkonného.

Takto výrazný nárast v produktivite u podnikov v zahraničnom vlastníctve súvisí s tým, že ide o veľké podniky realizujúce masovú výrobu so špičkovými technológiami a vysokou kapitálovou vybavenosťou. Menšie podniky so slovenskými vlastníckymi takúto úroveň samozrejme nedokážu dosahovať, ale môžu sa k nej postupne približovať, a to najmä z pozície dodávateľov.

Rovnaká disproporcia sa však už neprejavuje v oblasti mzdového ohodnotenia v oboch skupinách podnikov. Vysoko produktívny podnik si na to, aby zostal konkurencieschopný na trhu práce môže dovoliť platiť len mierne vyššiu mzdu, ako platí nízko produktívny podnik, čo stačí pre získavanie pracovníkov. Toto zaostávanie jedného sektora podnikov v produktivite má potom aj nepriamy dôsledok v udržiavaní relatívne nízkej úrovni miezd a to aj napriek prítomnosti podnikov s mimoriadne vysokou produktivitou.²⁷

Okrem takejto dvojkoľajnosti je charakteristickou črtou sústredenie sa na tie časti produkčného reťazca, pre ktoré nie je typická vysoká intelektuálna náročnosť (činnosti v strede produkčných reťazcov - montáž, opracovanie a pod.). Hoci napr. v štruktúre exportu majú značnú váhu produkty, ktoré by sme mohli zaradiť do kategórie vyšších

²⁷⁾ Zdroj: Bielik, R. – Morvay, K. (2016): *V slovenskom priemysle stále existujú „dva svety“*. Monitor hospodárskej politiky 1/2016. Katedra hospodárskej politiky NHF EUBA. Dostupné na: https://nhf.euba.sk/www_write/files/veda-a-vyskum/casopisy/monitor-hospodarskej-politiky/MHP-01-2016.pdf.

technológií (tabuľka č. 3), štatistická kategorizácia tu neposkytuje dostatočný obraz. Daný výrobok síce svojou povahou patrí napr. k vyšším technológiám, ale v slovenskej ekonomike prebieha taká časť výrobného reťazca, ktorá nie je tou intelektuálne a technologicky náročnou časťou.

V slovenskej ekonomike došlo okrem zvýšenia exportnej výkonnosti (keď objem exportu v rokoch 2016, 2017 dosahoval takmer takú hodnotu ako HDP) k výraznej špecializácii exportu predovšetkým na dve tovarové triedy: triedu XVI (zjednodušene ide o stroje, prístroje, elektrické zariadenia a elektroniku) a triedu XVII (zjednodušene dopravné prostriedky). Za dve dekády sa váha týchto dvoch tried harmonizovaného systému zvýšila z 28,8 % na 60,3 % celkového exportu. Ak sčítame podiel troch najvýznamnejších tovarových tried (zvýraznených v tabuľke č. 3), dostávame podiel 70,6 % na celkovom exporte zo SR v roku 2017.

Tabuľka č. 3 Štruktúra exportu výrobkov zo SR
(podiel na celkovom exporte výrobkov v %)

	1997	2007	2017
I. Živé zvieratá, živočíšne výrobky	0,8	1,1	0,8
II. Rastlinné výrobky	1,4	1,2	1,3
III. Živočíšne a rastlinné tuky, oleje, vosky	0,3	0,1	0,1
IV. Výrobky potravinárskeho priemyslu, nápoje; tabak	2,2	1,8	1,6
V. Nerastné výrobky	6,1	5,3	4,9
VI. Výrobky chemického priemyslu a príbuzných priem. odvetví	7,2	2,8	2,5
VII. Plasty, kaučuk a výrobky z nich	6,8	5,3	6,0
VIII. Surové kože, kožky, usne, kožušiny a výrobky z nich; cestovné potreby	0,8	0,3	0,5
IX. Drevo a výrobky z dreva, drevené uhlie, korok a výrobky zo slamy	2,9	1,7	1,1
X. Buničina, celulóza, zberový papier, papier, lepenka, a výrobky z nich	5,2	2,8	1,5
XI. Textilie a textilné výrobky	8,5	3,0	2,1
XII. Obuv, klobúky, dáždniky, slnečníky, biče, upravené perá, umelé kvetiny	1,9	1,2	1,4
XIII. Výrobky z kameňa, sadry, cementu, azbestu, sľudy; keramika a sklo	2,9	1,4	1,0
XIV. Perly, drahokamy, drahé kovy; umelá bižutéria; mince	0,1	0,2	0,3
XV. Základné kovy a výrobky zo základných kovov	20,2	13,9	10,3
XVI. Stroje, prístroje, el. zariadenia, prístroje na záznam obrazu a zvuku	15,1	29,7	33,0
XVII. Vozidlá, lietadlá, plavidlá a dopravné zariadenia	13,7	24,5	27,3
XVIII. Prístroje optické, meracie, lekárske, hodiny a hodinky, hud. nástroje	1,2	0,9	1,1
XIX. Zbrane a strelivo; ich časti a príslušenstvo	0,1	0,0	0,1
XX. Rôzne priemyselné výrobky	2,6	2,7	3,0
XXI. Umelecké diela, zberateľské predmety a starožitnosti	0,0	0,0	0,0

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Štatistického úradu SR.

Pozn.: zvýraznené sú triedy s najvyšším podielom v roku 2017 (triedy harmonizovaného systému).

Pritom práve výroba týchto troch tovarových skupín je spojená s najnižšou mierou pridanej hodnoty (meranej ako podiel pridanej hodnoty na objeme produkcie), avšak je spojená

s veľmi vysokou produktivitou práce (pridaná hodnota na pracovníka).²⁸ V exporte zo SR má značný podiel zahraničná pridaná hodnota a pridaná hodnota domácich subjektov je relatívne nízka. Viac ako polovicu vývozu tovarov zo SR tvorí zahraničná pridaná hodnota, ktorá bola do SR dovezená.²⁹ To súvisí so spôsobom zapojenia veľmi malej a veľmi otvorenej ekonomiky do globálnych výrobných reťazcov (zjednodušene: veľa zahraničnej pridanej hodnoty v dovezených vstupoch, ktoré sa spracujú a vyvezú).

Pri takej segmentácii a špecializácii nehrá podstatnú rolu podnikový výskum a vývoj. Výdavky naň dosahujú v SR nízke hodnoty za ekonomiku ako celok (čo je všeobecne známe), alarmujúco nízke hodnoty však dosahujú podnikové výdavky na výskum a vývoj v priemyselnej výrobe (tabuľka č. 4).

Tabuľka č. 4 Podnikové výdavky na výskum a vývoj (% z pridanej hodnoty)

Ekonomika spolu			
	Priemer 2005-2008	Priemer 2009-2012	Priemer 2013-2016
EÚ 28	1,26	1,36	1,46
Dánsko	2,04	2,32	2,17
Rakúsko	1,91	2,11	2,43
Fínsko	2,80	2,93	2,37
Česko	0,79	0,92	1,17
Maďarsko	0,54	0,86	1,14
Poľsko	0,20	0,26	0,54
SR	0,23	0,28	0,40
Priemyselná výroba			
	Priemer 2005-2008	Priemer 2009-2012	Priemer 2013-2015
Dánsko	-	9,42	9,19
Rakúsko	6,59	7,17	7,98
Fínsko	-	12,16	10,48
Česko	1,78	2,11	2,47
Maďarsko	1,86	2,57	2,55
Poľsko	0,52	0,74	1,10
SR	0,50	0,87	1,08

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat- u.

Pri sústredení sa na výrobnú (teda strednú) časť produkčného reťazca neprekvapuje chronický problém s nízkou mierou zhodnocovania vstupov (= vysoká náročnosť na medzispotrebu = nízka miera pridanej hodnoty). Nízka miera pridanej hodnoty (počítaná ako podiel hrubej pridanej hodnoty na hrubej produkcii) je dlhodobým problémom ekonomiky SR. V poslednom období miera pridanej hodnoty v SR ešte ďalej klesla, v ostatných ekonomikách V4 naopak stúpala.

²⁸) Zdroj: Morvay, K. (2018): *Opatrene s tou pridanou hodnotou v priemysle! Monitor hospodárskej politiky*, 1/2018. Katedra hospodárskej politiky NHF EUBA.

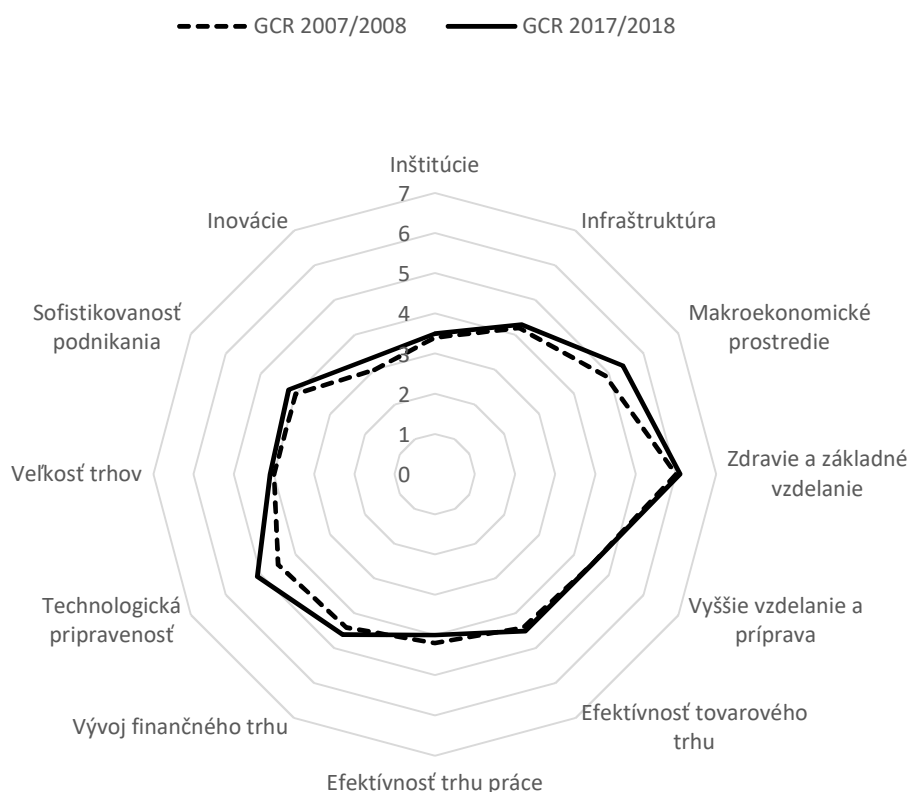
Dostupné na: https://nhf.euba.sk/www_write/files/katedry/khp/MHP_03_18_final.pdf.

²⁹) Zdroj: Vladová, A. (2017): *Pozícia Slovenska v európskych a globálnych hodnotových reťazcoch*. Biatic 3/2017. Národná banka Slovenska.

Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2017/03_2017/Biatec_17_03_06vladova.pdf.

Konkurencieschopnosť SR podľa Svetového ekonomického fóra

Pre „vonkajší“ pohľad na konkurencieschopnosť a bariéry podnikania v SR používame Index globálnej konkurencieschopnosti, publikovaný Svetovým ekonomickým fórom.³⁰ Ako najväčšie bariéry v podnikaní sú označované neefektívna štátna byrokracia a korupcia. V päťročnom období došlo k miernemu zlepšeniu v hodnotení viacerých parametrov, slabiny však zostali rovnaké: kvalita inštitúcií a inovácie. Pri kvalite inštitúcií hrá negatívnu rolu etika a korupcia, súdne rozhodovanie (nezávislosť súdov) a uprednostňovanie pri rozhodovaní úradov. V inováciách je slabo hodnotená spolupráca univerzít s podnikmi na výskume a vývoji alebo obstarávanie technologicky vyspelých produktov vládou. Ako relatívne silné stránky vystupujú: zdravie a základné vzdelanie, makroekonomické prostredie a technologická pripravenosť (v tom adopcia technológií, aj používanie IKT).

Graf č. 27 Hodnotenie pilierov konkurencieschopnosti ekonomiky SR podľa Svetového ekonomického fóra
Zdroj: Global Competitiveness Report (GCR).

³⁰⁾ Pre porovnanie výsledkov v stredno- až dlhodobom pohľade sú použité hodnoty indexov z Global Competitiveness Report 2007/2008 a 2017/2018. Dostupné na:
<http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/countryeconomy-profiles/#economy=SVK>
<http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/#section=countryeconomy-profiles-slovakrepublic>.

3 ANALÝZA REGIONÁLNYCH ROZDIELOV

Rozdielne prírodno-geografické podmienky, rozsah a kvalita sociálno-ekonomického potenciálu, ktorým disponujú jednotlivé regióny Slovenska, ako i vplyv množstva rôznorodých faktorov historických i spoločensko-ekonomických sú odrazom toho, že v štruktúre národnej ekonomiky sa nachádzajú regióny, ktoré sú charakteristické rozdielnymi podmienkami ekonomickými, ekologickými i sociálnymi.

Na jednej strane disparity pôsobia do istej miery ako motivácie v snahe o rozvoj, či ako základ konkurencieschopnosti založenej na jedinečnosti regionálneho produktu, resp. podmienok pre produkciu, na druhej strane sa z nich môže stať ekonomický a sociálny problém, ktorý ovplyvňuje rozvoj celej krajiny. Slovenská republika z globálneho pohľadu patrí medzi rýchlo rastúce krajiny, avšak z vnútorného pohľadu sú viditeľné značné regionálne disparity. Tento negatívny faktor sa stal bariérou pre ďalší potenciálny rast.

K riešeniu regionálnych disparít boli vytvorené regionálne politiky už pred vstupom SR do Európskej únie a následne boli podporené aj politikou EÚ, ktorá bola zameraná na regionálny rozmer spoločenských a ekonomických procesov. Ako členská krajina EÚ mala Slovenská republika možnosť čerpať na podporu zmiernenia a prekonania regionálnych rozdielov európske štrukturálne fondy a Kohézny fond EÚ. V tejto súvislosti boli vytvorené doteraz tri programové rámce:

- „*Národný rozvojový plán a rámec podpory spoločenstva (2004-2006)*“
- „*Národný strategický referenčný rámec (2007-2013)*“
- „*Partnerská dohoda SR na roky 2014-2020*“.

V rámci týchto programov boli a sú podporené prioritné oblasti pre regionálny rozvoj prostredníctvom fondov EÚ, ktoré možno vnímať ako doplnkové zdroje podpory definované v nariadení Európskeho spoločenstva.

Na národnej úrovni sú v súčasnosti kľúčové dva celoštátne strategické dokumenty pre komplexné riešenie podpory regionálneho rozvoja. Dokument „*Národná stratégia regionálneho rozvoja Slovenskej republiky*“ z roku 2010 predstavoval prvotnú stratégiu zameranú na identifikáciu problémových oblastí so zhodnotením charakteru regionálnych potenciálov. Tento dokument nastavil strategické priority a ciele do roku 2020, s výhľadom do roku 2030. Následne bol v roku 2014 aktualizovaný v súvislosti s novými trendmi a zároveň zohľadňoval vplyv finančnej krízy, ktorá v značnej miere zmenila predpokladaný vývojový scenár z roku 2010.

V roku 2015 bol prijatý zákon č. 336/2015 Z. z. *o podpore menej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. Vďaka tomuto zákonu vznikol samostatný program na presnejšiu koncentráciu nástrojov a opatrení v oblastiach hospodárskeho a sociálneho rozvoja a zamestnanosti v najkritickejších okresoch krajiny. Celkovo pod tento program v znení zákona spadá 16 menej rozvinutých okresov.

Na základe vyššie uvedeného je možné konštatovať, že politike regionálneho rozvoja je venovaná značná pozornosť, **avšak na druhej strane stále existuje nerovnosť medzi jednotlivými krajinami, ako aj medzi samotnými okresmi. Z tohto dôvodu je pri realizácii opatrení hospodárskej politiky potrebné zamerať sa aj na túto nerovnosť v rámci jednotlivých krajín.**

Za výraznejšie možno považovať vnútroregionálne disparity (v rámci NUTS), a to na úrovni funkčných mestských regiónov, medzi úrovňou LAU 1 (okresy) alebo v porovnaní mesto-vidiek. V rámci Slovenskej republiky sa prejavuje západo-východný a severo-južný gradient rozvinutosti. Tento gradient sociálno-ekonomického rozvoja má výrazné ekonomické jadro, ktoré je tvorené Bratislavským krajom. Hospodárska prosperita i smerujúce investície stále viac prehĺbujú rozdiely medzi touto oblasťou a ekonomickou perifériou zahrňujúcou východné a južné Slovensko.

Rozdiely v úrovni sociálno-ekonomického rozvoja regiónov prehĺbujú rad ďalších problémov. Rovnomernejší vývoj regiónov je komplikovaný najmä preto, že pri podpore rozvoja regiónov a makroregiónov s vysokou nezamestnanosťou, nízkymi zárobkami, s nedostatočne rozvinutou technickou a intelektuálnou infraštruktúrou a s vysokou koncentráciou chudoby nemožno zanedbať ani podporu hospodárskeho rozvoja Slovenska ako celku.³¹ Ako jedno z opatrení na zmiernenie regionálnych rozdielov sa javí podpora obstarávania nájomných bytov samosprávami, ale aj právnickými osobami na stabilizáciu pracovných síl v regiónoch.

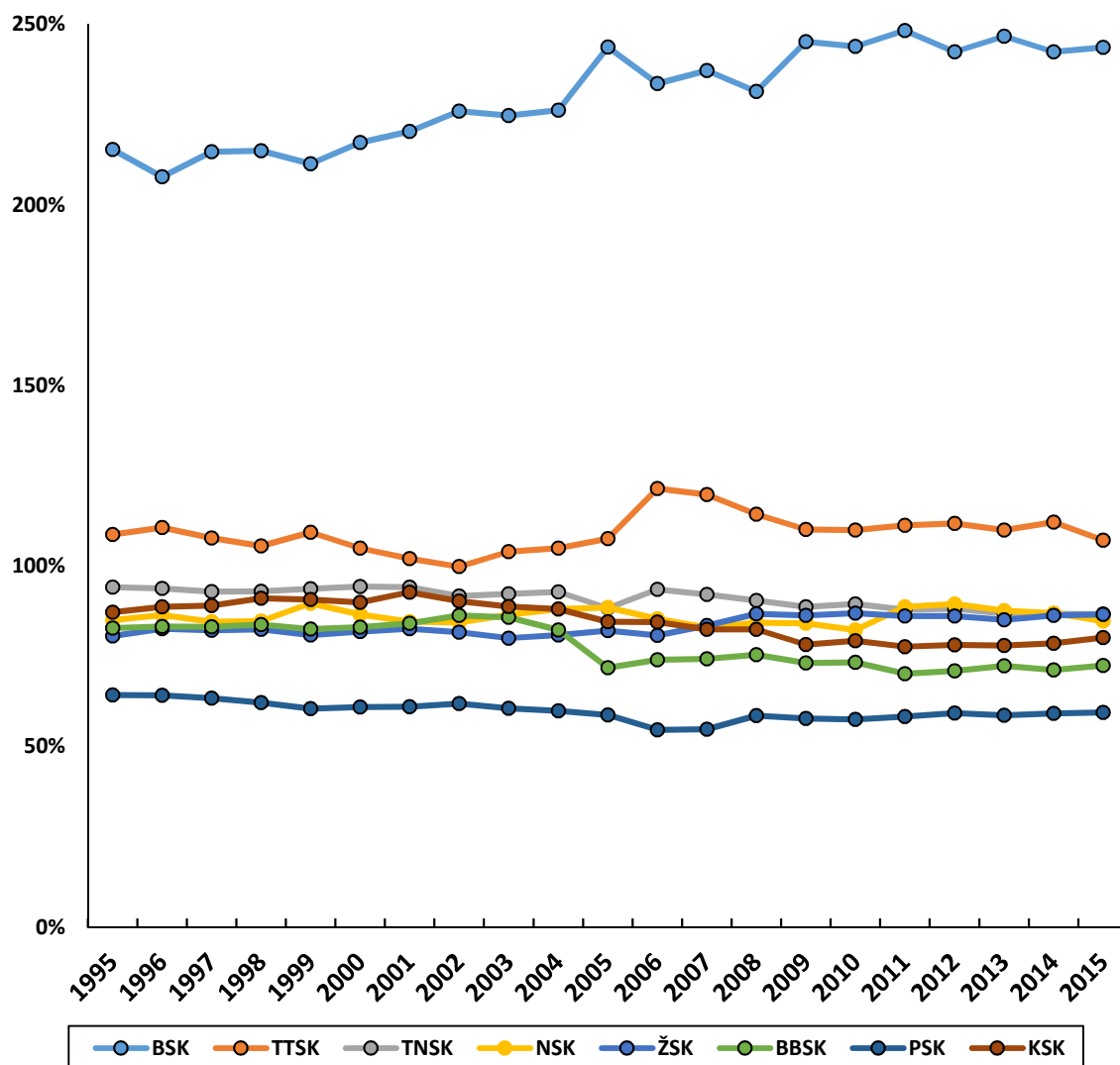
3.1 Ekonomická výkonnosť regiónov SR

Slovensko je charakterizované výraznými regionálnymi disparitami, ktoré predikujú rozdielnu konkurencieschopnosť regiónov. Prehľbovanie nerovnomernej ekonomickej výkonnosti krajov, ako aj samotných okresov, začína výrazným spôsobom zasahovať do hospodárskeho rastu celej krajiny a znižovať jej konkurencieschopnosť.

Hrubý domáci produkt (HDP) predstavuje základný makroekonomický ukazovateľ, ktorý slúži na meranie celkovej ekonomickej činnosti krajiny. **V Slovenskej republike sa hodnoty HDP vyvíjali nerovnomerne, v závislosti od kraja.** Nižšie uvedený graf č. 28 zobrazuje vývoj hrubého domáceho produktu na obyvateľa v stálych cenách (ďalej HDP na obyvateľa) relatívne k vývoju celoštátneho HDP na obyvateľa.

Z údajov zobrazených na grafe č. 28 je vidieť priepastný rozdiel medzi Bratislavským samosprávnym krajom a ostatnými samosprávnymi kraji. Región s dlhodobo najnižším HDP na obyvateľa je Prešovský samosprávny kraj. Dôvodov rozdielnej výkonnosti regiónov Slovenska je viacero, a to od historických väzieb, cez geografickú polohu, ložiská nerastných surovín, klimatické podmienky, rozvoj infraštruktúry, či po dostupnosť k medzinárodným trhom a politické rozhodnutia.

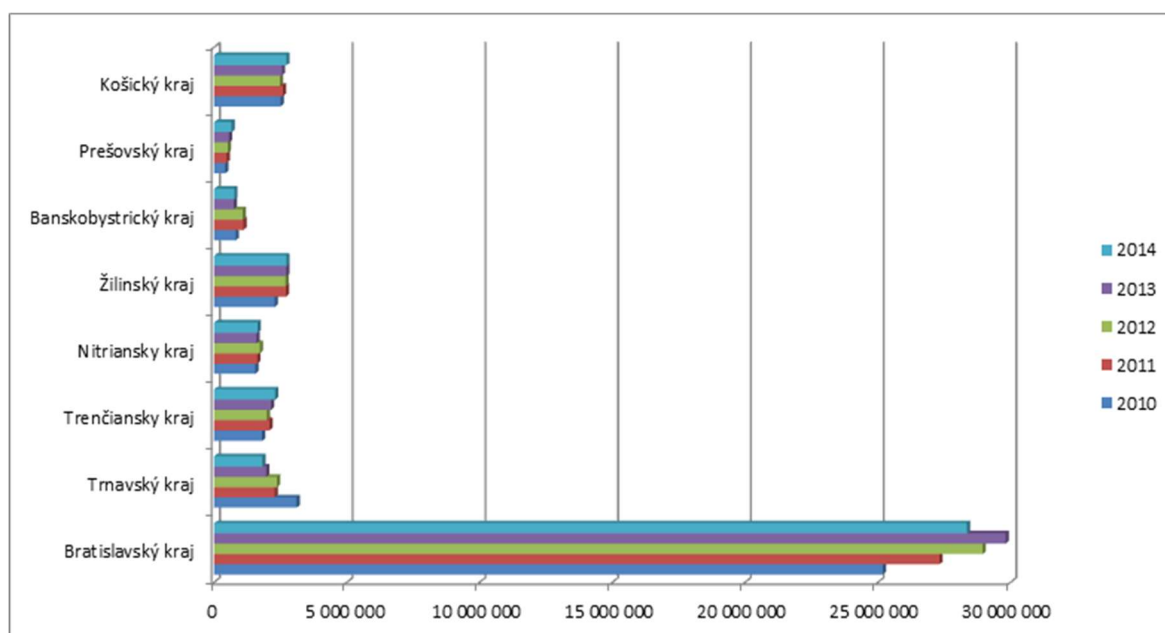
³¹⁾ Zdroj: „Národná stratégia regionálneho a územného rozvoja SR do roku 2035“; 2017.

Graf č. 28 Vývoj HDP na obyvateľa (k priemeru SR)
Zdroj: ŠÚ SR; 2017

K tomu, aby sme zistili do akej miery sa zlepšuje postavenie krajov, boli analyzované aj ďalšie ukazovatele: prílev priamych zahraničných investícií (ďalej len „PZI“), tržby za vlastné výkony a tovary a v neposlednom rade aj faktor miery nezamestnanosti a migrácie obyvateľstva, ktoré poukazujú na sociálny aspekt regiónov.

Ako je uvedené v predchádzajúcej kapitole *Makroekonomická analýza*, PZI v SR má významný vplyv na národné hospodárstvo. Z tohto pohľadu sa dá očakávať pozitívny vplyv PZI na rozvoj regiónov, a teda aj znižovanie regionálnych disparít. Daná skutočnosť je ale vo veľkej miere ovplyvnená potenciálom a dostatočnou diverzifikáciou priamych investícií. Prílev PZI je znázornený v nasledujúcom grafe č. 29, zameranom na rozmedzie rokov 2011-2014.

Graf č. 29 Prílev PZI v SR za obdobie 2011 - 2014

Zdroj: Štatistický úrad SR; 2017

Tabuľka č. 5 Stav PZI v eurách rokoch 2010 – 2014³²

SR	2010	2011	2012	2013	2014
Bratislavský kraj	25 182 386	27 319 164	28 945 791	29 807 715	28 351 228
Trnavský kraj	3 109 697	2 277 266	2 364 321	1 962 955	1 815 434
Trenčiansky kraj	1 803 931	2 082 082	1 989 908	2 142 805	2 299 268
Nitriansky kraj	1 552 909	1 627 601	1 724 309	1 595 784	1 641 344
Žilinský kraj	2 283 702	2 701 659	2 687 683	2 721 812	2 722 713
Banskobystrický kraj	816 171	1 105 908	1 074 666	734 119	760 536
Prešovský kraj	415 900	474 080	517 195	552 368	655 833
Košický kraj	2 500 399	2 585 688	2 475 938	2 554 317	2 722 883
SR	37 665 095	40 173 448	41 779 811	42 071 875	40 969 240

Zdroj: Národná banka Slovenska; 2017

Tabuľkové a grafické znázornenie dokumntujú predstavu o lokalizácii prílevu PZI a v súvislosti s vývojom ich celkového prílevu je rok 2014 zameraný len na ostatný kapitál. Pri celkovom zhodnotení, nezohľadnením roka 2014, ktorý bol celkovo negatívny z pohľadu prílevu PZI v SR, je vidieť postupnú diverzifikáciu smerovania investícií v SR.

Finančná kríza mala významný dopad práve na dosahovanie tržieb a vývoj regiónov sa rozdelil na tri skupiny. Ekonomický výkon sa odzrkadľuje aj na vývoji na trhu práce. Nízka ekonomická úroveň má negatívne vplyvy na zamestnanosť, čo následne môže

³²⁾ Podkladom pre vypracovanie ročných publikácií sú hlásenia o priamych zahraničných investíciách a spracovanie týchto hlásení sa uskutočňuje vždy cca 21 mesiacov po skončení príslušného obdobia. Z uvedeného dôvodu nie sú prístupné podklady pre ďalšie roky.

zapríčiniť zlú sociálnu situáciu. Slovenská republika dlhodobo bojovala s veľmi vysokou mierou nezamestnanosti, ktorá v roku 2004 bola na úrovni 18,1 %. Rozličné faktory, od vstupu SR medzi členské krajiny EÚ, až po stále rastúce vplyvy zahraničných investícií, upevnili trh práce a v roku 2015 dosiahla miera nezamestnanosti 11,5 % (ŠÚ SR) a v roku 2016 9,7 % (ŠÚ SR). Aj napriek pozitívne klesajúcej miere nezamestnanosti mnohé regióny stále bojujú s jej vysokou mierou a dokonca dochádza k jej rastu.

Z pohľadu vývoja počtu obyvateľstva sú kraje rozdelené do troch skupín. Dlhodobý najväčší počet obyvateľstva žije v Prešovskom samosprávnom kraji a Košickom samosprávnom kraji, takmer 30 % obyvateľstva. Od roku 2010 došlo k poklesu počtu obyvateľstva v Nitrianskom samosprávnom kraji, ktorý momentálne dosiahol úroveň Žilinského samosprávneho kraja. Z pohľadu západných krajov ako Trnavský samosprávny kraj a Trenčiansky samosprávny kraj, ktoré dlhodobo majú najmenej obyvateľov (spoločne takmer 22 %), dochádza k ich stagnácii až miernemu poklesu, rovnako sa vyvíja aj Banskobystrický samosprávny kraj, kde sa v roku 2010 znížil i počet obyvateľstva.

Pri porovnaní s mierou nezamestnanosti je viditeľné, že práve zvyšujúci sa počet obyvateľstva v Prešovskom a Košickom samosprávnom kraji spôsobuje, že v týchto krajoch je dlhodobo evidovaná najvyššia miera nezamestnanosti, ktorá dosahuje úroveň v Prešovskom samosprávnom kraji až 16,9 %, pričom priemerná miera nezamestnanosti SR v roku 2015 bola 11,5 %.

Z uvedeného vyplýva, že smerom zo západu na východ ubúda pracovných príležitostí a počet záujemcov o pracovné miesta je naopak vyšší. Predmetný determinant pracovných príležitostí predikuje, že ak si ľudia z menej rozvinutých krajov chcú nájsť prácu, často musia vycestovať do iných regiónov Slovenska alebo do zahraničia.

Najvyššia miera odchodu do zahraničia je v oblasti severovýchodného regiónu Slovenska. Okresom najviac zasiahnutým odchodmi je Snina, z ktorej medzi rokmi 2005 a 2015 odišlo do zahraničia viac ako 6,5 % obyvateľstva. Nasledujú okresy Humenné (6,3 %) a Medzilaborce (5,8 %). Väčší odliv ľudí do zahraničia sa tu spája s vyššou mierou nezamestnanosti. Na druhej strane najmenej obyvateľov odchádzalo z okresov Komárno, Senec, Malacky, Pezinok a z okresu Kysucké Nové Mesto, odkiaľ za posledné desaťročie do zahraničia odišlo menej ako 2 % obyvateľov.

Odchod pracovnej sily do zahraničia ovplyvnila i zmena štruktúrovanosti zamestnanosti v jednotlivých okresoch. Príkladom je sektor poľnohospodárstva, ktorý sa už od zmeny ekonomického systému v SR stretával s nízkou mierou efektívnosti a veľkou technologickou medzerou, ktorá bránila konkurencieschopnej produkcii sektoru po otvorení krajiny zahraničným výrobcom.

Agrárny sektor v procese konvergenzie k úrovni zahraničných poľnohospodárskych odvetví získaval prístup k novým technológiám, čo zvyšovalo produktivitu sektora. Na strane druhej s rastom produktivity poklesla zamestnanosť v tomto odvetví a potenciál poľnohospodárstva nie je ani zďaleka využitý.

Naopak automobilový priemysel, ktorý bol spätý s prílevom PZI a tvorí „motor“ ekonomického rastu, alokuje svoje výroby do regiónov s dobrou infraštruktúrnou vybavenosťou. Význam automobilového sektora sa odzrkadľuje aj v zamestnanosti: momentálne cca 128 000 pracovníkov je zamestnaných priamo automobilovými spoločnosťami a dodávateľmi na úrovni Tier 1 a viac ako 200 000 ľudí pracuje nepriamo

v pridružených odvetviach. Automobilový priemysel je jediným odvetvím, v ktorom je priamo aj nepriamo zamestnaných viac ľudí, ako to bolo v predkrízových rokoch. Podniky automobilového sektora na Slovensku vyrábajú od roku 2015 vyše milión vozidiel ročne a stavajú tak Slovensko na pozíciu dlhodobého lídra v počte vyrobených automobilov na 1 000 obyvateľov, a to s počtom 189 vozidiel na 1 000 obyvateľov v roku 2017.

3.2 Možnosti rozvoja regiónov SR

Ekonomická úspešnosť regiónov je daná najmä kvalitnou infraštruktúrou, ktorá funguje ako pilier hospodárstva a umožňuje rozvoj podnikateľských aktivít a využitie vnútorného potenciálu regiónov. Kľúčové pre rozvoj potenciálu regiónov sú ľudské zdroje, služby a kvalitne vybudovaná infraštruktúra od sociálnych inštitúcií, dopravnej infraštruktúry až po energetickú infraštruktúru. Efektívna národohospodárska politika musí byť založená na rozvoji a raste všetkých územných regiónov, z tohto pohľadu je pre jej nastavenie potrebné identifikovať disponibilné komponenty regiónov, ako aj faktory globálnych trendov, na ktoré sú regióny citlivejšie v porovnaní s krajinou ako celkom.

Hlavné komponenty rýchlo rastúcich regiónov:

- Efektívne využívanie vnútorných potenciálov regiónov - kvalitná a flexibilná pracovná sila, súlad ponuky ľudských zdrojov s trhom práce a jeho vývojom, podiel ekonomicky aktívnych osôb v produktívnom veku;
- Podnikateľské prostredie - kvalitná a postačujúca dopravná a technická infraštruktúra, moderné a dostupné služby pre podnikateľov; dobre nastavená sociálna ekonomika, komplementárna s trhovovo orientovanou ekonomikou regiónu;
- Posilnenie významu inovácií a technologického rozvoja v regióne;
- Skvalitnenie prostredia regiónu pre investorov, vrátane tzv. mäkkých faktorov atraktivity, zahŕňajúcich kvalitné a dostupné služby obyvateľstvu, kvalitné sociálne a prírodné prostredie;
- Z pohľadu vývoja súčasného sveta sú definované nasledujúce faktory, ktoré vo významnej miere ovplyvňujú rozvoj a rast regiónov. Na jednej strane tieto faktory ponúkajú príležitosti pre rast regiónov a krajín, na druhej strane ich nezachytenie môže znamenať prehĺbenie disparít.

Vplyvné faktory:

- Zväčšujúci sa vplyv globalizácie sveta (zvyšovanie expozície regionálnych ekonomík, volatility trhu a šokom zvonku, zvyšovanie prepojenia krajín a trhov a silnejúca globálna konkurencia, kvalitná a moderná dopravná a technická infraštruktúra vrátane IKT ako základný predpoklad rozvoja regionálnej ekonomiky);
- Rýchlo rastúci svet technológií a inovácií (poznatkovo a technologicky orientovaná ekonomika);
- Demografický vývoj – podiel obyvateľov v poproduktívnom veku, vzdelanostná úroveň, motivácia k práci.

Každý región je špecifický a dané komponenty sa líšia. V mestských regiónoch patria medzi hlavné faktory rastu: produktivita práce, fungujúci a flexibilný trh práce, ktoré ochránia dlhodobý rast aj v prípade poklesu iných faktorov. Rast a potenciál existuje v každom regionálnom type, preto je nutné podporovať rýchlo rastúce, ako aj pomaly

rastúce determinanty a presne definovať kľúčové ukazovatele rastu, preto pre rast regiónov možno aplikovať nasledovné komponenty:

- Efektívne a intenzívne využitie potenciálu regiónov a diverzifikácia regionálnych ekonomík;
- Budovanie infraštruktúry;
- Zvyšovanie pridanej hodnoty regionálneho produktu;
- Zvyšovanie miery pokrytia regionálneho dopytu regionálnou ponukou;
- Opatrenia na zvýšenie odolnosti regionálnej ekonomiky a konkurencieschopnosti;
- Budovanie flexibility trhu práce a flexibility pracovnej sily;
- Budovanie rezidenčnej mobility;
- Podpora vedy a výskumu a inovácií v kľúčových odvetviach regiónu a budovanie regionálnych ekonomických klastrov prepájaním regionálnych vedeckovýskumných kapacít s regionálnou ekonomikou.³³

Potenciál regiónov sa vytvára predovšetkým zlepšovaním podmienok s cieľom zvýšiť celkovú úroveň verejných a súkromných investícií. Kľúčové je zahrnutie inovácií, budovanie kapacít a potrebnej infraštruktúry. Základným faktorom na Slovensku v rámci potenciálu regiónov a jeho post industriálnej spoločnosti sú ľudské zdroje, služby a infraštruktúra.

Vzhľadom na prebiehajúci vývoj a trendy z uvedeného vyplýva:

- v strednodobom a dlhodobom horizonte existuje na úrovni regiónov veľký potenciál na vytváranie pracovných miest založených na využití vnútorného potenciálu regiónov pre rozvoj ekonomických činností vrátane poľnohospodárskej výroby, lesohospodárskej produkcie, zdrojov nerastných surovín, disponibilného know-how, ľudských zdrojov vrátane špecifických zručností a tradícií výroby,
- v strednodobom horizonte aj v kontexte uvoľňovania pracovných síl procesom automatizácie a robotizácie významnú úlohu bude zohrávať sociálna ekonomika komplementárna k trhovo orientovanej ekonomike regiónov,
- pri rastúcej expozícii regionálnych ekonomík vonkajším stresovým faktorom bude významným fenoménom ich odolnosť založená na ich diverzifikácii, miere pridanej hodnoty regionálneho produktu a na miere pokrytia regionálneho dopytu regionálnou produkciou,
- požiadavky na zručnosti, schopnosti a kvalifikáciu značne vzrastú pri všetkých typoch a úrovniach zamestnaní, čo si bude vyžadovať zásadnú reformu systému vzdelávania,
- bude potrebné lepšie zosúladiť ponuky zručností a dopytu na trhu práce, ktorému budú čoraz viac dominovať služby aj prostredníctvom systému monitorovania a hodnotenia potrieb trhu práce a spolupráce všetkých zainteresovaných subjektov.

V procese odstránenia disparít sa dosiahne zaistenie dynamického a vyváženého rozvoja zameraného na zlepšenie kvality životnej úrovne a životného prostredia. Rastový cieľ sa dosiahne zvýšením podpory konkurencieschopnosti, rozvojom infraštruktúry a využitím identifikovaného potenciálu regiónov, ktorý umožní realizáciu cieľa. Preto primárnym cieľom hospodárskej stratégie je zadefinovať priority a ciele, ktorých zohľadňovaním bude možné zosúladiť ekonomickú a hospodársku úroveň všetkých regiónov, súčasne z dlhodobého hľadiska je víziou priblížiť regióny SR k ekonomickej úrovni regiónov vo vyspelých štátoch EÚ.

³³⁾ Zdroj: „Implementačný plán Stratégie inteligentnej špecializácie Operačného programu Výskum a inovácie na roky 2017-2020“; 2017.

Na základe uvedeného je možné konštatovať, že aktuálna politika regionálneho rozvoja nie je efektívna, o čom svedčia aj pretrvávajúce regionálne disparity. Zvýšenie konkurencieschopnosti SR v rámci geografického potenciálu jej regiónov, otvorenosti a integrovanosti ekonomiky SR v rámci EÚ sa vyžaduje zvýšiť do roku 2030 výkonnosť, odolnosť a udržateľnosť ekonomiky regiónov a slovenskej ekonomiky zabezpečením:

- posilnenia ekonomickej dimenzie politiky rozvoja v jednotlivých regiónoch a v komunálnej politike a transpozície makroekonomickej politiky do politiky regionálnej ekonomiky, - dostupnej, výkonnej a environmentálne prijateľnej dopravnej a technickej infraštruktúry vrátane IKT vo všetkých regiónoch, s dodržiavaním princípov štátnej pomoci a výsledkov štúdií uskutočniteľnosti a CBA analýz, ako predpokladu pre zhodnotenie špecifických potenciálov jednotlivých regiónov a udržateľnosť ekonomických aktivít a ich rozvoja. V rámci modernizácie a rozvoja dopravnej a technickej infraštruktúry uprednostňovať podporu vzniku a rozvoja produkčných zón a klastrov umožňujúcich efektívne využívanie regionálnych zdrojov a vysokú mieru pridanej hodnoty regionálnych produktov vrátane projektov podporujúcich rozvoj cestovného ruchu,
- zamestnanosti ľudí s akcentom na efektívne využitie špecifického ľudského potenciálu regiónov,
- udržateľného využitia vnútorného prírodného a kultúrneho potenciálu regiónov Slovenska v poľnohospodárstve, lesnom hospodárstve, priemysle a v oblasti cestovného ruchu s cieľom posilnenia regionálneho ekonomického a sociálneho rozvoja a kvality života v regiónoch vrátane dostupnosti pracovných príležitostí,
- zvýšenia zamestnanosti ľudí na vidieku s akcentom na využitie potenciálu viacerých regiónov v oblasti pôdohospodárstva,
- využitia potenciálu regiónov Slovenska v oblasti cestovného ruchu s využitím prírodného a kultúrohistorického potenciálu s cieľom tvorby nových pracovných príležitostí. Prostredníctvom efektívneho nastavenia podporných mechanizmov poľnohospodárstva a trvalo udržateľného obhospodarovania lesov pre nasledujúce programovacie obdobie prispieť k zachovaniu vidieckeho rázu regiónov a k uchovaniu prírodného dedičstva. Podporu je možné poskytovať v rámci jednotlivých opatrení Spoločnej poľnohospodárskej politiky zameraných napríklad na zalesňovanie menej úrodných pozemkov, alebo pestovanie rýchlorastúcich drevín, avšak len v rozumnej miere tak, aby nebol ohrozený hlavný cieľ - udržanie súčasného rázu krajiny, a taktiež nedošlo k strate biodiverzity a k negatívnym dopadom na ochranu prírody a krajiny.

4 SWOT ANALÝZA

Nasledovná SWOT analýza je nástrojom pre určenie a plánovanie vhodných cieľov, priorít a opatrení hospodárskej politiky s výhľadom do roku 2030.

Za týmto účelom je SWOT analýza štruktúrovaná do siedmich oblastí, v nadväznosti na obrázok č. 1 „*Schéma hospodárskeho rastu*“, ktoré svojím vzájomným pôsobením majú vplyv na hospodársku politiku štátu. Každá z nosných oblastí má definované svoje osobitné silné a slabé stránky, ako aj príležitosti a ohrozenia svojho budúceho rozvoja. Ich vhodnou identifikáciou tak SWOT analýza predstavuje základ pre hľadanie riešení a identifikáciu opatrení, ktorých implementácia bude mať za cieľ prispieť ku konkurencieschopnosti a udržateľnosti hospodárskeho rozvoja Slovenskej republiky.

Podnikateľské prostredie

Rozvoj ľudských zdrojov

Veda, výskum a inovácie

Regionálny rozvoj

Pôdohospodárstvo

Verejné financie

Životné prostredie

Energetika

PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

Silné stránky	Slabé stránky
+ Členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii, Eurozóne a schengenskom priestore. + Stabilný politický cyklus s cenovou a makroekonomickou stabilitou spolu s výhodnou geografickou polohou. + Vnímanie SR ako bezpečnej destinácie z hľadiska cestovného ruchu. + Vnímanie SR ako krajiny so vzácnou a nedotknutou prírodou. + Silné zastúpenie priemyslu s dlhodobou tradíciou a silnou pozíciou slovenských afiliácií v rámci materských skupín. + Vysoká miera reindustrializácie spomedzi členských krajín Európskej únie. + Vhodnosť trhu pre pilotné projekty a testovanie inovácií (bankovníctvo, telekomunikácie, automobilový priemysel a pod.).	- Malý vnútorný trh s vysokou otvorenosťou ekonomiky. - Slabá vymožiteľnosť práva a neprimeraná dĺžka súdnych konaní a správnych konaní. - Nevhodný daňovo-odvodový mix. - Neprimerane časté a nepredvídateľné zmeny legislatívy s nedostatočným priestorom na ich prispôbenie. - Pravidelný nárast administratívnych a regulačných povinností. - Slabá informovanosť podnikateľov o dostupných nástrojoch poskytovaných štátom na podporu podnikania. - Súčasný nevyhovujúci stav elektronizácie verejnej správy. - Nerealizovaná reforma školstva. - Neefektívna štátna, verejná správa a územná samospráva.
Príležitosti	Ohrozenia
+ Podpora a rozvoj agendy lepšej regulácie. + Efektívna elektronizácia plnenia povinností a služieb verejnej správy na základe užívateľskej prívetivosti. + Využívanie existujúcich údajov, ktorými subjekty štátnej správy už disponujú bez potreby ich opätovného vyžiadania (princíp jedenkrát a dosť). + Jednotné dátumy účinnosti kľúčových zákonov na základe princípu jeden rok – jeden pravidlá. + Podpora prílevu investícií s vyššou pridanou hodnotou a selektívna podpora investícií zohľadňujúca regionálny rozvoj. + Využívanie prostriedkov EÚ z investičného fondu Slovak Investment Holding, a.s. určených okrem iného aj na podporu MSP. + Investičná pomoc ako systémový nástroj na dosahovanie hospodárskych cieľov vlády. + Realizovanie reformy školstva reflektujúc na potreby praxe. + Realizovanie reformy štátnej a verejnej správy a územnej samosprávy a zavedenie efektívnych služieb štátu.	- Slabý podiel verejných investícií a celkovo verejného investovania po ukončení poskytovania prostriedkov z európskych štrukturálnych a investičných fondov (napr. absencia finančných prostriedkov na budovanie infraštruktúry). - Vysoká závislosť na zahraničnom obchode a naviazanosť na ekonomiky hlavných obchodných partnerov SR. - Dopady vystúpenia Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska a neistý výsledok rokovaní o tomto vystúpení. - Zavádzanie povinností nad rámec požadovaný sekundárnymi právnymi aktami EÚ pri ich implementácii do slovenského právneho poriadku (tzv. „goldplating“). - Nedostatočný prílev nových zahraničných investícií s vysokou pridanou hodnotou a odliv existujúcich do krajín s lacnejšou pracovnou silou. - Vysoká miera koncentrácie priemyslu v automobilovom odvetví, najmä v prípade nerealizovania opatrení v oblasti vzdelávania či opatrení zameraných na výskum, inovácie, trh práce či podnikateľské prostredie.

ROZVOJ ĽUDSKÝCH ZDROJOV (TRH PRÁCE, ZAMESTNANOSŤ, VZDELÁVANIE)

Silné stránky	Slabé stránky
+ Priaznivý vývoj zamestnanosti a tvorby pracovných miest. + Rozšírenie absolventskej praxe na širšiu skupinu mladých uchádzačov o zamestnanie s mentorovanou praxou s vytvorením pracovného miesta u zamestnávateľov. + Existencia sociálneho dialógu na úrovni vláda, zamestnávatelia a odbory.	- Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a nesúlad medzi vzdelávacím systémom (kvalifikačnou štruktúrou absolventov) a potrebami trhu práce. - Vysoká koncentrácia kvalifikovanej pracovnej sily len do niekoľkých odvetví a regiónov. - Vysoký podiel nezamestnaných a ťažko zamestnateľných skupín obyvateľstva v súvislosti s ich vzdelanostnou úrovňou, vysokým exekutívnym zaťažením, stratou zručností, či príslušnosťou k marginalizovaným komunitám, ktorá bráni výraznejšiemu klesaniu nezamestnanosti predovšetkým dlhodobo nezamestnaných a mladých. - Slabá informovanosť verejnosti o náplni práce, mzdovom ohodnotení, kariérnom raste a iných aspektoch odbornej kvalifikovanej práce v odvetviach, ktoré dnes pociťujú nedostatok pracovnej sily. - Absencia výučby orientovanej na prax a prepojenie akademickej a podnikovej sféry. - Súčasný systém financovania stredných škôl, vysokých škôl a vzdelávania nie je flexibilne prepojený na požiadavky trhu práce. - Dlhodobo absentujúca koncepcia vzdelávania s uprednostňovaním <i>ad hoc</i> riešení.
Príležitosti	Ohrozenia
+ Návrat pracovnej sily zo zahraničia. + Trh práce podporujúci flexibilné a nové formy zamestnávania a zvýšenie využívania možností, ktoré ponúka Zákonník práce. + Nadrezortná koordinácia politik s cieľom podporovať zamestnanosť. + Silnejšia podpora duálneho vzdelávania a zavádzanie nových foriem prepojenia vzdelávania a trhu práce. + Zmena v daňovo-odvodovej politike súvisiaca s predvídateľnosťou rastu minimálnej mzdy a posilňovanie čistých príjmov zamestnancov. + Podpora mobility pracovnej sily. + Transformácia systému financovania školstva (SŠ, VŠ) ako jeden z nástrojov naplňovania hospodárskej stratégie.	- Nerealizovanie zásadnej reformy systému vzdelávania s akcentom na flexibilitu vzdelávacieho systému pre potreby moderného trhu práce, reflektujúc tak na potrebu individuálnej odbornej špecializácie v „high tech“ odvetviach, ktorá bude nutná na pozíciách s vysokou pridanou hodnotou. - Stále výraznejší nedostatok domácej flexibilnej a odborne pripravenej pracovnej sily najmä v súvislosti s klesaním nezamestnanosti. - Starnutie obyvateľstva. - Prehlbovanie regionálnej diferenciácie na ekonomickej a sociálnej úrovni. - Nevybalansovaná príjmová úroveň zamestnancov vo vzťahu k rastu produktivity a nepredvídateľnosť sociálneho dialógu zo strany vlády.

+ Individualizované programy odbornej prípravy.	- Vzdelávací systém nereflektujúci nastupujúce trendy digitalizácie nemusi byť schopný vzdelávať nové typy pracovných miest a zručností.
---	--

VEDA, VÝSKUM A INOVÁCIE

Silné stránky	Slabé stránky
+ Konkurenčne schopná technologická a výrobná úroveň v exportných odvetviach. + Existencia schémy štátnej pomoci pre rozvoj výskumu a vývoja v podnikateľskom sektore.	- Nízka úroveň spolupráce medzi akademickou a podnikovou sférou, absencia domáceho podnikového výskumu na Slovensku a nedostatočný transfer poznatkov do praxe. - Nedostatočný podiel domácich výskumných a inovačných aktivít v exportných odvetviach na Slovensku. - Nedostatočný podiel národných zdrojov na financovanie vedy, výskumu a inovácií. - Bariéry vo využívaní ochrany práv duševného vlastníctva a absencia proinovačnej legislatívy. - Podfinancovanie podnikateľských subjektov, spojené s nízkou inovačnou výkonnosťou. - Nízka úroveň inovačnej výkonnosti SR v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ. - Nedostatočné súťažné financovanie výskumu a vývoja. - Nízky podiel financovania výskumu a vývoja zo súkromných a zahraničných zdrojov. - Nemožnosť využívania zariadení a vybudovaných V-T parkov financovaných z EŠIF.
Príležitosti	Ohrozenia
+ Zvyšujúci sa záujem podnikov a priemyselných zoskupení o znovuvybudovanie podnikových výskumných a inovačných štruktúr. + Implementácia výsledkov vedy a výskumu vo forme inovácií, a tým zvýšenie konkurencieschopnosti na domácich a zahraničných trhoch. + Podpora VVI projektov v rámci krajín V4 a Dunajskej stratégie a spájanie v rámci ERA aj s využitím potenciálu regiónu Centropo	- Autonómne pôsobenie sektorov vzdelávania, VVI a podnikateľskej praxe, ktorého dôsledkom je rozdielne chápanie VVI. - Slabá motivácia výskumníkov zostať na Slovensku. - Nejasné rozhranie kompetencií v oblasti VVI medzi MŠVVaŠ SR a MH SR. - Neochota podnikateľských subjektov investovať do VVI na Slovensku.

(Bratislava-Brno-Viedeň). + Podpora výskumu a inovácií v odvetviach s tzv. spillover efektom, ktoré majú vysoký potenciál rozširovania inovácií aj do ostatných odvetví. + Podpora výskumu a vývoja cez daňové úľavy. + Existencia RIS3 SK - Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky a Implementačný plán RIS3. + Implementácia koncepcie Priemyslu 4.0.	- Slabá úroveň nadobúdania intelektuálnych aktív podnikov. - Systém financovania vysokých škôl a univerzít nedostatočne motivuje tieto inštitúcie k spolupráci s priemyslom.
---	---

REGIONÁLNY ROZVOJ	
Silné stránky	Slabé stránky
+ Prírodné a kultúrno-historické bohatstvo ako zdroje pre turistický ruch + Zdroje pitnej vody a podzemných vôd, nerastných surovín, ako aj ďalších prírodných zdrojov. + Polycentrické usporiadanie osídlenia a z neho vyplývajúce predpoklady pre vyvážený rozvoj funkčných mestských území a dostupnosť služieb obyvateľstvu a podnikateľskému sektoru. + Vyvážené zabezpečenie rôznych sektorov na tvorbe HDP (takmer 30 % zamestnancov v SR pracuje v priemysle). + Kritická masa vedeckovýskumných kapacít v centre (takmer 50 % vedeckých zamestnancov Slovenska je koncentrovaných v Bratislavskom kraji). + Existencia systému štátnej podpory menej rozvinutých okresov. + Zapojenie SR do globálnych procesov, smerujúcich k trvalo udržateľnému rozvoju miest. + Sledovanie prierezných cieľov u pripravovaných strategických dokumentoch na národnej úrovni. + Dostupnosť vzdelávania širokej škále študijných odborov na vysokých školách. + Vznik občianskych fór pre inteligentnú špecializáciu regiónov, i pre rozvoj miest. + Zapojenie lokálnych autorít do procesu vytvárania systému	- Nedostatočne koordinované sektorálne politiky, absencia integrovaných prístupov v regionálnom rozvoji. Absencia integrovaných stratégií pre konverzné regióny (napr. banské). - Nesprávne rozdelenie regiónov NUTS2 a NUTS3 nerešpektujúce hranice prirodzených ekonomických regiónov (Bratislavský kraj nespĺňa kritérium o minimálnom počte obyvateľov a teda jeho súčasťou by mal byť aj Trnavský kraj). - Disparity v dostupnosti zdrojov vody naprieč regiónmi. - Nevhodne sú zvolené cieľ a ukazovatele v oblasti regionálnej politiky. <i>(Napríklad ako kritérium pre identifikáciu problémových regiónov na európskej úrovni je ukazovateľ HDP na obyvateľa, v parite kúpnej sily. Tento ukazovateľ nedostatočne reflektuje socioekonomický blahobyt a konkurencieschopnosť regiónov. Sledovanie miery zamestnanosti má negatívny následok v podobe umelého znižovania počtu evidovaných uchádzačov o zamestnanie, najmä v periférnych okresoch. V rámci cieľa, znižovanie miery predčasne ukončenej školskej dochádzky, bola zvolená cieľová hodnota podporujúca zhoršenie miery oproti východiskovým hodnotám).</i> - Neudržateľný modálny split dopravných výkonov a pomalé tempo výstavby a modernizácie cestnej a železničnej infraštruktúry. - Nerozvinutosť súkromného nájomného sektora, pomalý rast počtu nájomných bytov vo verejnom sektore, ako aj slabá angažovanosť miest

na zabezpečenie koordinovaného objednávanía a financovania dopravných služieb vo verejnom záujme a vytvárania integrovaných dopravných systémov. + Rešpektovanie špecifických priorít regiónov u pripravovaných strategických dokumentoch na národnej úrovni.	v oblasti obstarávania nájomných bytov. - Nerealizovaná reforma miestnej a územnej samosprávy. - Slabá úroveň infraštruktúry.
Príležitosti	Ohrozenia
+ Napojenie všetkých regiónov SR na rýchlostné železničné a cestné koridory. + Zefektívnenie verejnej správy a posilnenie ekonomickej dimenzie politík regionálneho rozvoja a komunálnych politík. + Lepšia koordinácia a integrácia sektorálnych politík v rámci politiky regionálneho rozvoja. + Podstatné zlepšenie dostupnosti efektívnej a kvalitnej dopravnej a technickej infraštruktúry podporujúcej využitie špecifického regionálneho potenciálu, zmeny modálneho splitu dopravných výkonov medzi druhmi dopravy a medzi individuálnou a hromadnou dopravou. + Otvorenie regionálnych ekonomík cezhraničným väzbám a vznik cezhraničných ekonomických ekosystémov. + Špecializácia miest a regiónov podporujúca konkurencieschopnosť regionálnej ekonomiky založenej na efektívnom využití špecifických potenciálov. + Podpora rozvoja obehovej ekonomiky na regionálnej úrovni. + Podpora kompletizácie produkčných cyklov v regióne (od poľnohospodárskej prvovýroby cez spracovanie, distribúciu až po spotrebiteľa) tak, aby sa maximalizovala pridaná hodnota regionálneho produktu. + Podpora maximalizácie pokrytia regionálneho dopytu regionálnou produkciou vrátane energií na báze obnoviteľných zdrojov. + Využitie princípu „Hodnoty za peniaze“ v oblasti podpory regionálneho rozvoja. Zvýšením podpory elektronicky poháňaných automobilov, bicyklov a kolobežiek a vozidiel poháňaných na alternatívne palivá, vznikne priestor na novú výrobu i výskum (najmä v oblasti výroby batérií, či výroby biopalív). + Posilnenie endogénneho prístupu v regionálnej politike na základe	- Absencia koordinačných štruktúr a medzisektorálnej koordinácie na národnej a regionálnej úrovni. - Zlá dostupnosť dát nevyhnutných pre objektivizáciu a efektívnosť procesov rozhodovania vo verejnej správe. - Vysoká citlivosť regionálnych ekonomík voči vonkajším vplyvom podporovaná neúmernou dominanciou jedného sektora v národnej a regionálnych ekonomikách, vysokým podielom zahraničného kapitálu na budovaní regionálnych ekonomík a ich neviazanosťou na špecifický územný kapitál jednotlivých regiónov vrátane väzby na využitie prírodných zdrojov a na regionálne centrá vedy a výskumu. - Nízka miera využitia disponibilnej pracovnej sily a zvyšovanie produktivity regionálnej ekonomiky selektívnym presunom menej kvalifikovanej pracovnej sily z ekonomiky do sociálnej siete. - Absentujúca sieť environmentálnej infraštruktúry v obciach a strata kontroly verejného sektora v tejto oblasti. - Dlhodobó neriešené environmentálne záťažé (napríklad skládka vo Vajnorochoch, ktorá môže ohroziť zdroje pitnej vody). - Malé rozdiely medzi životným minimom a zárobkom, prí vysoké tempo zadlženosti obyvateľstva a demotivácia k aktívnemu vstupu na trh práce. - Nízka flexibilita pracovných síl aj kvôli nedostatočnej dostupnosti cenovo dostupného bývania a osobitne nájomného bývania. - Nedostatok kapacít sociálnych a zdravotných služieb. - Nízka konkurencieschopnosť firiem v zastaranej odvetvovej a sektorovej štruktúre, nedostatočne rozvinutej infraštruktúre, nízkej kvalite a už aj kvôli nedostatku pracujúcich ľudských zdrojov. - Nízka informovanosť, nerozvinutá občianska spoločnosť a schopnosť reflektovania výziev - neefektívnosť verejných investícií.

poznatkov programu podpory menej rozvinutých okresov. + Podpora transformácie regiónov (napr. banských).	- Dlhodobý odchod vzdelaných, ako aj mladých ľudí zo SR a predovšetkým menej rozvinutých okresov. - Dlhodobé starnutie obyvateľstva kvôli nesprávne nastavenej sociálnej politike a politike zamestnanosti na regionálnej úrovni.
--	---

PÔDOHOSPODÁRSTVO

Silné stránky	Slabé stránky
+ Disponibilný produkčný pôdny potenciál postačujúci na krytie potravinovej dostatočnosti pre cca 6,2 mil. obyvateľov. + Vysoká kvalita potravín domácich producentov a vysoká úroveň ich kontroly. + Priaznivé prírodné podmienky pre produkciu kvalitnej drevnej suroviny s približne rovnakým zastúpením ihličnatých a listnatých, hospodársky významných drevín. + Dlhodobý trend zvyšovania výmery lesných pozemkov a zásob dreva. + Obnova materiálo-technickej základne poľnohospodárskych podnikov. + Polyfunkčný charakter lesov. + Priaznivý stav ukazovateľov produkcie dreva v súčasnosti. + Stále relevantne zdravá pôda a vhodné manažovanie pôdy a poľnohospodárskej výroby.	- Klesajúci podiel poľnohospodárstva a potravinárstva na ukazovateľoch národnej ekonomiky. - Rozdrobenosť vlastníctva poľnohospodárskej/lesnej pôdy. - Pretrvávajúce diferencie vo výške podpôr medzi „starými“ a „novými“ členskými štátmi EÚ. - Nedostatočne rozvinutý produkčný a odbytový systém poľnohospodárskych a potravinárskych podnikov. - Vývoz prvotných surovín s nižšou pridanou hodnotou a dovoz hotových výrobkov s vyššou pridanou hodnotou s negatívnym dosahom na zamestnanosť. - Záber kvalitnej pôdy na priemyselnú výstavbu. - Nedostatočne rozvinutý odbytový systém agropotravinárskych komodít a absencia spracovateľských kapacít.
Príležitosti	Ohrozenia
+ Potenciál využitia poľnohospodárskej pôdy, zvlášť ornej pôdy, lúk a pasienkov. + Nastupujúci trend záujmu o ekologické poľnohospodárstvo s potenciálom pre rozvoj výroby produktov s pridanou hodnotou. + Vyvážený rozvoj vidieka a zlepšovanie životných podmienok vidieckeho obyvateľstva. Zachovanie životaschopných vidieckych spoločenstiev, pre ktoré je poľnohospodárstvo dôležitou činnosťou tvoriacou miestne pracovné príležitosti. + Rozvoj zamestnanosti v živočíšnej a špeciálnej rastlinnej výrobe s cieľnou mierou produkčnej výkonnosti v nosných komoditách živočíšnej a rastlinnej výrobe na úrovni 80 % súčasnej spotreby	- Nedostatočná práca s verejnosťou a nedostatočná propagácia o význame poľnohospodárstva a lesníctva, zhoršujúce sa negatívne vnímanie poľnohospodárstva a lesníctva obyvateľstvom. Absencia stratégie poľnohospodárstva a potravinárstva SR. - Neriešenie zmeny klimatických podmienok a ich vplyv na poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo (sucho, nedostatok vetrolamov a iných krajinných prvkov, erózia pôdy, strata biodiverzity na poľnohospodárskej pôde). - Dlhodobý úbytok poľnohospodárskeho pôdneho fondu v prospech urbanistickej výstavby a rozširovania intravilánov miest a obcí. - Postupné starnutie pracovných síl v poľnohospodárstve.

obyvateľstva. + Podpora zvyšovania možností odbytu prvovýrobnej produkcie a produkcie spracovateľov na domácom trhu s pozitívnym dosahom na zamestnanosť. + Udržanie existujúcich stredných a veľkých poľnohospodárskych podnikov, ktoré sú efektívnejšie, šetria zdroje a zabezpečujú potravinovú sebestačnosť krajiny a dávajú SR konkurenčnú výhodu nielen v súčasnej dobe, ale aj do budúcnosti. + Využitie poľnohospodársky nevyužívaných plôch (biele plochy) pre produkciu drevnej suroviny. + Podpora výskumu v oblasti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva z dôvodu prispôsobovania sa odvetvia účinkom zmeny klímy.	- Nedostatočná pozornosť venovaná negatívnym zmenám kvalitatívnych parametrov pre pôdu a následne nápravným opatreniam, ktoré v značnej miere môžu zmierniť aj negatívne vplyvy zmien klimatických podmienok (obsah organickej hmoty v pôde, pôdna reakcia). - Neudeľovanie výnimiek orgánmi ochrany prírody a životného prostredia na spracovanie náhodných ťažieb v chránených územiach, s následným rozvojom biotických škodcov a poškodzovaním doteraz nepostihnutých lesných porastov. - Viacdrojové financovanie - vyhotovenie programov starostlivosti o lesy (PSoL). - Postupné starnutie a pokles počtu kvalifikovaných pracovných síl v poľnohospodárstve. - Rozdrobenosť vlastníctva pôdy.
--	---

VEREJNÉ FINANČIE

Silné stránky	Slabé stránky
+ Hodnotenie efektívnosti verejných výdavkov (hodnota za peniaze). + Pozitívne hodnotenie rozpočtového rámca fiškálnych pravidiel. + Postupné znižovanie verejného dlhu verejnej správy. + Zvyšovanie efektívnosti výberu daní (DPH, DPPO) a efektívny boj proti daňovým únikom.	- Nezáväznosť strednodobého fiškálneho rámca. - Nezavedenie záväzných výdavkových stropov.
Príležitosti	Ohrozenia
+ Vyrovnáť hospodárenie verejnej správy (vyrovnaný rozpočet). + Zefektívnenie výberu daní zavedením rôznych nástrojov (index daňovej spoľahlivosti, hodnotenie rizikovosti, prepojenie elektronických registračných pokladníc so systémom Finančnej správy, atď.). + Zefektívnenie alokácie verejných investícií financovaných z prostriedkov EÚ. + Uplatňovanie princípov zeleného verejného obstarávania.	- Nedodržanie strednodobého fiškálneho rámca. - Hospodárenie obcí a samosprávy pri dosahovaní rozpočtových cieľov.

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Silné stránky	Slabé stránky
+ Bohatosť prírodných zdrojov a rozmanitá biodiverzita. + Významné zníženie emisií skleníkových plynov v porovnaní s rokom 1990. Pokračujúci decoupling emisií skleníkových plynov na hrubom domácom produkte. + Vysoký podiel výroby elektriny z nízkouhlíkových zdrojov. + Potenciál pre rozvoj ekoturizmu, geoparkov, rozvoj ekologickej poľnohospodárskej výroby. + Vysoký podiel chránených území na rozlohe SR.	- Zásahy do životného prostredia a prírody a negatívny vplyv ľudskej činnosti (aj v chránených územiach). - Znečistenie vôd (zlý morfológický stav vôd, nízka miera napojenia obyvateľov na kanalizáciu, používanie chemických látok v poľnohospodárstve a ich nadmerný únik do vody). - Pôdy ohrozené dusičnanmi a staré environmentálne záťaž. - Vysoká miera skládkovania a nízka miera zhodnocovania odpadov. - Nízka miera prispôbenia sa dopadom zmeny klímy (adaptácie) prostredníctvom rôznych opatrení (mestská zeleň a mestské plánovanie, boj proti suchu, zelené budovy a strechy, budovanie poldrov, atď.). - Emisie znečisťujúcich látok a hluku v niektorých sektoroch (napr. doprava, a tým zhoršujúca sa celková kvalita ovzdušia alebo vykurovanie domácností tuhými palivami – tzv. lokálne kúreniská). - Koherencia environmentálnej politiky s inými politikami v SR, vymáhanie práva v oblasti ochrany životného prostredia. - Nízka motivácia občanov na tvorbe a ochrane životného prostredia.
Príležitosti	Ohrozenia
+ Správne a trvaloudržateľné využívanie ekosystémov a ekosystémových služieb. + Podpora a rozvoj ekoinovácií. + Širšie využívanie ekonomických nástrojov (environmentálne dane a poplatky) a dobrovoľných nástrojov ochrany životného prostredia (zelené verejné obstarávanie, EMAS, atď.). + Dobrovoľné dohody s podnikateľským sektorom napr. v oblasti predchádzania vzniku odpadu. + Rozvoj obehového hospodárstva a zameranie sa na celý životný cyklus výrobku a dodržiavanie hierarchie odpadového hospodárstva. + Odstránenie environmentálne škodlivých dotácií. + Znižovanie emisií skleníkových plynov a znečisťujúcich látok (najmä v najviac rastúcich sektoroch). + Výzvy a úlohy vyplývajúce z prijatého Akčného plánu pre obehové	- Neudržateľné využívanie prírodného bohatstva a nezahrnutie externých nákladov do konečnej ceny. - Nárast emisií v sektore dopravy a priemyslu. - Závislosť financovania environmentálnej infraštruktúry od zdrojov EÚ. - Slabá pripravenosť na dôsledky zmeny klímy a stratu biodiverzity a prírodných zdrojov. - Povodňové hrozby. - Nenapraviteľné škody v zmene rázu a charakteru krajiny. - Zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov energie prostredníctvom tuhej biomasy môže zhoršiť kvalitu ovzdušia. - Nekoncepcnosť pri implementácii Zákona o odpadoch a rozšírenej zodpovednosti výrobcov. - Neexistencia previazanosti taxácie dopravy a emisií a stimulácie k nízko-emisnej doprave.

hospodárstvo „<i>Kruh sa uzatvára – Akčný plán EÚ pre obehové hospodárstvo</i>“ týkajúce sa najmä ekodizajnu a výrobných procesov. + Podpora a rozvoj environmentálneho povedomia a popularizácia princípov udržateľnosti v každodennom živote.	
---	--

ENERGETIKA

Silné stránky	Slabé stránky
+ Liberalizovaný trh s elektrickou energiou a plynom. + Klesajúci trend hrubej domácej spotreby. + Optimálny energetický mix s vysokým podielom výroby elektriny z nízkouhlíkových zdrojov. + Existujúce diverzifikované dopravné cesty pre zemný plyn, ropu a elektrinu. + Dostatočná cezhraničná kapacita prepravných a prenosových sústav. + Existujúci potenciál biomasy a geotermálnej energie.	- Nedostatok vlastných investičných prostriedkov a prostriedkov pre inovácie, výskum, vedu a vzdelávanie. - Nedostatok primárnych fosílnych energetických zdrojov. - Relatívne vysoká uhlíková a energetická náročnosť hospodárstva. - Vysoký počet starších energeticky náročných budov (bytových i nebytových) a technológií. - Vyššie koncové ceny elektriny pre energeticky náročný priemysel.
Príležitosti	Ohrozenia
+ Využívanie jadrových elektrární ako nízkouhlíkovej technológie. + Zvyšovanie energetickej efektívnosti (napr. inovácie a smart služby pri optimalizácii spotreby). + Pokračujúca diverzifikácia energetických zdrojov a prepravných trás. + Obnova energeticky náročných budov, výstavba nízkoenergetických a pasívnych budov. + Zdokonalenie technológií a plošný rozvoj alternatívnych pohonov v doprave. + Využívanie domácich obnoviteľných zdrojov energie, klesajúca	- Nedostatok finančných prostriedkov na dobudovanie energetickej infraštruktúry. - Vysoká závislosť na dovoze primárnych energetických zdrojov: jadrové palivo (100 %), zemný plyn (98 %), ropa (99 %) a uhlie (68 %) a z toho vyplývajúca zraniteľnosť. - Negatívne vplyvy využívania niektorých zdrojov energie na životné prostredie. - Vysoký podiel výdavkov domácností na energie, riziko energetickej chudoby (limitujúcim faktorom sú ceny elektriny a príjmy domácností).

spotreba tuhých fosílnych palív, dekarbonizácia ekonomiky. + Využitie existujúcej distribučnej siete zemného plynu na dekarbonizáciu energetiky prostredníctvom zvyšovania podielu biometánu alebo vodíka v sieti.³⁴ + Využitie existujúcej teplárenskej infraštruktúry na zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov, zachytávanie a využívanie odpadového tepla a využívanie ekologických a vysoko úsporných zariadení a technológií šetriacich primárnu energiu.	- Klesajúci podiel verejnej dopravy a rastúca energetická spotreba v sektore dopravy. - Pokračujúca podpora výroby elektriny z hnedého uhlia a s tým súvisiace náklady premietajúce sa do koncových cien elektriny.
---	---

³⁴) Využitie existujúcej distribučnej siete je nákladovo efektívnejšie riešenie na dosiahnutie dekarbonizácie energetiky ako budovanie nových sietí alebo batériových riešení. Možno očakávať postupný vývoj a zlacňovanie týchto technológií.

5 KĽÚČOVÉ OBLASTI HOSPODÁRSKEJ POLITIKY SR

V súčasnosti možno konštatovať, že zdroj hospodárskeho rastu a rozvoja Slovenskej republiky, ktorým bola nákladová konkurencieschopnosť založená na nízkych mzdách a iných výrobných nákladoch, sa postupne vyčerpáva a svojou podstatou nemôže sám o sebe tvoriť základ budúcej hospodárskej politiky. Okrem nákladovej konkurencieschopnosti patrila medzi kľúčové faktory hospodárskeho rastu SR aj kvalifikovaná a kvalitná pracovná sila. Základnou víziou dokumentu je poskytnúť koncepciu pre hospodársky rozvoj postavený na strednodobej až dlhodobej udržateľnosti. Doterajšie vnímanie konkurencieschopnosti bude musieť byť vhodne dopĺňané a transformované na nasledujúce obdobie, a to s dôrazom na výstupy s vysokou produktivitou a pridanou hodnotou opierajúc sa o oblasť vzdelávania a inovácií.

Uvedená ambícia je často reflektovaná vo vládných dokumentoch, avšak doposiaľ nedošlo k jej naplneniu. Dôvodov môže byť viacero, ako hlavný príklad je možné uviesť prirodzene podkapitalizované slovenské hospodárstvo po socialistickej ére, pre ktoré bolo charakteristické nabieranie všetkých druhov investičného majetku ako napr. stroje, či zariadenia. Spomenúť však možno aj absenciu záväzného koncepčného a strategického plánovania a realizovania politík v oblasti hospodárstva, ktoré by boli rešpektované naprieč politickým spektrom a ich realizácia nebola narúšaná striedajúcimi sa vládami. Aj preto podiel výstupov s vysokou pridanou hodnotou zaostával. Slovenská republika vo svojom hospodárstve moderné technológie preberá a využíva pri sofistikovaných výrobných procesoch, sama ich však tvorí v obmedzenej miere. Preberanie je v určitej fáze vývoja nutné, avšak je potrebné naň postupne naviazať vlastné domáce inovovanie.

V súčasnej ére technologických zmien sa z tejto ambície, za účelom udržania konkurencieschopnosti, stáva pre Slovenskú republiku nutnosť, ktorá je minimálne v oblasti vzdelávania citeľná na domácom trhu práce už teraz. Vyššie uvedené dynamické technologické zmeny, nové formy podnikania, akcent na udržateľný rast, ekologické riešenia, inovácie, veda a výskum, ale aj regionálny rozvoj sú aktuálne výzvy, na ktoré bude musieť Slovenská republika byť schopná reflektovať a rozvíjať ich pre udržanie a posilňovanie svojej konkurencieschopnosti a zabezpečenie svojho rozvoja vo všetkých oblastiach ovplyvňujúcich životnú úroveň obyvateľstva.

Zmeny súvisiace napríklad so zavádzaním konceptu Priemysel 4.0 predstavujú celospoločenské zmeny, zasahujúce celý rad oblastí počnúc priemyslom, bezpečnosťou, technickou štandardizáciou, vedou a výskumom, trhom práce, systémom vzdelávania až po právny rámec. Ide o rozsiahlu transformáciu celej sféry priemyselnej výroby prostredníctvom prepojenia digitálnych technológií a robotizácie s konvenčným priemyslom (dodávatelia, fabrika, distribútori, dokonca produkt samotný) do vysoko integrovaného hodnotového reťazca. Tieto zmeny sa však v podmienkach SR uplatnia len za predpokladu, že pre ich rozvoj budú vytvorené vhodné podmienky. Bezprostredne sa to týka najmä stavu podnikateľského prostredia, rozvoja ľudského kapitálu, trhu práce a zavádzania inovácií do praxe.

Konceptu Priemysel 4.0 sa v podmienkach SR venuje aj dokument MH SR s názvom „*Koncepcia inteligentného priemyslu pre Slovensko*“³⁵ s cieľom udržať pozíciu slovenských

³⁵⁾ V tejto súvislosti vláda schválila 26.10.2016 svojím uznesením č. 490 Koncepciu inteligentného priemyslu pre Slovensko a uložila MH SR v spolupráci s dotknutými vecne príslušnými ústrednými orgánmi štátnej správy

podnikov na priemyselnej mape Európy a v globálnych štruktúrach tak, aby prispievali k sile a vplyvu v ekonomike a fungovaní celej spoločnosti. Zmeny, ktoré so sebou prináša koncept Priemysel 4.0 zasiahne najmä slovenské priemyselné podniky, ktoré vďaka možnosti efektívnejšej výroby a predaja produktov navýšia svoju konkurencieschopnosť. Zmeny predstavujú výhody aj pre malé a stredné podniky, predovšetkým dodávateľov zariadení, technológií a služieb vďaka prepojenej priemyselnej výrobe. To zároveň umožní aj vznik nových biznis modelov a vstup nových spoločností do systému vrátane dodávateľov technológií a služieb, ktoré ich prevádzka vygeneruje.

Globálna ekonomika síce vstupuje do novej etapy (priemyselnej revolúcie 4.0), to však neznamená, že SR bude nutne v prvej línii technologických zmien vo svete. Predkladaný dokument na roky 2018 až 2030 sa musí zaoberať základnými a širšími problémami hospodárskeho rastu, tzn. venovať pozornosť zlepšovaniu celkového základu domáceho prostredia hospodárstva a jeho determinantov, tak aby hospodárska politika stimulovala príchod nových investorov 4.0 na územie SR.

Hospodársky vývoj Slovenska bol poznačený turbulentným vývojom v 90-tych rokoch 20. storočia, následnou reštrukturalizáciou hospodárstva a stabilizovaním vnútornej i vonkajšej rovnováhy. Ekonomiku ovplyvnila hospodárska kríza v roku 2009 a následné postupné oživovanie hospodárstva Slovenska a najmä významných obchodných partnerov. Podkapitalizovanosť podnikov Slovenska a nezdravý bankový sektor boli spočiatku hlavnou brzdou hospodárskeho rozvoja.

Prílev zahraničných investícií a lacná, a pritom kvalifikovaná pracovná sila, naopak, znamenali konkurenčnú výhodu a lákali podniky hľadajúce nákladovú efektívnosť výroby. Dlhodobý je však model založený na nákladovej efektívnosti pre Slovensko neudržateľný, keďže v globálnom meradle nastáva posun priemyslu a výroby do iných postupne sa rozvíjajúcich krajín.

Pre Slovensko bude teda nevyhnutné uskutočniť také zmeny a reformy, ktoré štrukturálne posunú hospodárstvo ku kvalitatívne vyšším formám výroby a služieb, a tie budú prinášať vyššiu pridanú hodnotu, lepšie platové podmienky a všeobecne vyšší blahobyt a rozvoj spoločnosti. Koncepty ako Priemysel 4.0, obehové hospodárstvo, smart riešenia a podobne, musia byť integrálnou a horizontálnou súčasťou všetkých sektorových politík.

V nadväznosti na analytickú časť, a najmä časť venovanú konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky a jej charakteru a zdrojom, je nevyhnutné pri tvorbe hospodárskej politiky vychádzať z nového vnímania konkurencieschopnosti s dôrazom na presun od nákladovej stránky na výstupovú. Takéto vnímanie si vyžaduje rast produktivity všetkých výrobných faktorov a nie udržiavanie nízkych cien vstupov.

Prioritou hospodárskej politiky do roku 2030 je preto zvyšovať konkurencieschopnosť hospodárstva SR prostredníctvom stimulovania produktivity od čoho sa odvíja aj hlavný strategický cieľ.

Na tento účel boli preto determinované kľúčové oblasti priamo či nepriamo ovplyvňujúce produktivitu, a to: **rozvoj ľudského kapitálu, technologické zmeny a podpora inovatívneho potenciálu, environmentálna a energetická efektívnosť hospodárstva,**

rozvoj podnikateľského prostredia a regionálny rozvojom súčasne s oblasťou pôdohospodárstva. Tieto kľúčové oblasti boli nadefinované do piatich okruhov na základe syntézy zo SWOT analýzy, na ktoré budú naviazané opatrenia a relevantné úlohy v zmysle akčných plánov.

Základ pre merateľnosť konkurencieschopnosti musí byť aj vzhľadom na to širší ako len prostredníctvom cieľa HDP a zohľadňovať by mal aj hodnoty výstupov z hľadiska spoločenského rozvoja prostredníctvom koncepcie „*beyond GDP*“. Pomocou hore uvedených indexov HDI a BLI (merajúce aj kategórie ako ekologické či sociálne dopady) hodnotenie hospodárskej politiky nadobudne komplexnejší rozmer približujúci sa bližšie k reálnemu životu občanov.

Efektívna hospodárska politika si bude vyžadovať stabilné politické prostredie s jasnou zodpovednosťou za jej realizáciu, ako aj vyhodnotenie nákladov potrebných pre jej realizáciu.

6 NÁVRH OPATRENÍ V KĽÚČOVÝCH OBLASTIACH HOSPODÁRSKEJ POLITIKY

Na základe stratégie identifikovaných kľúčových oblastí hospodárskej politiky sa s cieľom zabezpečenia strednodobej až dlhodobej konkurencieschopnosti a hospodárskeho rastu navrhujú opatrenia podľa jednotlivých oblastí, ktoré budú rozpracované formou úloh pomocou akčných plánov.

Kľúčová oblasť 1 - rozvoj ľudského kapitálu

Rozvoj ľudského kapitálu sa musí stať v nasledovnom období pre Slovenskú republiku prioritou a základom pre budúci hospodársky rozvoj. Opatrenia stanovené pre napĺňanie tejto priority sú zamerané na oblasti vzdelávania, trhu práce a ich vzájomného prepojenia. Cieľom musí byť dosiahnutie flexibility ponukovej stránky trhu práce.

Bez kvalitného **vzdelávania** Slovensko pociťuje nedostatok odborne vzdelaných ľudí, čo predstavuje bariéru pre samotný hospodársky rozvoj. V oblasti vzdelávania je preto potrebné sústrediť sa na efektivitu celého systému, jeho financovanie a rozvíjanie odborných zručností žiakov a študentov s orientáciou na prax a požiadavky trhu práce. Duálne vzdelávanie by malo byť rozšírené aj na úroveň terciárneho vzdelávania. Pozornosť je potrebné venovať aj rekvalifikáciám a celoživotnému vzdelávaniu. Reforma školstva, by okrem iného, mala byť vnímaná aj prostredníctvom študijných výsledkov potenciálnych uchádzačov o zamestnanie, z pohľadu zamestnávateľov. Mala by sa posilňovať motivácia študentov dosahovať kvalitné študijné výsledky na kvalitných školách, ktorých základným cieľom je príprava na povolanie. Súčasťou tohto procesu v závislosti od zamerania štúdia je aj absolvovanie praxe počas štúdia. V podmienkach SR však dávajú zamestnávatelia dôraz predovšetkým na absolvovanie praxe počas štúdia, čo je často determinované absenciou praktickej stránky výučby.

Cieľom reformy školstva by malo byť nastavenie vzdelávacieho systému na aktuálne požiadavky trhu práce, ale aj kvalitné školstvo flexibilne reagujúce a pripravujúce uplatniteľných absolventov na kontinuálne zmeny na modernom trhu práce.

Trh práce bude musieť reflektovať na nové výzvy nasledovného obdobia a vysporiadať sa s tými existujúcimi. Opatrenia by preto mali byť zamerané napr. na mobilitu pracovnej sily, motiváciu pre mladých ľudí pracovať na domácom trhu práce, podporu integrácie znevýhodnených, či ťažšie zamestnateľných skupín obyvateľstva.

Efektívnosť **prepojenia trhu práce so školami a akademickou sférou** bude spočívať v schopnosti vzdelávacieho systému produkovať absolventov uplatniteľných pre zamestnávateľov. Uvedené si vyžaduje otvorenie škôl pre odborníkov z praxe a spolupracovať s nimi za účelom dosiahnutia komplexného a v praxi využiteľného vzdelávania tak na regionálnej, ako aj celoštátnej úrovni. Dôležitou výzvou pre SR je aj nesúlad pracovných zručností absolventov, ktoré nezodpovedajú dopytu zo strany zamestnávateľov. Okrem hospodárskeho problému tento fakt predstavuje aj spoločenský problém. Z pohľadu zamestnávateľa spočíva problém v zamestnávaní menej kvalifikovanej pracovnej sily, pričom mu rastú náklady na jeho odborné dovzdelávanie a školenie, čo z pohľadu zamestnanca predstavuje nižšie mzdové ohodnotenie a nespokojnosť z pracovného života. Následne tento nesúlad pracovných zručností predstavuje pokles produktivity a neefektívne vynaložené finančné prostriedky na vzdelávanie. V rámci

celospoločenského vnímania sa možno zamerať na niektoré odborné povolania a ich prínos pre spoločnosť, či väčšiu informovanosť o pracovných benefitoch a náplni vysokokvalifikovaných technických smerov. Popri rešpektovaní slobodnej voľby štúdia, musí byť ponuka vzdelávania formulovaná vo vzťahu k potenciálnemu uplatneniu na trhu práce, a to jednak na stredných, ako aj vysokých školách. Pre naplnenie tohto cieľa je potrebné okrem iného využiť všetky dostupné údaje o podnikoch kvôli lepšiemu formulovaniu potrieb vzdelávania pre potreby trhu práce. Štát musí začať využívať nástroj – systém financovania škôl na to, aby zabezpečil zosúladenie výkonov škôl s potrebami trhu práce, a to v krátkodobom aj dlhodobom horizonte.

Kým základné školy rozvíjajú najmä univerzálne vedomosti, stredné školy musia popritom pripravovať žiakov pre uplatnenie v praxi a na ďalšie štúdium na univerzitách. Pre posun hranice poznania však budú osobitnú úlohu v rozvoji zohrávať kvalitné univerzity pripravujúce absolventov jednak pre potreby hospodárskej praxe, ako aj prispievajúce k rozvoju nových poznatkov v danej oblasti, a vedecko-výskumného rozvoja v medzinárodnom meradle. Úroveň výskumu na univerzitách musí zodpovedať súčasnému stavu poznania z medzinárodného hľadiska, a zároveň musí byť výskum previazaný s hospodárskou praxou.

V oblasti rozvoja ľudských zdrojov si dokument kladie za cieľ predovšetkým nastaviť vhodné podmienky pre rozvíjanie domáceho ľudského kapitálu, a to prostredníctvom dôrazu na flexibilitu vzdelávacieho systému nastaveného na podmienky moderného trhu práce v digitálnej ére. Treba však podotknúť, že vzhľadom na výzvy chronického charakteru, ktoré stoja pred súčasným školstvom, je potrebné venovať pozornosť aj otázkam akútneho charakteru, akým je aj nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily v SR v niektorých profesiách. Tento problém sa netýka len priemyslu, ale napr. aj niektorých zdravotníckych profesií. Pozornosť je preto potrebné venovať aj nastaveniu podmienok pre prílev pracovnej sily zo zahraničia spôsobom a za podmienok, ktoré budú v záujme SR a jej obyvateľstva. Akútny nedostatok pracovnej sily totiž môže byť bezprostrednou bariérou pre hospodársky rozvoj SR.

Cieľ: Kvalitne vzdelaná a flexibilná pracovná sila uplatniteľná na modernom trhu práce.

V oblasti rozvoja ľudského kapitálu navrhuje stratégia hospodárskej politiky nasledovné opatrenia:

O 1.1 V krátkodobom horizonte predložiť a následne efektívne realizovať plánovanú komplexnú reformu školstva zahŕňajúcu všetky stupne vzdelávania s dôrazom na kvalitu a uplatniteľnosť žiakov na modernom trhu práce spolu so zavedením efektívnych spôsobov celoživotného vzdelávania a zohľadňujúcu demografický vývoj SR.

O 1.2 Zefektívniť a zjednodušiť systém odborného vzdelávania a prípravy v regionálnom školstve. Zjednodušiť podmienky vstupu zamestnávateľov a stredných odborných škôl do systému duálneho vzdelávania a zvýšiť úroveň praktických a všeobecných zručností žiakov s prepojením na trh práce.

O 1.3 Prijat' opatrenia na zlepšenie kvality vysokoškolského vzdelávania a zvýšenie jeho významu pre potreby trhu. Zavedenie profesijne orientovaných študijných programov na vysokých školách s praktickým vzdelávaním v odborných smeroch, ktoré si študent vybral z ponúkaných možností nastavených školou po dohode s podnikmi, s cieľom zvýšenia uplatniteľnosti absolventov v odbore.

O 1.4 Prehodnotiť efektívnosť a nastavenie systému financovania a podpory škôl s akcentom na odbory a prax potrebnú pre zamestnávateľov. Efektívnou koncentráciou zdrojov je možné vytvoriť základné predpoklady pre zvýšenie kvality, materiálneho a personálneho vybavenia. Pravidelným prehodnocovaním takejto koncentrácie zdrojov, požiadaviek trhu práce a na základe úspešnosti zamestnania absolventov v odbore, je potom možné flexibilne nastavovať vzdelávací systém a jeho podporu z finančnej stránky pri zachovaní práva na slobodný výber štúdia.

O 1.5 Upraviť kompetenciu samosprávnych krajov určovať všeobecne záväzným nariadením pre stredné školy vo svojej územnej pôsobnosti počet tried prvého ročníka v dennej forme štúdia v členení na jednotlivé študijné odbory, alebo na jednotlivé učebné odbory a počet spoločných tried prvého ročníka v členení na jednotlivé príbuzné študijné odbory alebo na jednotlivé príbuzné učebné odbory pre prijímacie konanie pre nasledujúci školský rok.

O 1.6 Pravidelne prehodnocovať flexibilitu trhu práce s cieľom vhodného nastavenia systému podľa aktuálnych spoločenských potrieb v súvislosti s novými možnými formami pracovných úväzkov či pracovných pozícií pre potreby moderného trhu práce.

O 1.7 Posilňovať spoluprácu verejného a súkromného sektora pri rekvalifikačných programoch, cielených na profesijné potreby nových pracovných miest a podporovať projekty pre koordináciu vzdelávacích, rekvalifikačných a motivačných programov s tvorbou pracovných miest.

O 1.8 Podpora aktívnej politiky trhu práce v otázkach dlhodobej nezamestnanosti a nezamestnatelnosti znevýhodnených skupín obyvateľstva najmä formou vzdelávania a rekvalifikácií.

O 1.9 Podpora a dôraz na zvýšenie inklúzie marginalizovaných rómskych komúní vo vzdelávaní v materských, základných a stredných školách.

O 1.10 Prehodnotiť efektívnosť podmienok pre riadenú imigráciu pracovnej sily zo zahraničia s ich následnou úpravou do nasledovného obdobia a to spôsobom vyhovujúcim hospodárskemu záujmu SR a jej obyvateľstvu.

O 1.11 Zvýšiť podiel cenovo dostupného, komerčného nájomného bývania, bez ohľadu na príjmovú či sociálnu situáciu nájomcu zavedením verejnej podpory nad rámec existujúcich programov spolu so zvýšením angažovanosti samospráv na obstarávaní nájomného bývania.

O 1.12 Stimulovať vzdelávanie v oblasti kreatívnych činností so zameraním na podnikateľské zručnosti s cieľom zvýšiť potenciál ľudských zdrojov pri tvorbe, šírení a ekonomickom zhodnocovaní kreatívnych činností a vytvoriť špecializované tréningové a poradenské programy, postupne ich certifikovať a zabezpečiť tak požadovanú kvalitu a jednotný štandard získaných zručností.

O 1.13 Vytvoriť podmienky pre mobilitu pracovnej sily v oblasti nájomného bývania a budovania, prípadne zásadnej rekonštrukcie dopravnej infraštruktúry.

Kľúčová oblasť 2 - technologické zmeny a podpora inovatívneho potenciálu SR

Inovácie možno považovať za jednu z kľúčových oblastí pre hospodársky rast a konkurencieschopnosť podnikov, regiónov a následne ekonomiky štátu ako takého. Slovenská republika v oblasti inovačnej výkonnosti dlhodobo zaostáva v inovačnej intenzite na úrovni podnikov, vo výdavkoch na projekty výskumu, vývoja a inovácií, ktorých realizačné výstupy končia v praxi, v technologickom transfere, vo využívaní kooperačného

potenciálu, v patentovej aktivite, v spolupráci výskumu s priemyslom, ale aj v rade aspektov podmienujúcich efektívne využívanie ľudských zdrojov, či týkajúcich sa ochrany životného prostredia.

Neuralgickým bodom je pretrvávajúca slabá úroveň spolupráce vedecko-výskumného, školského a hospodárskeho potenciálu, na rozvoji v spojení s tvorbou konkurencieschopných inovatívnych produktov, technológií a služieb. Jednou z príčin tohto stavu je aj nízky dopyt po výskumnej činnosti zo strany priemyslu. Príchod zahraničného kapitálu bol motivovaný efektívnosťou výroby a dostupnosťou pracovnej sily s cieľom vybudovania výrobných základne. Zdroje takejto motivácie sa postupne vyčerpávajú. Zahraničný kapitál sem nevstupoval so zámerom robiť výskum a vývoj a dodnes sú len ojedinelé prípady, keď sa zahraničné firmy rozhodli realizovať v SR vývoj a konštrukciu a obmedzene aj procesné inovácie. Je preto potrebné vytvárať podmienky a prostredie, ktoré bude podporovať vytváranie výskumno-vývojových pracovísk zo strany podnikateľských subjektov – vytvoriť dopyt po aplikovanom, či dokonca základnom výskume a vývoji.

Úroveň inovačnej výkonnosti Slovenskej republiky, charakterizovanej indexom IUS (Innovation Union Scoreboard³⁶), je v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ, dlhodobo na nízkej úrovni. Slovensko v medzinárodnom porovnaní stále patrí medzi krajiny miernych inovátorov s najmenšou inovačnou výkonnosťou, hlboko pod priemerom krajín EÚ. Spomedzi 28 krajín EÚ sa Slovenská republika z hľadiska inovačnej výkonnosti za rok 2016 umiestnila až na 21. mieste (mierne zhoršenie oproti roku 2015 o 1 miesto).

Vhodným kritériom pre posudzovanie stavu výskumu a vývoja je podiel výdavkov³⁷ investovaných na HDP. Vo financovaní slovenského výskumu a vývoja v roku 2016 bol zaznamenaný pokles celkových výdavkov - dosiahli hodnotu 640 835 tis. EUR, teda 0,79 % HDP (v roku 2015 predstavovali výdavky na výskum a vývoj 927 272 tis. EUR, teda 1,18 % HDP).

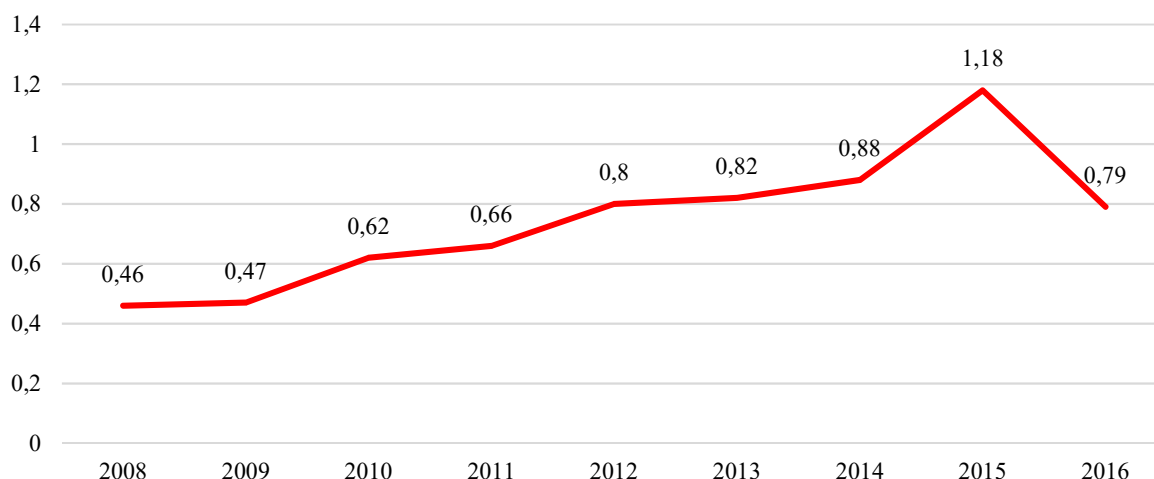
Tabuľka č. 6 Výdavky na výskum a vývoj

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Výdavky na VaV v tis. EUR, z toho:	316 459	302 994	416 369	468 439	585 225	610 876	669 632	927 272	640 835
kapitálové výdavky	29 261	31 137	63 073	94 799	109 337	97 300	115 698	374 186	45 814
bežné výdavky	287 198	271 857	353 296	373 641	475 889	513 576	553 934	553 086	595 021

Zdroj: ŠÚ SR; 2018

³⁶) Dostupné na: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_sk. Index je zložený z 24 indikátorov, vychádza z dostupných dát a nadväzuje na výkonnosti v rokoch 2010.

³⁷) MH SR, Dáta o výdavkoch sú prevzaté zo správy o stave podnikateľského prostredia za rok 2017.

Graf č. 30 Podiel výdavkov na VaV z HDP v %

Zdroj: Eurostat; 2017

Celkovo mali výdavky na výskum a vývoj na Slovensku od roku 2010 do 2015 stúpajúcu tendenciu. V roku 2016 však nastal viditeľný pokles, spôsobený pravdepodobne vysokou mierou čerpania finančných prostriedkov cez štrukturálne fondy EÚ v roku 2015.

Tabuľka č. 7 Bežné výdavky na VaV na Slovensku podľa činností od roku 2010 do 2015

Výdavky na VaV v tis. EUR	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
základný výskum	152 113,10	175 026,18	215 063,05	226 380,93	244 150,29	236 336,44	248 587,91
aplikovaný výskum	87 535,76	87 401,31	103 748,28	102 459,02	140 544,28	153 138,23	135 078,77
vývoj	113 646,68	111 213,30	157 077,39	184 736,54	169 239,81	163 611,35	211 354,36

Zdroj: ŠÚ SR; 2017

Základným smerovaním hospodárskej politiky by v oblasti inovácií mala byť podpora štrukturálnej zmeny slovenskej ekonomiky smerom k **rastu, založenému na zvyšovaní inovačného potenciálu a excelentnosti vo výskume**. V oblasti domáceho výskumu a vývoja je možné konštatovať, že základným a dlhodobým problémom je jeho neefektívnosť a jednostranná orientácia na základný výskum.

Výskum by sa mal preorientovať z ponukovo na dopytovo orientovaný a sústrediť sa na výskum pri podnikoch, čiže zapojenie podnikateľských subjektov do realizácie vzájomných projektov, a tým zabezpečenie čo najvyššej komercializácie. Na druhej strane je potrebné vytvoriť motivačné prostredie pre podnikateľov a akademickú obec, aby do vzájomných spoluprác vstupovali, a aby videli prínos z danej činnosti.

V súvislosti s technologickými zmenami a inováciami je koncepcia Priemyslu 4.0 novou výzvou k zabezpečeniu dlhodobej konkurencieschopnosti Slovenskej republiky. Rozvíjanie inovačného potenciálu by sa malo zamerať aj na podporu odvetví s tzv. „*spillover efektom*“, ktoré majú vysoký potenciál sekundárneho šírenia inovácií do všetkých odvetví hospodárstva. Tzn., že veľká časť inovácií v jednom odvetví, slúži ako vstup v iných odvetviach. V tomto zmysle má osobitné postavenie strojársky priemysel a vybrané odvetvia

ostatnej priemyselnej výroby, ktoré sú významné z pohľadu odoberania, ako aj šírenia inovácií.

Štát by sa mal v dlhodobom horizonte pripraviť aj na pravidelné prehodnocovanie účelnosti investičnej politiky a zamerať sa na **rozvíjanie podpory investícií** s pridanou hodnotou, podporujúc tak technologický rozvoj, ako aj na rozvíjanie podpory ekologických investícií.

Úspešné smerovanie k intelektuálne náročnejším činnostiam, vyžadovaných koncepciou Priemyslu 4.0 bude determinované naberaním investičného majetku umožňujúceho využitie intelektu. Takéto zložky majetku možno označiť ako **intelektuálne aktíva**, medzi ktoré možno zaradiť napr. výsledky výskumu a vývoja, databázy, softvér, patenty a podobné aktíva. V európskom kontexte majú slovenské podniky v tejto oblasti veľké medzery. Podpora a posilňovanie reštrukturalizácie investičného majetku by mala byť jedným z opatrení v tejto kľúčovej oblasti hospodárskej politiky, keďže konkurenčné výhody budú čoraz viac založené na inováciách. Nehmotné aktíva a znalostne založený kapitál tak budú pri ďalšom rozvoji zohrávať kľúčovú úlohu.

Z hľadiska dlhodobej a udržateľnej konkurencieschopnosti Slovenskej republiky, bude pre hospodársku politiku nevyhnutné vytvoriť priaznivé podmienky pre možnosti implementácie a rozvíjania koncepcie **Priemyslu 4.0**, ktorý je novou výzvou v globálnom prostredí s požiadavkami na systém vzdelávania a aplikovaný výskum. Tento koncept vychádza z nasadenia digitálnych technológií, z ktorých niektoré sú už dnes k dispozícii (digitálny podnik, automatizované výrobné systémy, „big data“, či roboty), iné sa iba postupne rozvíjajú („smart data“, internet vecí, umelá inteligencia, roboti a pod.). Aj keď dynamický rozvoj nových technológií neumožňuje presne definovať, akú konkrétnu podobu bude mať priemyselná fabrika a výroba v nej v budúcnosti, za kľúčový prvok bude možné považovať tzv. internet vecí, prostredníctvom ktorého získajú stroje, výrobky, či „umelú inteligenciu“, ktorá podstatným spôsobom zvýši efektívnosť výroby prostredníctvom samooptimalizácie a samoorganizácie výrobných liniek.

Priemysel, ako najvýznamnejšia zložka tvorby HDP, si svoju pozíciu v rámci hospodárstva SR postupne posilňuje. Kým v roku 2013 bol podiel priemyslu na HDP 22,80 % v roku 2016 to už bolo 27,92 % na HDP. Tento výrazný nárast, s očakávaným udržaním uvedenej tendencie, dokumentuje významné miesto priemyslu v domácom hospodárstve. Priemyselná výroba je zároveň motorom pre šírenie inovácií v ekonomike s nezastupiteľným miestom z hľadiska umožňovania ich prieniku do ostatných naviazaných odvetví hospodárstva. Rastový potenciál Slovenska závisí na priemyselnej výrobe, ktorá v rámci vlastného rozvoja zároveň vytvára podmienky pre rast „high-tech“ služieb najmä v oblasti výrazného rastu podielu využívania informatiky v komplexnom manažmente podnikov. V neposlednom rade je však aj zdrojom rozvoja obchodu, a tiež aj stavebníctva a dopravy za predpokladu oživenia investovania v priemysle.³⁸

Konkrétne možnosti rozvíjania **priemyselnej politiky** a implementácie Priemyslu 4.0 by potom mala nastaviť sekundárne dlhodobá absentovaná stratégia priemyselného rozvoja, ktorá v oblasti priemyslu nadviaže a využije nastavený smer hospodárskou politikou s konkrétnymi väzbami pre potreby priemyslu. Pri jej implementácii v podmienkach SR bude potrebné, aby procesné inovácie, ako pokročilé výrobné technológie a inteligentná logistika, hrali čoraz väčšiu úlohu pri určovaní konkurencieschopnosti v odvetviach s vysokou a nízkou

³⁸⁾ Vývoj priemyselnej výroby v SR za rok 2016, MH SR, dostupné na: <http://www.economy.gov.sk/uploads/files/FTxsVEZW.pdf>.

mierou pridanej hodnoty, s vytlačením nákladových výhod práce na okraj. V súvislosti s tým, že SR okrem nerastných surovín k produkcii ostatných nekovových minerálnych výrobkov nedisponuje primárnymi surovinami pre priemyselnú výrobu, je potrebné vytvoriť efektívne podmienky pre zhodnocovanie najmä druhotných surovín, k čomu by mala smerovať primeraná časť výskumných aktivít.

Okrem toho bude úlohou priemyselnej politiky poskytnúť predstavu o perspektívnosti a udržateľnosti jednotlivých priemyselných odvetví s následnou prioritizáciou odvetví, v súlade s cieľom hospodárskej politiky či podnecovanie postupného prenášania vysokej produktivity aj do zaostávajúcich segmentov nízkoproduktívnych priemyselných podnikov.

V súvislosti s rozvíjaním inovačného potenciálu SR reflektuje *Stratégia hospodárskej politiky* (a jej budúce akčné plány) na stanovené priority špecializácie hospodárstva uvedené v dokumente *Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky*, ako aj na využitie tohto nosného dokumentu pri financovaní aktivít smerujúcich k podnecovaniu štrukturálnych zmien v slovenskej ekonomike smerom k rastu založenom na zvyšovaní inovačnej schopnosti a excelentnosti v oblasti výskumu a inovácií.³⁹

Cieľ: Inovatívne hospodárstvo s predpokladmi pre zavádzanie moderných výrobných procesov

V oblasti technologických zmien a podpory inovatívneho potenciálu SR navrhuje stratégia hospodárskej politiky nasledovné opatrenia:

O 2.1 Podporovať efektívne prepojenie akademického a súkromného sektora pri vývojovej a výskumnej činnosti spolu s efektívnym zavádzaním inovácií do praxe.

O 2.2 Vytvárať prostredie podporujúce významné zvýšenie podielu výskumu a vývoja v podnikateľských subjektoch.

O 2.3 Rozvíjať inovačný a technologický potenciál hospodárstva s podporou investícií s pridanou hodnotou posilňujúc technologický rozvoj. Podpora inovácií smerujúcich do odvetví so silným efektom inovačnej difúzie a ich následného šírenia na ostatné naviazané segmenty a odvetvia.

O 2.4 Podporovať nadobúdanie intelektuálnych aktív v majetkovej štruktúre podnikov, zvyšovať inteligentnú zamestnanosť a efektívne využívanie informačných a komunikačných technológií.

O 2.5 Rozvíjať a zlepšovať oblasť patentového práva a ochrany duševného vlastníctva.

O 2.6 Prehodnocovať účelnosť a efektivitu investičných pomoci s dôrazom na podporu pre zvyšovanie pridanej hodnoty a technologického rozvoja.

O 2.7 Pripraviť priemyselnú politiku SR s podporou inovácií a zdrojovej a energetickej efektívnosti a to v nadväznosti na implementáciu koncepcie Priemyslu 4.0 v súlade so špecifickými potrebami domáceho priemyslu a jeho silnými a slabými stránkami.

O 2.8 Podporovať tvorbu a zavádzanie efektívnych platforiem orientovaných na dosahovanie vedúceho postavenia vo vybraných technológiách a odvetviach na základe vzájomnej komunikácie medzi vedcami a podnikmi.

³⁹⁾ Poznatkami k prosperite - Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky, dostupné na: <http://www.economy.gov.sk/inovacie/strategie-a-politiky/strategie-vyskumu-a-inovacii-pre-inteligentnu-specializaciju>.

O 2.9 Rozvoj spolupráce kreatívnych podnikov s technologickým sektorom a tradičným priemyslom, ako aj v oblasti tvorby inovatívnych produktov za účelom umožniť spoluprácu inovatívnych podnikov v sektore kultúrneho a kreatívneho priemyslu naprieč hodnotovým reťazcom.

O 2.10 Zvyšovať výdavky na výskum a vývoj tak, aby SR postupne do r. 2030 dosiahla úroveň prvej päťky krajín EÚ z pohľadu podielu výdavkov na výskum a vývoj na HDP.

O 2.11 Odstraňovať administratívne prekážky pružného využívania verejných zdrojov, najmä prostriedkov štrukturálnych fondov, na podporu výskumu, vývoja a inovácií.

Kľúčová oblasť 3 - environmentálna a energetická efektívnosť hospodárstva

Hospodárska politika by do nasledovného obdobia mala byť postavená na konkurencieschopnosti výstupov, čo znamená schopnosť krajiny priniesť občanom splnenie cieľov nad rámec HDP. Takýto prístup zohľadňuje okrem tradičnej merateľnosti konkurencieschopnosti aj environmentálne a sociálne výstupy. V tejto súvislosti preto možno za jednu z kľúčových oblastí považovať aj environmentálnu efektívnosť, ktorá musí premieňať protirečenia medzi ekonomickým rastom a životným prostredím na synergie.

Tematikou environmentálnej efektívnosti a s tým súvisiacimi otázkami sa okrem iného zaoberajú najmä Energetická politika Ministerstva hospodárstva SR a pripravovaná nízkouhlíková stratégia, Envirostratégia 2030, Stratégia ochrany ovzdušia, ako aj Stratégia na zlepšenie kvality ovzdušia Ministerstva životného prostredia SR. Za účelom zabezpečenia trvalo udržateľného rozvoja tak bude hospodárska politika v súlade s cieľmi uvedenými v týchto dokumentoch.

Základným obsahovým naplnením environmentálnej efektívnosti je zosúladenie požiadaviek na ochranu životného prostredia na hospodársku politiku a jej konkurencieschopnosťou, pri dosahovaní zdrojovej efektivity aj prostredníctvom podpory inovácií znižujúcich emisie skleníkových plynov a znečisťujúcich látok, či znižovanie náročnosti na materiálové zdroje. Z pohľadu hospodárskej politiky je prioritou zabezpečenie spoľahlivosti a stability dodávok energií, zníženie energetickej náročnosti priemyslu, efektívne využívanie energie za optimálne náklady a zabezpečenie ochrany životného prostredia. Zároveň by sa mal posilniť rozvoj technológií využívajúcich energiu z obnoviteľných zdrojov, ekologické, nízkoemisné a vysokoúsporné zariadenia šetriace primárnu energiu s prioritným využitím vybudovanej energetickej infraštruktúry (plynárenskej a teplárenskej) a poskytnúť pracovné miesta v tomto perspektívnom segmente a z dlhodobého hľadiska posilniť energetickú bezpečnosť SR a konkurencieschopnosť jej podnikov. V neposlednom rade treba relevantné politiky v tejto oblasti implementovať aj s ohľadom na koncovú cenu energie pre odberateľov, ako jeden z faktorov priamo vplývajúci na ich konkurencieschopnosť.

Jedným z nástrojov pre dosiahnutie environmentálnej efektívnosti by malo byť prijatie dokumentu implementujúceho obehové hospodárstvo SR s cieľom podpory zeleného hospodárstva, postavenom na vzájomne sa podporujúcich aspektoch hospodárskej, environmentálnej a energetickej politiky, podpore inovácií a znižujúcom energetickej, materiálovej a emisnej náročnosti hospodárstva SR. Obehové hospodárstvo udáva smerovanie fungovania celej spoločnosti k udržateľnému rastu. Na príprave stratégie by mali participovať všetky dotknuté rezorty a sektory hospodárstva SR, vrátane podnikateľskej sféry, miest a obcí a občianskej spoločnosti.

Táto iniciatíva sa venuje nielen problematike spotreby a nakladania s výrobkom v konečnej fáze životnosti, ale do pozornosti dáva už samotnú výrobu. Je nutné vnímať primárne počiatočný stav výrobkov čo zahŕňa: znižovanie využívania „raw materials“, energetickú efektívnosť výroby, ako aj zníženie vzniku odpadov už pri výrobe, hlbšie riešenie možnosti recyklácie a opätovného využitia výrobku a jeho jednotlivých častí (materiálov) a v neposlednom rade by sa mal záujem výrobcov sústrediť na predlžovanie doby životnosti výrobku. Všetky uvedené body je nutné riešiť, nie len pri výrobe, ale už pri samotnom dizajne výrobku. Kľúčovými budú investície a inovácie, prostredníctvom ktorých bude umožnený prechod od lineárneho k obehovému hospodárstvu. Na príprave dokumentu by malo participovať ako jeden z kľúčových partnerov aj Ministerstvo životného prostredia SR.

Udržateľná hospodárska konkurencieschopnosť je podmienená spoľahlivosťou a stabilitou dodávok energií, pričom SR je takmer na 90 % závislá na dovoze primárnych energetických zdrojov, ktorými sú jadrové palivo (100 %), zemný plyn (98 %), ropa (99 %) a uhlie (68 %).⁴⁰ Závislosť od ich dovozu a s tým spojené riziká cenových výkyvov na svetových energetických trhoch do našej ekonomiky si žiadajú adekvátne riešenia, ktoré spočívajú v čo najväčšom, ale nákladovo efektívnom využívaní domácich zdrojov energií, ako aj v systematickom znižovaní energetickej náročnosti a celkovej spotreby energie.

Energetická bezpečnosť sa tak musí sústrediť na diverzifikáciu zdrojov a prepravných ciest pre zemný plyn, ropu a elektrinu a využívanie domácich OZE, biomasy a hydroenergetického potenciálu a využitie vybudovanej a modernizovanej teplárenskej infraštruktúry. Nemenej dôležitým je dosiahnutie optimálneho energetického mixu s prevahou zdrojov neproduktujúcich CO₂ emisie a emisie znečisťujúcich látok pri uprednostňovaní jadrovej energie a zemného plynu ako nástroja prechodu k nízko-uhlíkovej energetike pri postupnom nahradzovaní uhlia. Aj na úrovni EÚ je jadrovej energii priznávaný významný prínos v procese transformácie energie, keďže zostáva kľúčovým zdrojom výroby nízkouhlíkovej elektrickej energie.⁴¹

Energetická efektívnosť je jediným „zdrojom“ energie, ktorý súčasne spĺňa ekonomické, energetické a environmentálne ciele. Predstavuje morálny záväzok voči súčasnej, ako aj budúcej generácii a je jedným zo základných aspektov trvalo udržateľného rozvoja spoločnosti. Pre domácnosti, služby a podniky znamená znižovanie energetickej náročnosti nižšie náklady na zabezpečenie energetických potrieb, a tým aj zvýšenie konkurencieschopnosti, ako aj kvality života a životného prostredia občanov. Na znižovaní konečnej energetickej spotreby SR sa za posledných desať rokov podieľali najmä sektory domácnosti a priemyslu. Jediný sektor s naďalej rastúcou spotrebou energie je doprava, čo je spôsobené najmä nárastom automobilovej dopravy. Nižšia spotreba domácností je výsledkom výmeny spotrebičov za energeticky účinnejšie a intenzívnym zatepľovaním bytových domov.

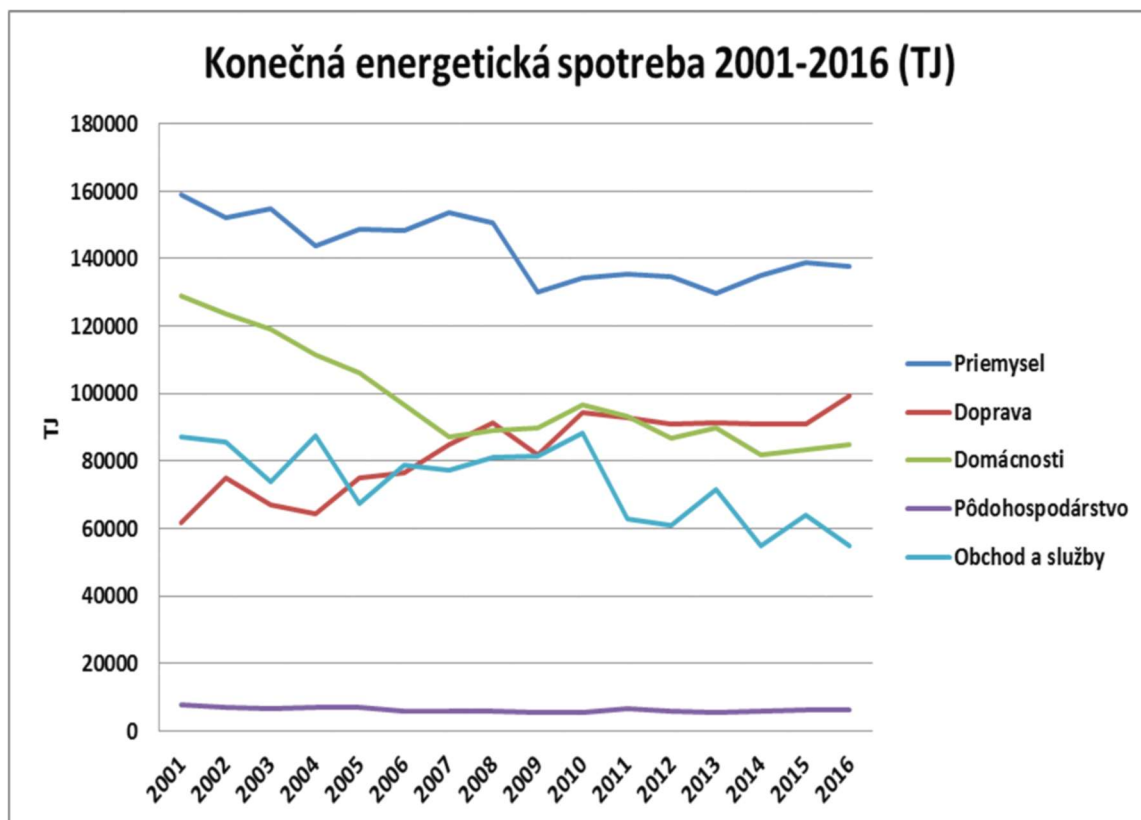
Dlhodobý nárast spotreby energie v doprave je zapríčinený stále rastúcim počtom evidovaných motorových vozidiel, a s tým súvisiaci zvyšujúci sa počet prepravených osôb individuálnou automobilovou dopravou a pokles využívania verejnej osobnej dopravy,

⁴⁰⁾ Energetická politika SR, MH SR, dostupné na:

http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-168597?prefixFile=m_

⁴¹⁾ Plán postupu v energetike do roku 2050, Európska komisia, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0885&from=SK>.

ako aj nárast výkonov cestnej nákladnej dopravy presunom prepravy tovarov z energeticky menej náročných dopravných módov na cestnú dopravu.⁴²

Graf č. 31 Vývoj konečnej energetickej spotreby v jednotlivých sektoroch hospodárstva SR
Zdroj: ŠÚ SR; 2018

Opatrenia v oblasti energetickej efektívnosti by mali byť zamerané na podporu výstavby, rozvoja a efektivity dopravnej infraštruktúry, verejnej osobnej dopravy, alternatívnych palív, nemotorovej dopravy a elektrifikovanej hromadnej dopravy. Pozornosť by sa mala venovať aj podpore obnovy a zateplovania budov s dôrazom na zdravé a kvalitné vnútorné prostredie, výstavbe ultra nízkoenergetických, pasívnych a aktívnych budov a budov s takmer nulovou potrebou energie a podpore rozvoja a využívania inteligentných meracích systémov pri dosahovaní úspor energie, ako aj zvyšovaní informovanosti koncového odberateľa o svojej spotrebe energie vo všetkých sektoroch.

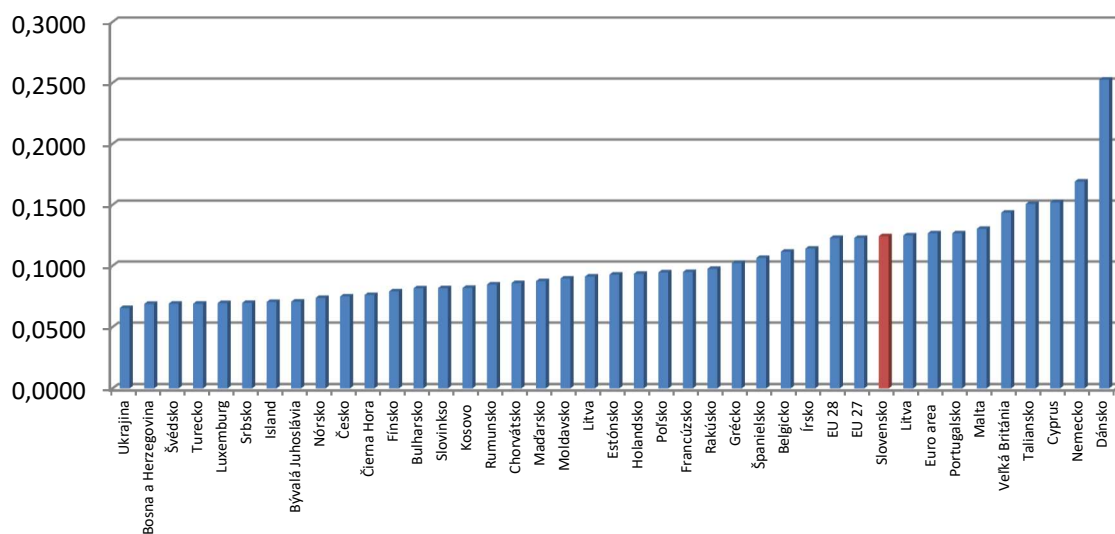
V súvislosti so znižovaním energetickej náročnosti by mala dominovať aj snaha o implementáciu energeticky efektívnych opatrení v priemysle a riešení zodpovedajúcich obehovému hospodárstvu. Pozornosť je potrebné venovať najmä využívaniu zbytkovej energie z technologických procesov na pokrytie potreby energie, a to obzvlášť tepla z výroby chladu a z výroby stlačeného vzduchu a tepla z výrobných technológií, ktoré sa v súčasnosti odovzdáva do okolitého prostredia.

V oblasti vývoja cien elektriny a plynu nastal v roku 2013 trend poklesu regulovaných poplatkov za elektrinu, ktorý pokračoval aj v nasledujúcich rokoch. Podstatný vplyv na znižovanie regulovaných poplatkov malo znižovanie cien elektriny, ako komodity na trhu s elektrinou a následný cenový dopad na pokrytie strát v sústavách a na vlastnú spotrebu

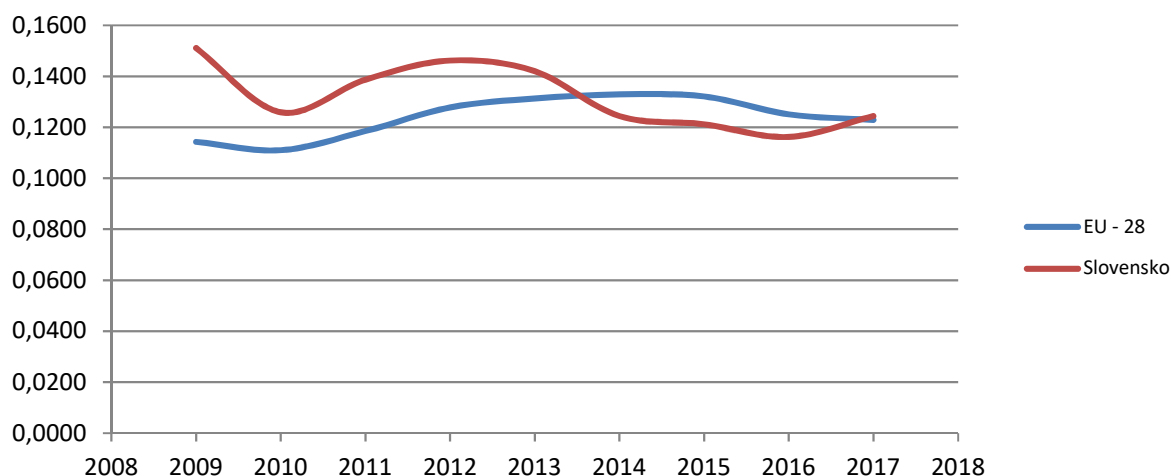
⁴²⁾ Ročná správa o pokroku v energetickej efektívnosti 2015, MH SR, dostupné na: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-200911?prefixFile=m_.

prevádzkovateľov sústav, ale taktiež aj spôsob regulácie a zavedené úpravy v regulačnej legislatíve. Intenzívnejšie využívanie obnoviteľných zdrojov energie (OZE), podpora vysokoúčinnnej kombinovanej výroby elektriny a tepla (KVET) a všeobecne hospodársky záujem na elektrinu z domáceho uhlia vyvolávajú tlak na rast nákladov, ktoré sa premietajú do regulovanej tarify za prevádzkovanie systému (TPS) a tým aj siet'ových poplatkov.

Podľa aktuálnych údajov Eurostatu sú priemerné ceny elektriny pre slovenský priemysel od roku 2014 nižšie ako je priemer v celej EÚ. V roku 2017 sa koncové ceny elektriny pre podnikateľský sektor pohybovali okolo priemeru EÚ, avšak sú vyššie ako v krajinách V4 (graf č. 32 a graf č. 33).

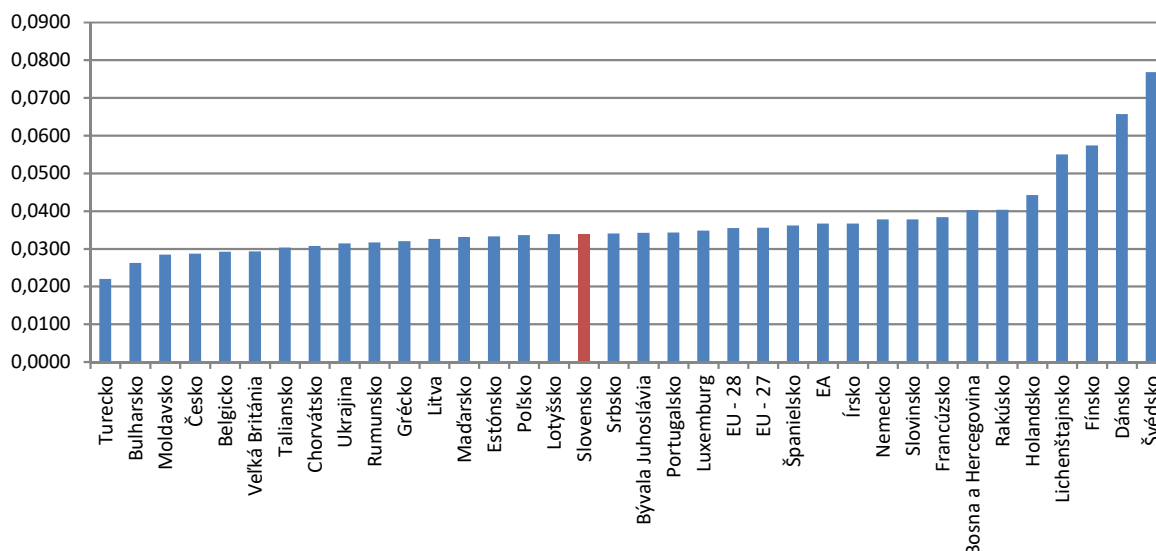

Graf č. 32 Koncová cena elektriny pre podnikateľov za rok 2017 (EUR/kWh), pásmo odberu 2 000- 20 000 MWh, cena vrátane daní a poplatkov
Zdroj: Eurostat; 2017

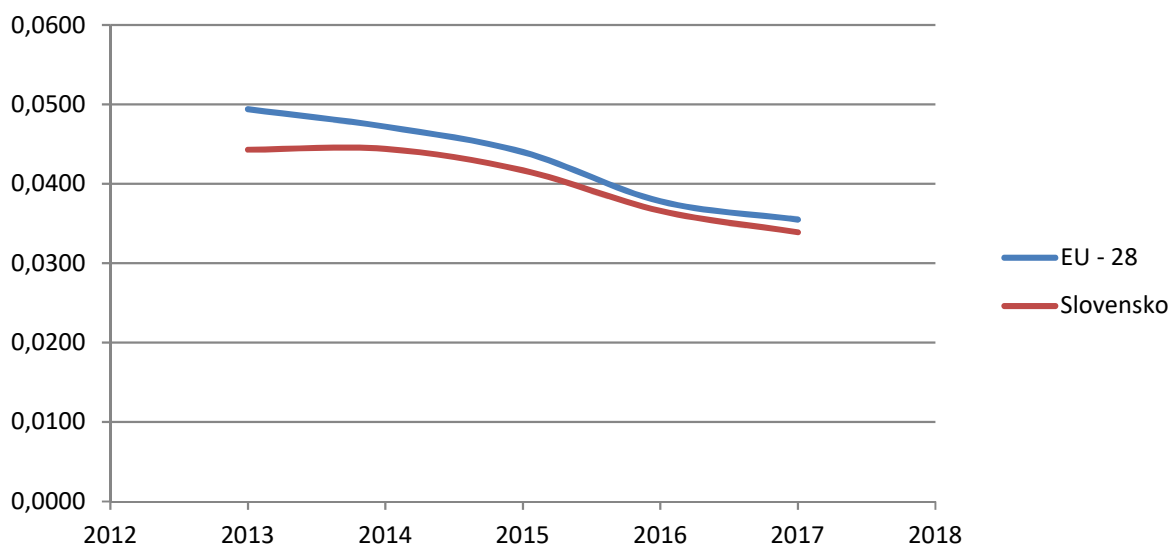

Graf č. 33 Porovnanie koncovej ceny elektriny pre podnikateľov s priemerom EÚ - 28 (EUR/kWh), pásmo odberu 2 000- 20 000 MWh, cena vrátane daní a poplatkov
Zdroj: Eurostat; 2017

Priemerné ceny plynu pre slovenský priemysel sú dlhodobo stabilné. Napriek skutočnosti, že v roku 2017 ceny plynu mierne poklesli, sú vyššie ako v krajinách V4, avšak sú dlhodobo nižšie ako je v priemer v celej EÚ (graf č. 34 a graf č. 35).

Graf č. 34 Koncová cena plynu pre podnikateľov rok 2017 (EUR/kWh), pásmo odberu 10 000 - 100 000 GJ, cena vrátane daní a poplatkov
Zdroj: Eurostat; 2017

Graf č. 35 Porovnanie koncovej ceny plynu pre podnikateľov s priemerom EÚ – 28 (EUR/kWh), pásmo odberu 10 000- 100 000 GJ, cena vrátane daní a poplatkov
Zdroj: Eurostat; 2017

V podmienkach SR nie sú uplatňované úľavy pre priemyselné podniky z poplatku za podporu výroby z OZE, resp. KVET, ktoré majú podniky napr. v Nemecku, t.j. platby za podporu výroby elektriny z OZE sa v niektorých členských krajinách nepremietajú na koncovú spotrebu elektriny a niektorí, predovšetkým veľkí priemyselní odberatelia, sa na úhrade týchto nákladov nepodieľajú rovnakým dielom, na rozdiel od SR, kde sa na sanácii týchto nákladov podieľajú odberatelia elektriny nediskriminačným spôsobom.

Pre podporu energeticky náročných podnikov MH SR, v zmysle Programového vyhlásenia vlády SR, posúdilo možnosti zníženia koncovej ceny elektriny pre priemyselných odberateľov z hľadiska zníženia nákladov podnikov na tarifu TPS. Vzhľadom k tomu, že reguláciu cien má v kompetencii nezávislý ÚRSO, ministerstvo riešilo možnosti úhrady nákladov za tarifu TPS z rôznych zdrojov, vrátane štátneho rozpočtu tak, aby navrhované

riešenia boli v súlade s legislatívou EÚ v oblasti štátnej pomoci - Oznámenie EK - Usmernenie o štátnej pomoci v oblasti ochrany životného prostredia a energetiky na roky 2014 – 2020.

Jedným z kľúčových nástrojov na podporu environmentálnej efektívnosti by mala byť **daňová reforma** založená na zvýšení, príp. zavedení environmentálnych daní, a znížením zaťaženia práce (dane a odvody) alebo znížením iných daní (tzv. „zelená daňová reforma“). Vyššie zaťaženie nedostatkového zdroja (čisté životné prostredie) a nižšie zaťaženie dostatkového zdroja (práca), by malo viesť k štyrom hlavným benefitom pre hospodárstvo a to: nižším emisiám, nižšej spotrebe materiálu, nižším nákladom práce a vyššej zamestnanosti. K zvýšeniu konkurencieschopnosti by prispeli vyššie čisté príjmy domácností, nárast domácej spotreby a nižšie náklady podnikov.

Cieľ: Environmentálne efektívne nízkouhlíkové hospodárstvo postavené na zdrojovej a energetickej efektívnosti

V oblasti environmentálnej a energetickej efektívnosti hospodárstva navrhuje stratégia hospodárskej politiky nasledovné opatrenia:

O 3.1 Prijat' dokument pre implementáciu obehového hospodárstva SR s jeho následnou realizáciou s cieľom rozvoja zeleného hospodárstva, postavenom na vzájomne sa podporujúcich aspektoch hospodárskej, environmentálnej a energetickej politiky, podpore inovácií a znižujúcom energetickú, materiálovú a emisnú náročnosť hospodárstva SR.

O 3.2 Diverzifikovať zdroje a prepravné cesty pre zemný plyn, ropu a elektrinu tam, kde je to nevyhnutné z hľadiska energetickej bezpečnosti, ekonomickej efektivity a konkurencieschopnosti odberateľov energie.

O 3.3 Podporovať využívanie domácich obnoviteľných zdrojov energií, biomasy a hydroenergetického potenciálu SR so zohľadnením požiadaviek kvality ovzdušia (najmä v prípade využívania biomasy).

O 3.4 Podporovať dosiahnutie optimálneho energetického mixu s prevahou zdrojov neprodukujúcich CO₂ emisie, ako aj emisie znečisťujúcich látok s uprednostňovaním jadrovej energie a zemného plynu, ako nástrojov prechodu k nízko-uhlíkovej energetike pri nahradzovaní uhlia.

O 3.5 Posilňovať výstavbu, rozvoj a efektívnosť dopravnej infraštruktúry, verejnej osobnej dopravy, nemotorovej dopravy a elektrifikovanej hromadnej dopravy z dôvodu energetickej efektívnosti a znižovania emisií a zlepšovania kvality ovzdušia.

O 3.6 Stimulovať rozvoj technológií a infraštruktúry využívajúcich alternatívne formy palív v osobnej motorovej doprave na konkurencieschopnú a cenovo dostupnú úroveň napr. v oblasti elektromobility.

O 3.7 Podporovať obnovu existujúcich budov s cieľom znižovať ich energetickú náročnosť a výstavbu ultranízkoenergetických, pasívnych a aktívnych budov a budov s takmer nulovou spotrebou energie s dôrazom na zdravé vnútorné prostredie a využívanie inteligentných meracích systémov pri dosahovaní úspor energie, aby sa zvyšovala informovanosť koncového odberateľa o spotrebe energie vo všetkých sektoroch s cieľom motivovať investorov k výstavbe budov s aktívnou bilanciou potreby energie, t.j. takých budov, ktoré získajú z obnoviteľných zdrojov viac energie, než samé spotrebujú.

O 3.8 Prehodnotiť možnosti a realizáciu zavedenia zelenej daňovej reformy založenej na zvýšení, resp. zavedení environmentálnych daní a znížením zaťaženia práce (dane a odvody) tak, aby sa celkové daňovo-odvodové zaťaženie znižovalo.

O 3.9 Podporovať energeticky efektívne opatrenia zohľadňujúce požiadavky na ochranu životného prostredia vo všetkých sektoroch národného hospodárstva s cieľom dosiahnutia zníženia energetickej náročnosti hospodárstva na úroveň priemeru EÚ.

O 3.10 Vytvoriť sieť stimulačných, ale i obmedzujúcich nástrojov zabezpečujúcich presun tovaru z cestnej na železničnú dopravu pri preprave nad 250 km.

O 3.11 Zabezpečiť v rámci obehového hospodárstva trvalo udržateľné zhodnocovanie odpadov uzatváraním materiálových tokov v dlhotrvajúcich cykloch, s dôrazom najmä na získavanie kritických surovín z odpadov.

O 3.12 Posilňovať modernizáciu a efektívne využívanie existujúcej teplárenskej infraštruktúry na zvyšovanie podielu využitia obnoviteľných zdrojov, odpadového tepla a nízkoemisných technológií.

Kľúčová oblasť 4 - rozvoj podnikateľského prostredia

Lukratívne podnikateľské prostredie, tak pre začínajúcich ako aj existujúcich podnikateľov, je základným predpokladom pre úspešné hospodárstvo a zároveň podmienkou konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky. Podnikatelia sú tí, ktorí plnia štátny rozpočet primárne, ale aj sekundárne tvorbou pracovných miest.

Ambíciou hospodárskej politiky je komplexné rozvíjanie podnikateľského prostredia, nielen často deklarovaným znižovaním administratívneho zaťaženia, ale aj po environmentálnej, ekonomickej, inovatívnej, technologickej a právnej stránke. Absentuje najmä systémový prístup k jeho zlepšovaniu s prevládajúcou fragmentáciou čiastkových riešení, čím vzniká problém, ktorý je každoročne evidentný pri identifikácii problematických oblastí dlhodobo vnímaných podnikateľskou verejnosťou. Hospodárska politika má preto ambíciu vhodnými opatreniami navrhnuť základ pre dlhodobé systémové riešenia týchto problémov, zefektívniť rozvoj a posilňovať konkurencieschopnosť domáceho podnikateľského prostredia.

K 31. 12. 2016 bolo na Slovensku 557 758 podnikateľských subjektov evidovaných Štatistickým úradom SR, čo predstavuje nárast o niečo viac než 26 000 podnikateľských subjektov za rok. Väčšinu z nich tvorili mikropodniky, predstavujúce 97,1 % zo všetkých subjektov. Malých podnikov bolo evidovaných 12 662, čo predstavuje podiel 2 %. Stredných podnikov bolo 2 741 (0,5 %) a veľké podniky tvorili najmenšiu časť a to 0,1 % s celkovým počtom 636 subjektov.⁴³

Počet podnikov v roku 2016 po ich poklese v predchádzajúcom roku vzrástol. Sektor malých a stredných podnikov sa vyvíjal v intenciách rastúcej výkonnosti hospodárstva. Dôležitosť tohto sektora ilustruje aj fakt, že v roku 2015 tvorili malé a stredné podniky 99,9 % podiel z celkového počtu podnikateľských subjektov, poskytovali pracovné príležitosti takmer trom štvrtinám (73,6 %) aktívnej pracovnej sily a podieľali sa viac ako polovicou (52,8 %) na tvorbe pridanej hodnoty. Naďalej sa však nedarí eliminovať prepád v kategórii malých podnikov, ktorej početnosť sa po r. 2008 znížila o vyše 50 % a aj v r. 2015 dosahoval

⁴³) Správa o stave podnikateľského prostredia v Slovenskej republike za rok 2017; MH SR.

ich počet len 44 % úrovne r. 2008.⁴⁴ V nadväznosti na skutočnosť, že MSP sú významným prvkom tvorby nových pracovných miest, je nevyhnutné hľadať riešenie zvýšenia rastu ich produktivity práce a celkovej konkurencieschopnosti. Vzhľadom na uvedené je nutné riešiť podporu exportu MSP, ako aj ich internacionalizáciu a zapojenia do globálnych hodnotových reťazcov, a to aj prostredníctvom prehodnotenia existujúcich inštitucionálnych foriem. Podpora MSP by sa mala venovať tak fáze vzniku, ako aj rozvoja podniku. Pozornosť je potrebné venovať v nasledovnom období aj problematike podpory rodinného podnikania a s tým súvisiacich špecifik.

Za veľmi významnú možno považovať aj vzájomnú previazanosť veľkých podnikov a MSP. Podľa prieskumu realizovaného v roku 2013 je na jeden veľký podnik so slovenským vlastníctvom priamo napojených 600 až 1 200 MSP (mimo živnostníkov), ktorí sú v pozícii subdodávateľa. Najvýznamnejšie je toto prepojenie napr. v odvetví stavebníctva. Vzhľadom na veľmi obmedzený vnútorný trh ekonomika Slovenska je a zostane extrémne otvorenou. To si vyžaduje mimoriadne úsilie na zachovanie exportnej schopnosti a vnútornej konkurencieschopnosti a udržateľnosti aj prostredníctvom podpory a zapojenia všetkých účastníkov. Je preto nevyhnutné sústrediť sa na podporu spolupráce segmentu veľkých podnikov a MSP navzájom, ako aj ich spoluprácu v oblasti inovácií so sektorom výskumu a vývoja. Regulácia na základe veľkosti žiadateľa by bola v tomto smere viac ako neefektívna.⁴⁵

S cieľom zabezpečenia optimálneho podnikateľského prostredia navrhuje hospodárska politika opatrenia so systémovými a dlhodobými účinkami. Medzi tieto oblasti patrí najmä znižovanie administratívneho a regulačného zaťaženia, zefektívňovanie daňovej politiky a finančných povinností podnikateľov, stabilita právneho poriadku a kľúčových právnych predpisov determinujúcich podnikateľské prostredie, zlepšovanie vymožitelnosti práva a princípov právneho štátu, posilňovanie a zefektívňovanie existujúcich dopravných prepojení, výstavba a dobudovanie novej dopravnej infraštruktúry a vhodné nastavenie podmienok regulácie nových foriem podnikania v súvislosti s digitalizáciou.

Pre ilustráciu otázky **administratívneho a regulačného zaťaženia, či stability a predvídateľnosti kľúčových právnych predpisov** možno uviesť, že živnostenský zákon⁴⁶ bol novelizovaný 54 krát a zákon o dani z príjmov 53 krát. Zákonník práce⁴⁷ sa novelizoval v priemere 2 – 3 krát ročne. V počte novelizácií jedného zákona ročne je rekordérom živnostenský zákon (12 krát v roku 2015 a zákon o sociálnom poistení⁴⁸ 9 krát). Počet regulačných povinností kontinuálne vzrastá za roky 2007 – 2017 (v roku 2007 to bolo 1 514 povinností až na úroveň 1 719 v roku 2017). V zákone o dani z príjmov⁴⁹ bol tento nárast najzreteľnejší zo 145 na 243 povinností.⁵⁰

Za možné riešenie týchto legislatívnych neduhov možno označiť dôsledné využívanie princípov a nástrojov lepšej regulácie. Medzi tieto patrí napríklad princíp „*jeden rok – jedny pravidlá*“, teda zmeny v určených kľúčových právnych predpisov by boli prijímané

⁴⁴) Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2015, SBA, dostupné na: http://www.sbagency.sk/sites/default/files/sprava_o_stave_msp_2015.pdf.

⁴⁵) Poznatkami k prosperite - Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky, dostupné na: <http://www.economy.gov.sk/inovacie/strategie-a-politiky/strategie-vyskumu-a-inovacii-pre-inteligentnu-specializaciju>.

⁴⁶) Živnostenský zákon, zákon č. 455/1991 Zb.

⁴⁷) Zákonník práce, zákon č. 311/2001 Z. z.

⁴⁸) Zákon o sociálnom poistení, zákon č. 461/2003 Z. z.

⁴⁹) Zákon o dani z príjmov, zákon č. 595/2003 Z. z.

⁵⁰) Analýza vývoja regulačného zaťaženia v SR – Republiková únia zamestnávateľov SR, analyzované obdobie rokov 2007 – 2016; dostupné na: <http://ruzsr.sk/analyza-vyvoja-regulacneho-zatazenia-v-sr>.

len s účinnosťou k 01. 01. daného roka, alebo nástroj „one in – one out“, teda jedna nová regulácia by mohla vzniknúť iba po vypustení jednej aktuálne platnej regulácie, s cieľom zachovania rovnováhy regulačných povinností s prehodnotením opodstatnenosti tých existujúcich.

Pri transpozícií právnych predpisov EÚ s vplyvom na ekonomiku do slovenského právneho poriadku by slovenský zákonodarca mal dbať, aby nedochádzalo v neodôvodnených prípadoch k tzv. „gold-platingu“, ktorý v slovenskom právnom predpise zavádza prísnejšie regulačné normy či nové povinnosti, ktoré si legislatíva EÚ nevyžaduje. Poskytovanie údajov štátu zo strany podnikateľov, ale aj občanov vo všeobecnosti by sa malo pridržať princípu „jedenkrát a dost“, aby tak nedochádzalo k opakovanému vyžiadavaniu tých istých údajov od občana zo strany štátu, ak už nimi štát disponuje.

V rámci legislatívneho procesu by malo dochádzať k **rozvíjaniu implementácie agendy lepšej regulácie** aj v dlhodobom horizonte. Cieľom je zlepšenie kvality prijímaných materiálov v transparentnom legislatívnom procese na základe princípu informovaného rozhodovania vrátane posúdenia ich predpokladaných vplyvov na vybrané oblasti. Lepšia regulácia zahŕňa ex ante a ex post nástroje na zvýšenie kvality právnych predpisov tak, aby boli účelné, t.j. plnili ciele, pre ktoré boli vytvorené a zároveň neúmerne nezaťažovali prostredie. V SR zastrešuje agendu lepšej regulácie MH SR, ktoré sa komplexne zaoberá problematikou rozpracovania ex-post nástrojov na zvýšenie kvality právnych predpisov a celkovo agendou lepšej regulácie prostredníctvom dokumentu RIA 2020 - Stratégia lepšej regulácie ministerstva hospodárstva.⁵¹

Daňová politika by mala byť predovšetkým stimulačná a spravodlivá, teda taká, ktorá podporuje rozvoj hospodárstva, podnikateľskú aktivitu a znižuje podiel **šedej ekonomiky**. V tejto oblasti štát musí zefektívniť výber daní, zamedzovať daňovým únikom a posilniť dobrovoľné plnenie daňovej povinnosti. Stimulačný charakter by sa mal prejaviť aj v chápaní daňovej politiky ako nástroja na podporu progresívnych štrukturálnych zmien hospodárstva SR.

Problematika šedej ekonomiky spočíva najmä v hotovostnom platobnom styku a anonymných transakciách, ktoré nie je možné späťhľadať, okrem toho však má vplyv aj na trh práce a nelegálne zamestnávanie. Najspoľahlivejšou formou prevencie a obmedzenia jej podielu je preto podporovať bezhotovostný platobný styk. Podpora by sa mala zamerať na rozšírenie akceptácie platobných kariet aj v odvetviach ako maloobchod, či remeselné živnosti, kde sa prejavuje najviac. Politika zamestnávania by mala byť dostatočne flexibilná, aby vedela reagovať na nové požiadavky trhu práce a nemotivovala účastníkov vyhnúť sa zákonným povinnostiam.

S prihliadnutím na cieľ dosiahnutia vyrovnaného rozpočtu do roku 2020 a ekonomické výsledky SR sa však otvára priestor v hospodárskej politike do roku 2030 na úpravu daňovo – odvodového zaťaženia pre podnikateľov a občanov. A to aj v nadväznosti na vyššie navrhované zavedenie environmentálnych daní so znížením zaťažením práce pre posilňovanie konkurencieschopnosti s cieľom prechodu na zelené hospodárstvo.

Zo strany podnikateľského prostredia, ale aj občanov všeobecne je dôležité, aby štát poskytoval **kvalitné služby** na modernej úrovni. Pri riadení verejnej správy je skvalitnenie činnosti subjektov verejnej správy a verejných služieb kľúčové pre podporu ekonomického

⁵¹) RIA 2020 – Stratégia lepšej regulácie, MH SR, dostupné na:
http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-214964?prefixFile=m_.

rastu a zvýšenie kvalitatívnych parametrov života občanov. Je dôležité, aby bolo čo najviac potrieb v kontakte s úradmi vyriešených na jednom mieste podľa zásady, „obiehajú informácie, nie občan“. V modernom konkurencieschopnom hospodárstve s tým zásadne súvisí vybudovanie e-governmentu, čo predstavuje komplexnú a efektívnu digitalizáciu administratívnych, správnych, rozhodovacích a riadiacich procesov, ako aj normotvorby v rámci všetkých odvetví a foriem správy. Verejná správa by mala v rámci dobudovania svojej elektronizácie a vzájomného prepojenia jej jednotlivých databáz a registrov požadovať od občanov len také údaje a informácie, ku ktorým sa iným relevantným spôsobom dostať nevie. Kvalitné služby a transparentné štátne výdavky môžu zároveň podporiť dobrovoľné plnenie daňovej povinnosti.

Predmetná **elektronizácia** verejnej správy, však musí prebiehať postupne, efektívne a racionálne s ohľadom na vynakladanie finančných prostriedkov. Štát by sa mal v nasledovnom období zamerať na rozvíjanie a skvalitňovanie funkčnej elektronizácie s cieľom poskytovať kvalitu služieb porovnateľnú s existujúcimi modernými komerčnými službami a podporovať konkurencieschopné IT prostredie. Občania sú totiž zvyknutí na určité štandardy v klientskom prístupe a kvalite komerčných elektronických služieb akými sú napr. internet banking, či objednávanie tovaru a služieb cez internet. Rovnakú kvalitu, jednoduchosť a bezpečnosť verejnosť očakáva aj od elektronizácie verejnej správy, ktorej význam je o to zásadnejší, že má priamy vplyv na fungovanie a chod štátu.

Okrem skvalitnenia služieb zo strany štátu je potrebné v nasledovnom období venovať pozornosť **zefektívneniu štátnej a verejnej správy**, a to tak z pohľadu prístupu k samotným službám štátu či personálnemu zabezpečeniu, ako aj z pohľadu objemu a účelnosti finančných prostriedkov vynakladaných na zabezpečenie ich fungovania. Zabezpečenie efektívnej štátnej a verejnej správy pre občanov je v základnou úlohou štátu s nezanedbateľným dosahom na konkurencieschopnosť krajiny a spoločným menovateľom pre aktivity štátu napr. v oblasti debyrokratizácie, elektronizácie či efektívneho vynakladania finančných prostriedkov na plnenie svojich úloh.

S efektívnosťou a kvalitou služieb štátu súvisí aj problematika **vymožiteľnosti práva a efektivity súdnej moci**, ktorú podnikateľské prostredie vníma v podmienkach Slovenskej republiky ako jeden z neurgických bodov predstavujúcich prekážku jeho rozvoja. Pozornosť štátu v tejto otázke by sa mala zamerať na posilňovanie vonkajšej (eliminácie prieťahov v konaniach) a vnútornej efektivity súdnej moci (vnútorná organizácia práce súdu a efektívna elektronizácia), vhodnej špecializácie súdov, personálnemu a technickému zabezpečeniu súdov, posilňovanie nezávislosti súdnej moci a podporu alternatívnych foriem riešenia sporov ako sú mediácia či rozhodcovské konania. Pozornosť je potrebné venovať aj otázke rozvíjania inštitútu hromadnej či kolektívnej žaloby. Zavedenie inštitútu kolektívnej žaloby by ušetrilo náklady konania, uľahčilo prístup a spružnilo samotné súdne konanie. Prínosný by tento inštitút bol najmä v sporoch týkajúcich sa ochrany spotrebiteľa, zdravia, či životného prostredia.

V neposlednom rade musí štát v nastupujúcej dobe digitalizácie vhodne reagovať na fenomén **digitálnej ekonomiky** nastavením podmienok jej regulácie napr. v oblasti zdieľanej ekonomiky. Za účelom efektívneho reagovania na trend digitálnej ekonomiky bude nevyhnutná koordinácia spoločného postupu členských štátov v rámci vnútorného trhu EÚ. Kroky štátu v tejto oblasti by sa mali sústreďovať najmä na vytvorenie transparentného konkurenčného prostredia, plnenie daňovej povinnosti a stability finančného sektora, či nehnuteľností, ochranu záujmov zamestnanca a spotrebiteľa či bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci. Ambíciou štátu by nemalo byť obmedzovanie nových digitálnych foriem podnikania, ale vhodne upraviť ich pôsobenie v SR s prihliadnutím na uvedené záujmy štátu.

Cieľ: Optimálne a konkurencieschopné podnikateľské prostredie s kvalitnými službami štátu v modernom digitálnom svete.

V oblasti rozvoja podnikateľského prostredia navrhuje stratégia hospodárskej politiky nasledovné opatrenia:

O 4.1 Podporovať export, internacionalizáciu a zapojenie slovenských podnikov do globálnych hodnotových reťazcov s posilňovaním podpory podnikov tak vo fáze ich vzniku, ako aj rozvoja. Kreatívne podporovať internacionalizáciu podnikov so slovenskou kapitálovou účasťou aj prostredníctvom ekonomickej diplomacie s využitím zastupiteľských úradov SR.

O 4.2 Formou vhodných nástrojov kontinuálne a systémovo znižovať administratívne zaťaženie s dôrazom na stabilitu kľúčových právnych predpisov determinujúcich podnikateľské prostredie v SR aj na základe princípov ako „one in – one out“, „jeden rok, jedny pravidlá“, či „jedenkrát a dost“.

O 4.3 Rozvíjať a pravidelne prehodnocovať v dlhodobom horizonte spôsoby implementácie princípov lepšej regulácie v podmienkach SR s prehodnotením možností uplatnenia Jednotnej metodiky na posudzovanie vybraných vplyvov poslaneckých návrhov, keďže každý materiál môže mať vplyvy na vybrané oblasti, ktorým musí byť venovaná náležitá pozornosť.

O 4.4 Podporovať stimulačný charakter daňovej politiky, zefektívňovať výber daní, zamedzovať daňovým únikom a posilňovať dobrovoľné plnenie daňovej povinnosti. Zvážiť možnosti úpravy daní a odvodov v dlhodobom horizonte tak z hľadiska zvyšovania ich prehľadnosti, ako aj znižovania ich výšky a početnosti v závislosti od fiškálnych cieľov a možností rozpočtu, a to s cieľom zvyšovania konkurencieschopnosti ekonomiky SR, tak aby sa celková daňová sadzba približovala priemeru EÚ.

O 4.5 Zvážiť prehodnotenie nastavenia daňovej politiky štátu s orientáciou na podporu progresívnych štruktúrnych zmien v hospodárstve SR s cieľom podpory produktivity, pridanej hodnoty, inovácií ekologických riešení a vzdelávania v závislosti od fiškálnych cieľov a možností rozpočtu.

O 4.5 V oblasti boja proti šedej ekonomike posilňovať a rozvíjať bezhotovostný platobný styk aj v odvetviach, v ktorých jej podiel prevažuje.

O 4.6 Rozvíjať a kontinuálne zlepšovať kvalitu služieb štátu pri zavádzaní modernej a efektívnej elektronizácie a podpora konkurencie v rámci IT sektora pri rozvoji a implementácii služieb verejnej správy.

O 4.7 Kontinuálne posilňovať a zlepšovať vnútornú a vonkajšiu efektivitu súdnej moci a vymožitelnosť práva v SR vhodnými nástrojmi a posilňovaním personálneho a technického zabezpečenia súdnej moci pri plnení jej úloh s cieľom zníženia prieťahov súdnych konaní a možnosti obštrukcií.

O 4.8 Vhodne nastaviť podmienky regulácie nových foriem podnikania v súvislosti s digitálnou ekonomikou, pri zohľadnení záujmov štátu najmä v oblasti daní, pracovného práva a ochrany spotrebiteľa.

O 4.9 Podporovať zachovanie a rozvíjanie férového medzinárodného obchodného systému, rešpektujúceho pravidlá Svetovej obchodnej organizácie, ako aj uzatváranie vyvážených a ambiciózných preferenčných obchodných dohôd s tretími krajinami rešpektujúcich existujúce environmentálne, sociálne a pracovné štandardy v EÚ s cieľom zlepšenia prístupu slovenských exportérov na svetové trhy.

O 4.10 Stimulovať rozvoj podnikateľského prostredia v oblasti kultúrneho a kreatívneho priemyslu s podporou rozvoja klastrových organizácií, sietí a kooperačných platforiem v sektore kultúrneho a kreatívneho priemyslu.

O 4.11 Zamedziť, aby pri transpozícii legislatívy EÚ dochádzalo k sprísňovaniu podmienok nad rámec štandardu vyžadovaného príslušným právnym aktom EÚ – „Gold-plating“.

O 4.12 Zabezpečiť efektívne fungovanie štátnej a verejnej správy z pohľadu prístupu k službám štátu, personálnemu či finančnému zabezpečeniu s cieľom efektívnej a štrhlej štátnej a verejnej správy a efektívnych služieb štátu s presadzovaním účinnej kontroly hospodárenia s verejnými financiami.

Kľúčová oblasť 5 – regionálny rozvoj a pôdohospodárstvo⁵²

Jeden z dôležitých nástrojov ako zmierniť disproporciu medzi jednotlivými regiónmi je správne nastavenie, prepojenie a zosúladienie jednotlivých politík ovplyvňujúcich rozvoj regiónov. Z pohľadu hospodárskej politiky je v súvislosti s regionálnym rozvojom potrebné venovať pozornosť opatreniam, ktoré sa vzťahujú k doprave, rozvoju pôdohospodárstva a osobitne jeho regionálneho potenciálu a cestovnému ruchu s využitím kultúrneho, historického a prírodného bohatstva slovenských regiónov. Pri aplikovaní opatrení hospodárskej politiky musí byť zohľadnený aj prirodzený potenciál a kultúrno-historické zameranie regiónov. Rozvoj pôdohospodárstva, ktorý prispieva k rozvoju vidieka a zlepšovaniu životných podmienok a zamestnanosti vidieckeho obyvateľstva, by sa mal uskutočňovať predovšetkým prostredníctvom podpory sektorov, ktoré sú potenciálnymi zdrojmi zamestnanosti.

V oblasti **dopravy** je potrebné, aby sa štát zamerlal na kvalitnú, dostupnú a integrovanú infraštruktúru s prepojením na menej rozvinuté regióny. Posilňovanie a zefektívňovanie existujúcich a výstavba a dobudovanie nových dopravných prepojení je pre inkluzívny regionálny rozvoj, mobilitu pracovnej sily a podnikateľské prostredie kľúčová. Kvalita dopravnej infraštruktúry má v spojitosti s geografickou polohou zásadný význam pre zvýšenie konkurencieschopnosti SR ako tranzitnej krajiny.

Predovšetkým je potrebné zamerať sa na efektívnu správu a údržbu cestnej siete, dobudovanie diaľnice D1 a prioritnej osi západ – východ a sever – juh SR a prepojenie diaľnice D1 s rýchlostnou cestou R1, či rozvoj siete ciest I. triedy. Zásadným problémom sú aj cesty II. a III. triedy (nie sú v kompetencii štátu, ale VÚC) a ich zlý stavebno-technický stav, ktorý má vplyv na zhoršenie dostupnosti regiónov a bezpečnosť a plynulosť cestnej premávky. Neustále sa zvyšujúci rast automobilovej dopravy vyvoláva potrebu rozširovania kapacity cestnej siete a jej modernizáciu, a to nielen na úrovni medzinárodných a hlavných cestných ťahov, ale aj na úrovni ciest II. a III. triedy. V oblasti železničnej dopravy ide o zabezpečenie interoperability železničnej infraštruktúry, aktívne otváranie trhu v oblasti medzinárodnej osobnej a nákladnej dopravy, zapojenie priemyselných parkov a logistických centier, efektívny systém riadenia, či revitalizáciu tratí, staníc a nákladných terminálov. Cieľom by malo byť aj presunutie záťaže z cestnej na železničnú sieť a zavádzanie alternatívnych pohonov. Pre naplnenie cieľov je potrebná zásadná rekonštrukcia minimálne nosnej železničnej dopravnej siete a príslušnej infraštruktúry. Pri realizácii projektov v oblasti dopravnej infraštruktúry je potrebné zohľadniť aj budúci vývoj a požiadavky

⁵²⁾ Dáta vychádzajú z koncepcie rozvoja pôdohospodárstva SR 2013 -2020, MPaRV SR, dostupné na: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22608>.

moderných dopravných systémov, ktoré vyžadujú generačné zmeny v existujúcej infraštruktúre (dopravná infraštruktúra, telekomunikácie).

Z regionálneho pohľadu je potrebné využiť synergický efekt historického a prírodného potenciálu Slovenska v korelácii s **cestovným ruchom**, čoho dôsledkom by bolo zvýšenie zamestnanosti, zníženie regionálnych disparít a v neposlednom rade by to mohlo znamenať aj významný zdroj príjmov pre štátny rozpočet. Dôležitým faktorom je aj vytvorenie podmienok vhodných pre agroturistiku a prepojenie spoločenských (kultúrnych aj športových) aktivít s aktivitami v cestovnom ruchu.

Politika cestovného ruchu poukazuje na slabšiu úroveň v porovnaní s okolitými štátmi. SR nevyužíva dostatočne prírodný, kultúrny a historický potenciál, ktorý by zvýšil konkurencieschopnosť a zároveň by podporil tvorbu pracovných miest. Je potrebné nielen pokračovať v začatých aktuálnych procesoch, ale na základe nových poznatkov a východísk sústrediť pozornosť na inovácie existujúcich produktov cestovného ruchu na základe trendov v dopyte po cestovnom ruchu. Tiež lepšie využívať prírodný a kultúrohistorický potenciál Slovenska podporou cieľových miest, kde už existuje stabilizovaný dopyt kľúčových trhov (nepodporovať nové cieľové miesta s nestabilnými segmentmi trhu, ktoré neprinesú dostatočný synergický efekt). A podporovať cieľové miesta s dostatočným prírodným a kultúrohistorickým potenciálom v zaostávajúcich regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti a tak vytvárať nové pracovné príležitosti.

Pôdohospodárstvo má značný prierezový potenciál pre riešenie problémov v oblasti regionálneho rozvoja, bezpečnosti a zdravia, ako aj ochrany životného prostredia. Kvalitné potraviny majú zase vplyv na zdravie obyvateľstva, a tým aj nepriamy vplyv na výdavky štátu v oblasti zdravotnej starostlivosti. V spojitosti s existujúcim regionálnym potenciálom by tak pôdohospodárstvo bezpochyby malo byť nosným štátnym záujmom pri presadzovaní hospodárskej politiky SR. Kľúčovým nástrojom EÚ na podporu poľnohospodárstva je Spoločná poľnohospodárska politika, ktorá v sedemročných cykloch predstavuje základný rámec pre podporu poľnohospodárstva – vnútroštátne nástroje podpory sektora tak musia do veľkej miery rešpektovať pravidlá EÚ.

Pôda je obmedzeným prírodným zdrojom, ktorý limituje a reguluje produkciu potravín a zabezpečuje environmentálnu stabilitu krajiny. Pre **pôdohospodárstvo** je spolu s dostatkom pracovnej sily základným výrobným faktorom determinujúcim jeho produkčný aj mimo produkčný charakter.

Súčasný produkčný potenciál našich pôd postačuje na krytie potravinovej dostatočnosti asi pre 6,2 mil. obyvateľov. Vzhľadom na existujúci stav má Slovenská republika v počte obyvateľov zatiaľ postačujúci pôdny fond na zabezpečenie potravinovej sebestačnosti z vlastných zdrojov. Existujú však regióny, v ktorých uvedená konštatácia neplatí. Princíp posudzovania a vyčleňovania takýchto oblastí spočíva v stanovení výmery pôd pripadajúcich na jedného obyvateľa. Na Slovensku v súčasnosti pripadá na jedného obyvateľa 0,44 ha poľnohospodárskych a 0,26 ha orných pôd⁵³. Vo svete je tento pomer 0,80, resp. 0,27 ha.

⁵³) Všeobecne je vžitý názor, že región v ktorom výmera orných pôd pripadajúca na jedného obyvateľa poklesne pod 0,18 ha, resp. tzv. „*carrying capacity*“ územia (kapacita obyvateľov pripadajúca na jeden hektár) je v prípade orných pôd vyššia ako 5,5, už nedokáže uživiť svojich obyvateľov a teda sa stáva závislým na dovoze potravín. Produkčná kapacita pôd je už v tomto smere vyčerpaná v Bratislavskom, Trenčianskom a Žilinskom kraji. Najmä do týchto krajov by sa preto mala orientovať stratégia ochrany orných pôd pred nežiaducimi zábermi.

Na zlepšenie tohto stavu by sa štát mal sústrediť na efektívnejšie využívanie ornej pôdy a jej ochranu pred nežiaducimi zábermi.

Efektívnym prostriedkom k zlepšeniu situácie v tomto sektore je orientácia na potravinovo sebestačné Slovensko, konkurencieschopné výrobky, čo by pri dostatočnej priamej aj nepriamej podpore viedlo k vzniku pracovných miest, hlavne na regionálnej úrovni, a znižovaniu emisnej stopy (napr. spotrebou lokálnych potravín). Nezanedbateľný význam ma takáto politika aj vo vzťahu k životnému prostrediu, keďže podpora domácich potravín znamená, že takéto potraviny nie sú dodávané na pulty obchodov z ďalekého zahraničia a tak nezanechávajú značnú uhlíkovú stopu z dopravy.

V záujme zvýšenia konkurencieschopnosti slovenského poľnohospodárstva a životaschopnosti slovenských fariem je potrebné farmy na Slovensku, ktoré čelia vážnym štrukturálnym problémom, vhodným spôsobom reštrukturalizovať. Za štrukturálne problémy sú pritom považované nízka účasť na trhu a nízka miera diverzifikácie poľnohospodárskych činností. Podporu v tejto súvislosti je potrebné vzťahovať na podporu prvovýroby a hmotné a/alebo nehmotné investície, ktoré zlepšujú celkovú výkonnosť poľnohospodárskeho podniku, týkajú sa spracovania, uvádzania na trh a/alebo vývoja poľnohospodárskych výrobkov. Pozornosť je však potrebné venovať aj problému rozdrobenosti vlastníctva poľnohospodárskej pôdy a s tým súvisiaceho užívania pôdy napr. prostredníctvom realizácie efektívnej komasácie.

V otázke zamestnanosti došlo od roku 2002 v poľnohospodárskej prvovýrobe k výraznému úbytku pracovníkov v hlavnom zamestnaní. Zo 108,9 tis. pracujúcich sa znížil počet osôb viac ako o polovicu, a to na 51,6 tis. Príčina poklesu zamestnanosti, v podmienkach Slovenska, spočíva vo výraznom útlme poľnohospodárskej výroby spojenej s odbytovou krízou na domácom trhu, transformáciou, zánikom nepoľnohospodárskych aktivít a následne i nízkym podielom diverzifikačných aktivít či mzdovou neatraktivitou. Dlhodobo výrazne klesá podiel pracovníkov v nižších vekových kategóriách a mierne i v stredných kategóriách a naopak zvyšuje sa podiel osôb v starších vekových skupinách nad 50 rokov. Pre poľnohospodársku prvovýrobu bude pre budúce obdobie nevyhnutná potreba generačnej obmeny pracovných síl.

V lesnom hospodárstve od roku 2002 dochádza k zhoršovaniu situácie v dôsledku vysokého podielu náhodných ťažieb, ako dôsledku vplyvu zmeny klímy (abiotické škodlivé činitele v lesoch) a v dôsledku zákazov, predovšetkým zo strany ochrany prírody, na spracovanie takto poškodených lesných porastov, čo má za následok poškodenie lesov sekundárnymi škodlivými činiteľmi (biotické škodlivé činitele v lesoch). Tieto skutočnosti spôsobujú znižovanie ekonomickej efektívnosti obhospodarovania lesov a následne výkony lesného hospodárstva v oblasti výchovy a ochrany lesných porastov, čo i napriek zvyšovaniu zásoby dreva v lesoch, negatívne ovplyvňuje odolnosť potenciál a stabilitu lesných porastov. V oblasti lesníctva a jeho prepojenia na ochranu prírody negatívne vplýva aj nesúlad v rámci pohľadu na manažovanie a trvalo udržateľné využívanie lesných porastov a lesníctvo ako také; do budúca bude preto potrebné sa na oba sektory pozrieť z dlhodobého hľadiska tak, aby boli lesnícke ciele v súlade s ochranou prírody a naopak. Postupne vzrastá výmera nevyužívaných poľnohospodárskych pozemkov, z ktorých významnú časť možno využiť na produkciu dreva. Na mieru a efektívnosť domáceho spracovania dreva, ako najvýznamnejšej domácej obnoviteľnej suroviny negatívne vplýva dlhodobá ekonomická nestabilita drevospracujúceho priemyslu, prejavujúca sa zníženou konkurenčnou schopnosťou na domácom a zahraničných trhoch, s nízkou mierou tvorby pridanej hodnoty.

Cieľ: Vyvážený regionálny rozvoj s inovatívnym pôdohospodárstvom rozvíjajúcim potravinovú sebestačnosť a zamestnanosť v regiónoch.

V oblasti regionálneho rozvoja, a s tým súvisiaceho pôdohospodárstva, navrhuje stratégia hospodárskej politiky nasledovné opatrenia:

O 5.1 Posilňovať a rozvíjať kvalitnú, dostupnú a integrovanú dopravnú infraštruktúru s prepojením na menej rozvinuté regióny s dostavbou prioritných úsekov diaľnic a rýchlostných ciest a s rozvojom a údržbou ciest I., II. a III. triedy.

O 5.2 Modernizovať, revitalizovať a skvalitňovať železničnú dopravu a jej prepojenia s rozvojom nákladnej železničnej dopravy.

O 5.3 V oblasti cestovného ruchu podporovať cieľové miesta s dostatočným prírodným a kultúrohistorickým potenciálom v zaostávajúcich regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti.

O 5.4 Podporovať a rozvíjať existujúci prírodný a kultúrohistorický potenciál cestovného ruchu v SR s akcentom na existujúce stabilné cieľové miesta a podporou ponuky nových inovatívnych služieb a s využitím rekreačných poukážok.

O 5.5 Podporovať domácu regionálnu produkciu potravín a podiel slovenských potravín s akcentom na skracovanie dodávateľského reťazca medzi prvovýrobcom a konečným spotrebiteľom s posilňovaním potravinovej sebestačnosti a bezpečnosti.

O 5.6 Podporovať a rozvíjať kvalifikovanú zamestnanosť v pôdohospodárskych odvetviach a podnietiť generačnú obmenu a stabilizovať populáciu vidieckeho obyvateľstva.

O 5.7 Efektívne rozvíjať domácu lesohospodársku politiku s podporovaním stability a produkčnosti lesných porastov ako najvýznamnejšej domácej obnoviteľnej suroviny s významom pre ekonomický, sociálny a environmentálny aspekt rozvoja na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni.

O 5.8 Efektívne rozvíjať stimulačný charakter hospodárskej politiky vo vzťahu k agrosektorom s podporou inovácií a tvorbou domácej pridanej hodnoty.

O 5.9 Pri riešení a realizácii infraštruktúrnych projektov zohľadňovať potreby a požiadavky, ktoré vyplynú z rozvoja moderných dopravných systémov.

O 5.10 Zintenzívnenie podpory komasácie s cieľom eliminovať rozdrobenosť vlastníctva poľnohospodárskej pôdy.

O 5.11 Podporovať uzatváranie dlhodobých nájomných zmlúv na poľnohospodársku pôdu s poľnohospodárskymi producentami.

O 5.12 Podporovať a chrániť tradičné a lokálne druhy rastlín a zvierat, ktoré sú vzácne z historického hľadiska a zároveň sa vedľa najlepšie adaptovať na naše lokálne prírodné podmienky, čím najlepšie prispievajú k ochrane zmeny klímy ako aj k ochrane biodiverzity.

7 MONITORING

Návrh indikátorov:

Pre sledovanie vývoja hospodárstva a napĺňania cieľov Stratégie hospodárskej politiky do roku 2030 navrhujeme vyhodnocovať nasledujúce tri indikátory:

1. **Index ľudského rozvoja (Human Development Index)**, ktorý vyjadruje kvalitu života a blahobyt Slovenska v medzinárodnom meradle. Ako doplnkový indikátor je navrhnutý aj indikátor OECD **Index lepšieho života (Better Life Index)**.
2. **Percento hrubého domáceho produktu Slovenska na osobu v parite kúpnej sily k priemeru hrubého domáceho produktu pôvodných krajín EÚ⁵⁴ (15 krajín) na osobu v parite kúpnej sily**, ktorý vyjadruje reálnu konvergenciu Slovenska k vyspelým krajinám v EÚ.
3. **Súhrnný indikátor progresívnych štruktúrnych zmien**, ktorý hovorí o kvalite hospodárstva a produkčnej štruktúre hospodárstva Slovenska.

1. Index ľudského rozvoja

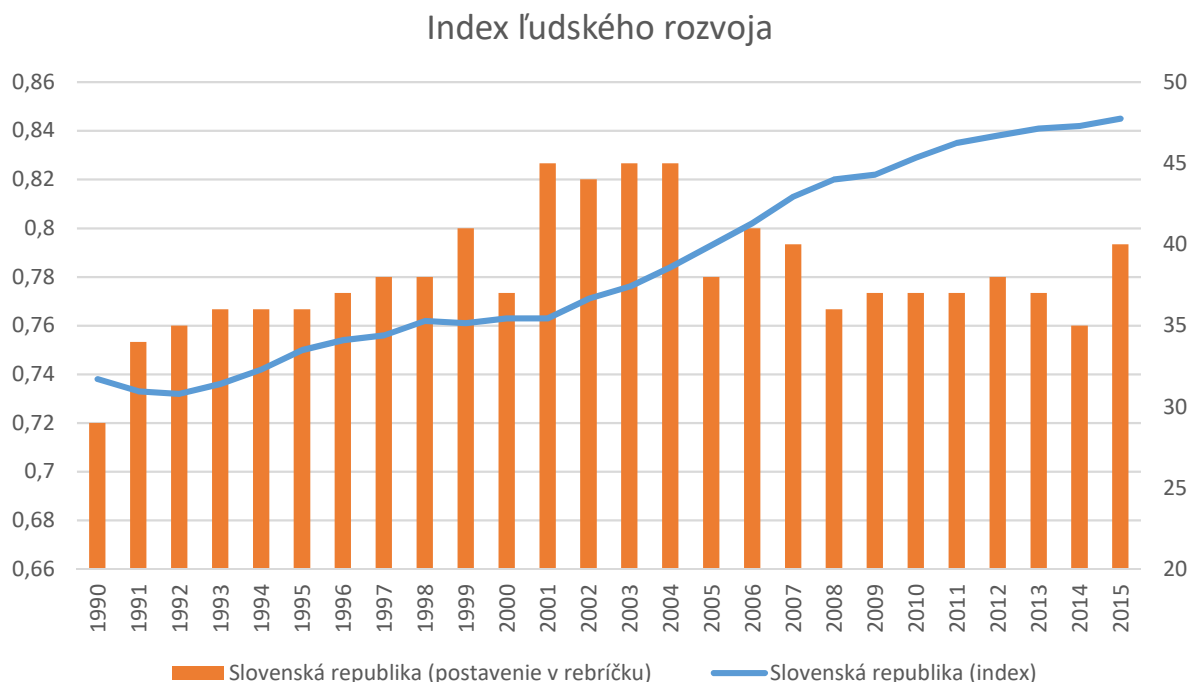
Vo všeobecnosti je hospodársky rast chápaný ako základ zvyšovania životnej úrovne obyvateľstva a tvorby pracovných miest, s ktorými súvisia aj príjmy obyvateľstva. Nemožno ho však považovať za cieľ sám o sebe, skôr by mal vytvárať predpoklady pre naplnenie komplexného cieľa, akým je blahobyt. Pre hospodársky rast je podmieňujúcim faktorom štruktúra obyvateľstva a pracovnej sily, najmä podiel práceschopného obyvateľstva a jeho vzdelanostná úroveň.

V tejto súvislosti možno uviesť trend merania hospodárskeho/ekonomického rastu aj inak, ako len z pozície HDP, teda objemu výroby. Hodnotenie blahobytu je možné poňať aj komplexnejšie z pozície príjmov a spotreby, a to vďaka rozsiahlemu súboru sociálnych, či ekologických subindikátorov, ktoré by mali doplniť ekonomický rast. Na tento trend nadväzuje aj iniciatíva EÚ s názvom „*Beyond GDP*“ a podobne aj OECD, či OSN.

Takéto pokusy o hodnotenie blahobytu a kvality života predstavuje index ľudského rozvoja (HDI) OSN a index lepšieho života OECD (BLI). Oba ukazovatele sú zložené z kategórií, ktoré hodnotia rôzne aspekty blahobytu/kvality života (index OSN okrem HDP per capita hodnotí aj priemernú dĺžku života a gramotnosť). OECD index hodnotí kvalitu života komplexnejšie, a to pomocou zohľadňovania až 11 kategórií, ktoré reflektujú príjmy, vzdelanie, životné prostredie, občiansku angažovanosť, zdravie, bezpečnosť, rovnováhu medzi prácou a odpočinkom a pod.

Index ľudského rozvoja (Human Development Index) je indikátor s dlhoročnou tradíciou, a preto sa javí ako vhodný pre porovnávanie postavenia Slovenska voči iným krajinám. Jeho výhodou je taktiež skutočnosť, že je to zložený indikátor hodnotiaci širšiu oblasť ako len ekonomický rozvoj. Pre porovnanie Slovenska s inými krajinami je potrebné zamerať sa na postavenie Slovenska v rebríčku a až následne na hodnotu indikátora a jednotlivých subindikátorov. Od 90-tych rokov 20. storočia až do súčasnosti hodnota indikátoru rastie. Pritom sa však postavenie v rebríčku do roku 2005 zhoršovalo, neskôr stabilizovalo a posledný rok (2015) výrazne zhoršilo. Z uvedeného vyplýva, že hoci Slovensko urobilo výrazný pokrok prejavujúci sa v hodnote indikátora, v rámci globálneho porovnania krajín, urobili tie ešte výraznejší pokrok a Slovensko teda v postavení rebríčka klesá.

⁵⁴⁾ Krajiny: Belgicko, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Írsko, Luxembursko, Nemecko, Portugalsko, Rakúsko, Spojené kráľovstvo, Španielsko, Švédsko, Taliansko.

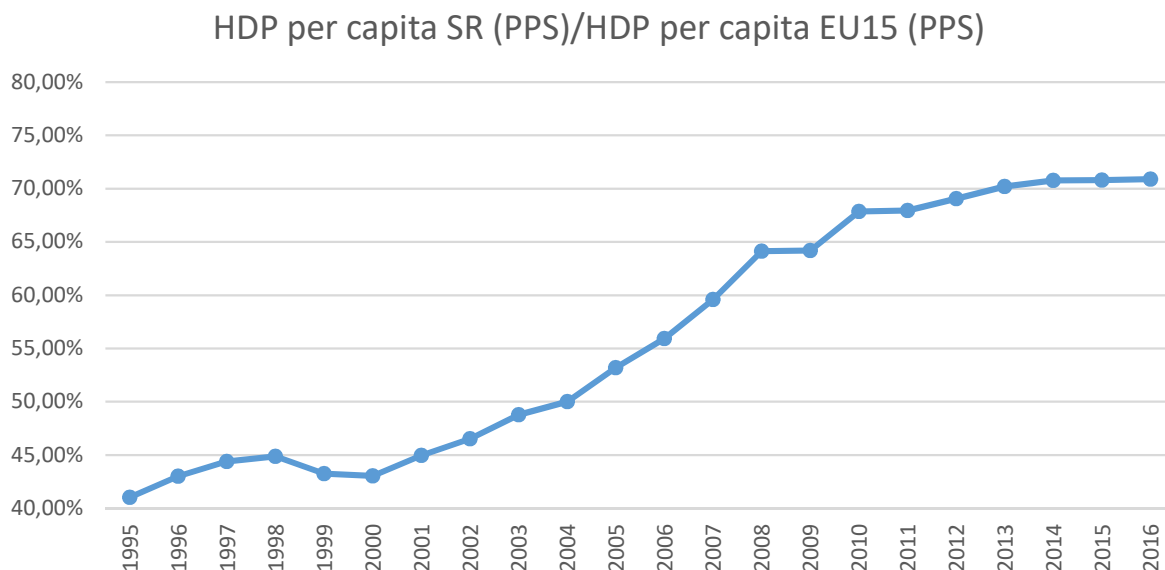
Graf č. 36 Index ľudského rozvoja v SR

Zdroj: <https://countryeconomy.com/hdi/slovakia>; 2018

Ako doplnkový indikátor navrhujeme zvoliť aj Index lepšieho života (Better Life Index), ktorý vypracováva OECD. Index nehodnotí poradie, resp. rebríček krajín, poradie sa určuje len v jednotlivých subindexoch. Z nášho pohľadu je teda dôležité zamerať sa na problémové ukazovatele a z pohľadu hospodárstva na ukazovatele hospodárskeho rozvoja (napríklad čistý disponibilný príjem domácností, miera zamestnanosti, atď.).

2. Percento hrubého domáceho produktu Slovenska na osobu v parite kúpnej sily k priemeru hrubého domáceho produktu pôvodných krajín EÚ (15 krajín) na osobu v parite kúpnej sily

Ekonomická výkonnosť Slovenska sa približuje ekonomickej výkonnosti pôvodných krajín EÚ (EÚ 15). Z vývoja indikátora je zrejmé, že najmä počas obdobia rokov 2000 až 2010 dosiahlo Slovensko najvýraznejší pokrok. Od uvedeného roka je približovanie už relatívne pomalé, čo môže naznačovať, že Slovensko už vyčerpalo stimuly a príležitosti pre rast v prvej dekáde 21. storočia a je potrebné sa sústrediť na nové príležitosti rastu a rozvoja.

Graf č. 37 Percento HDP Slovenska na osobu v parite kúpnej sily k priemeru HDP pôvodných krajín EÚ15 na osobu v parite kúpnej sily

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u; 2018

3. Súhrnný indikátor progresívnych štruktúrnych zmien

Súhrnný indikátor má dopĺňať ukazovatele kvality života a reálnej konvergenencie o pohľad na progresívnosť zmien v produkčnej štruktúre ekonomiky.

Navrhovaný súhrnný indikátor je charakteristický nasledovnými skutočnosťami:

- Hodnotí štyri rozličné stránky štruktúrnych zmien v ekonomike pričom im prikladá rovnakú váhu:
 - a) Miera pridanej hodnoty.
 - b) Produktivita práce (v zmysle pridaná hodnota prepočítaná na pracujúceho).
 - c) Podiel „intelektuálnych aktív“ na celkovej tvorbe kapitálu (exaktnejšie: podiel produktov intelektuálneho vlastníctva na tvorbe hrubého fixného kapitálu).
 - d) Emisná náročnosť hospodárstva (presnejšie náročnosť na emisie CO₂).
- Indikátor je zostavený tak, že hodnotí relatívnu úroveň Slovenska voči trojici malých vyspelých ekonomík EÚ, ktoré môžu byť vnímané ako isté vzory („benchmarky“) (Rakúsko, Dánsko, Fínsko).⁵⁵ Túto skupinu ďalej označujeme ako MVE3, teda 3 malé vyspelé ekonomiky, neočakávame kopírovanie parametrov týchto ekonomík, ale rešpektujeme originalitu každej ekonomiky. Predpokladáme však, že proces dobiehania špičkových ekonomík by mal znamenať aj priblíženie sa úrovniám najvyspelejších z nich vo všetkých štyroch zložkách súhrnného indikátora.
- Pokles (rast) súhrnného indikátora teda neznamená, že Slovensko nenapreduje (nespomaluje), ale to, že tak robí rýchlejšie (pomalšie), ako malé vyspelé ekonomiky (krajiny) vybrané ako „benchmark“.
- Indikátor je jednoduchý, nežiada si modelovanie ani iné zložitejšie matematické a štatistické operácie, je zostavený z podielových ukazovateľov a ľahko sa aktualizuje.

Všetky zložky sú ľahko medzinárodne porovnateľné, údaje pochádzajú výlučne z databáz Eurostat-u.

⁵⁵) MVE3 je priemer za tri malé vyspelé ekonomiky, ktoré tu vnímame ako vzory („benchmarky“), ktorých parametre by slovenská ekonomika mala napodobniť (Rakúsko, Fínsko, Dánsko). VVE3 je priemer za tri veľké vyspelé ekonomiky (Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia).

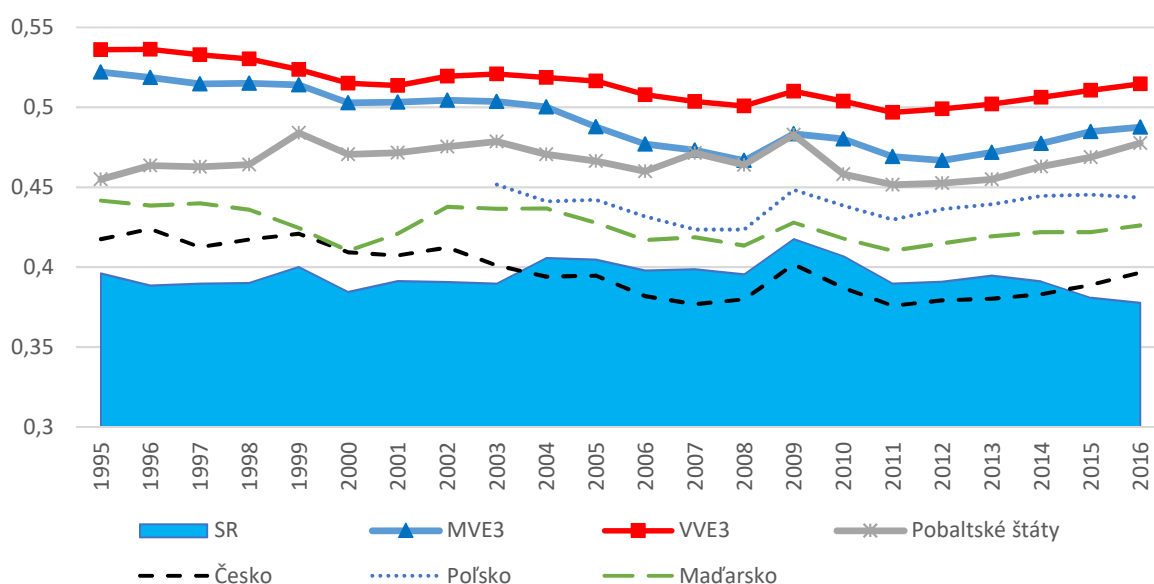
Zdôvodnenie relevantnosti vybraných zložiek:

a) Miera pridanej hodnoty

Koncentrovane vyjadruje mieru zhodnocovania vstupov v ekonomike, je aj jedným z ukazovateľov „technickej efektívnosti“. Je vypočítaná ako podiel hrubej pridanej hodnoty na produkcii, z údajov v bežných cenách.

Miera pridanej hodnoty sa dlhodobo na Slovensku nemenila, dokonca je v posledných rokoch ešte nižšia ako v polovici 90-tych rokov. Je to dôsledok expanzie odvetví náročných na medzispotrebu (a teda s nižším podielom pridanej hodnoty na produkcii). V roku 2016 bola miera pridanej hodnoty v Slovenskej republike na úrovni 0,38 (t. j. pri vytvorení produkcie za 100 EUR vznikli príjmy vo výške 38 EUR), v skupine malých vyspelých ekonomík to bolo 0,49 a v skupine veľkých vyspelých až 0,51.

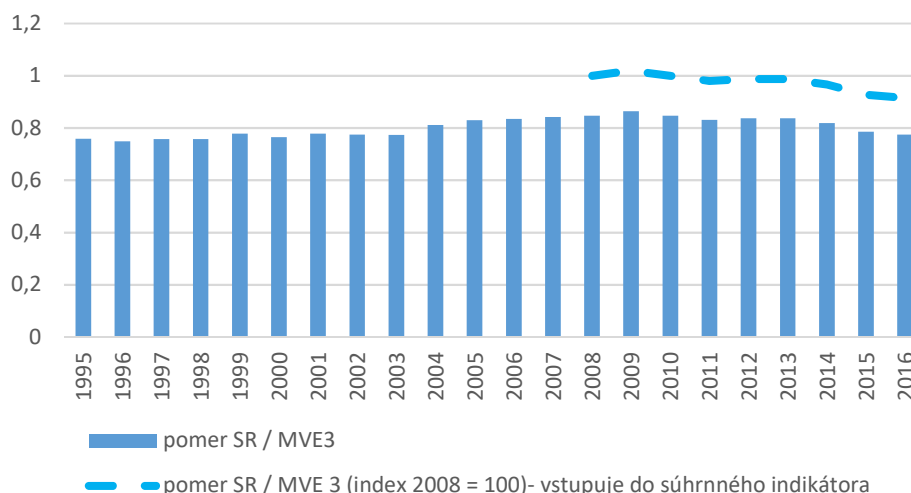
Želanou tendenciou je nárast miery pridanej hodnoty, ale nie každý nárast znamená pozitívnu skutočnosť. Miera pridanej hodnoty sa môže hýbať anticyklicky (to vidno v grafe č. 38 v prípade recesie v roku 2009). Pri poklese ekonomiky zvykne produkcia klesnúť rýchlejšie ako pridaná hodnota - matematicky to znamená nárast miery pridanej hodnoty počas recesie. Naopak, pri oživení ekonomiky zvykne produkcia vzrásť rýchlejšie ako pridaná hodnota - výsledkom je pokles miery pridanej hodnoty. Z uvedeného dôvodu je potrebné sledovať predmetný indikátor dlhodobo a interpretovať ho opatrne.

Graf č. 38 Miera pridanej hodnoty (hrubá pridaná hodnota/produkcia)

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u; 2018

Pre účely súhrnného ukazovateľa dávame do pomeru mieru pridanej hodnoty v Slovenskej republike k miere pridanej hodnoty v MVE3. Musíme však konštatovať, že nedochádza k dobiehaniu úrovne krajín MVE3.

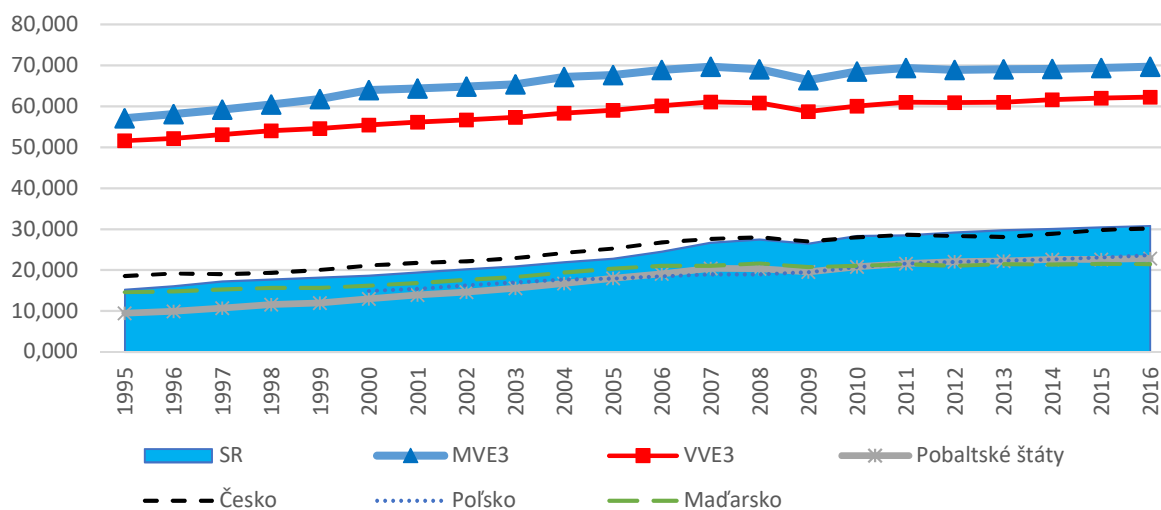

Graf č. 39 Miera pridanej hodnoty - pomer SR voči malým vyspelým ekonomikám

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u; 2018

b) Produktivita práce (v zmysle pridaná hodnota prepočítaná na pracujúceho)

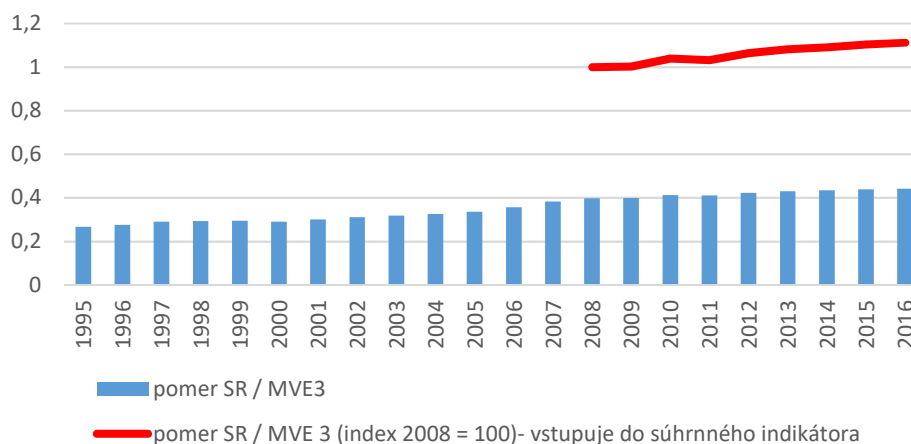
Ide o štandardný ukazovateľ konkurencieschopnosti. Produktivitu možno vyjadrovať rôzne, pre účely stratégie sme zvolili pridanú hodnotu prepočítanú na jedného pracovníka (v stálych cenách). V prehľade doterajšieho vývoja vidíme dlhodobý rast hodnôt na Slovensku, rýchlejší pred rokom 2009 a spomalený v posledných rokoch. Dôležitým faktom je približovanie hodnoty indikátora k hodnotám krajín MVE3 aj po spomalení rastu produktivity v období 2014 až 2016.

Graf č. 40 Produktivita práce (tis. EUR na pracovníka, počítané z pridanej hodnoty v stálych cenách)

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u; 2018

Pre účely súhrnného ukazovateľa dávame do pomeru produktivitu práce v Slovenskej republike k produktivite práce v krajinách MVE3. V tomto prípade je viditeľné dobíhanie úrovne krajín MVE3.

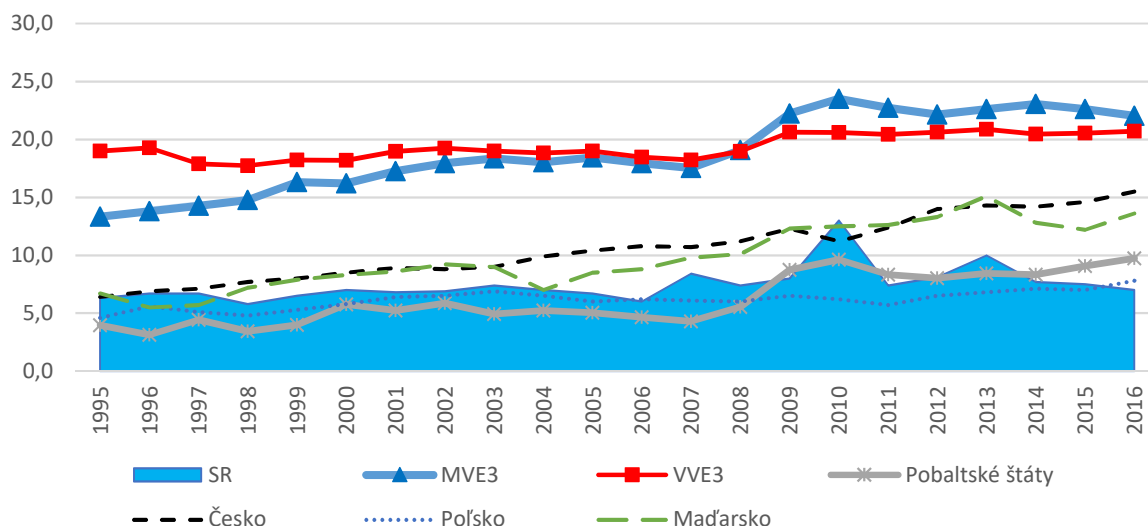
Graf č. 41 Produktivita práce - pomer SR voči malým vyspelým ekonomikám
Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u, 2018

c) Podiel intelektuálnych aktív na celkovej tvorbe kapitálu (exaktnejšie: podiel produktov intelektuálneho vlastníctva na tvorbe hrubého fixného kapitálu)

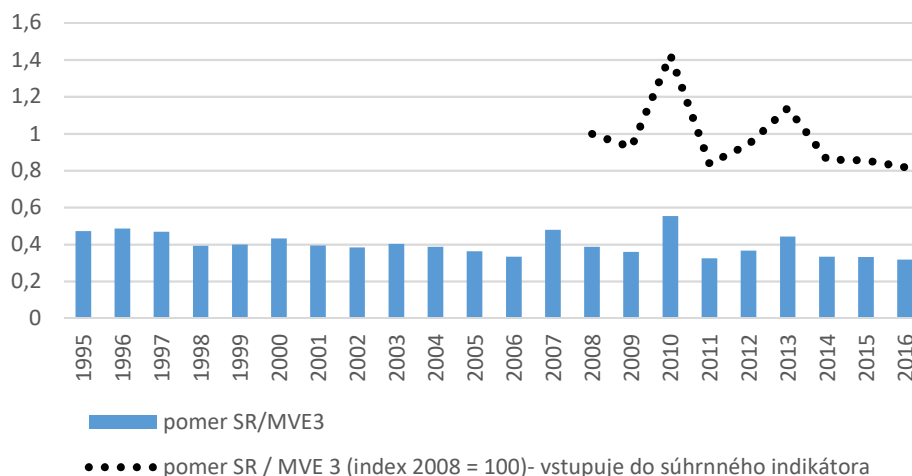
Indikátor predstavuje štruktúru investícií – hovorí o štruktúre nadobúdaného fixného kapitálu. Možno predpokladať, že štruktúra produkčných aktív predurčuje povahu produkcie (*tiež vice versa*). Hospodársky rozvoj Slovenska, ako i rozvoj slovenskej spoločnosti by mal byť založený na rozvoji sofistikovanejších, intelekt využívajúcich činností. S tým je spojené nadobúdanie takých aktív, ako sú výsledky výskumu a vývoja, databázy, softvéry a pod. Takéto aktíva sú v typológii fixného kapitálu označované ako produkty intelektuálneho vlastníctva a ich nadobúdanie je v databázach fixného kapitálu separátne sledované. Preto využívame túto skutočnosť a konštatujeme, že:

- Podiel produktov intelektuálneho vlastníctva v sledovaných krajinách, či zoskupeniach prevažne vzrástol, na Slovensku však nie. Takmer vo všetkých ekonomikách uvedených v nasledovnom grafe č. 42 pozvoľna narastá podiel produktov intelektuálneho vlastníctva na investíciách. V prípade slovenskej ekonomiky žiadnu stúpajúcu tendenciu nebadat', skôr možno hovoriť o niekoľkých výrazných výkyvoch bez čitateľnej tendencie.
- Vo vyspelých ekonomikách (malých MVE3 aj veľkých VVE3) dochádza k štruktúrnej zmene v investíciách: investície do budov, strojov a zariadení sú substituované investíciami do intelektuálnych aktív. Obzvlášť po kríze v roku 2009 je evidentný nárast podielu produktov intelektuálneho vlastníctva.
- K nárastu podielu došlo aj v štátoch strednej a východnej Európy (SVE), ale pri nízkych hodnotách (na Slovensku išlo skôr o akési izolované pozitívne výkyvy v troch rokoch). V krajinách SVE v prírastku fixných investícií jasne dominujú stroje a zariadenia, pri veľmi malých podieloch investícií do intelektuálnych aktív.
- Najmä v závere sledovaného obdobia dosahuje ekonomika Slovenska horšie parametre aj v porovnaní s ostatnými krajinami V4 či Pobaltia.

Do súhrnného indikátora vstupuje pomer hodnoty za Slovensko voči hodnote za MVE3. Vo vývoji vidno značné výkyvy, priaznivá tendencia absentuje. Obzvlášť nepriaznivá je hodnota v posledných rokoch.

Graf č. 42 Podiel produktov intelektuálneho vlastníctva na tvorbe hrubého fixného kapitálu (%)
Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u; 2018

Graf č. 43 Podiel produktov intelektuálneho vlastníctva na tvorbe hrubého fixného kapitálu - pomer SR voči malým vyspelým ekonomikám
Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u; 2018

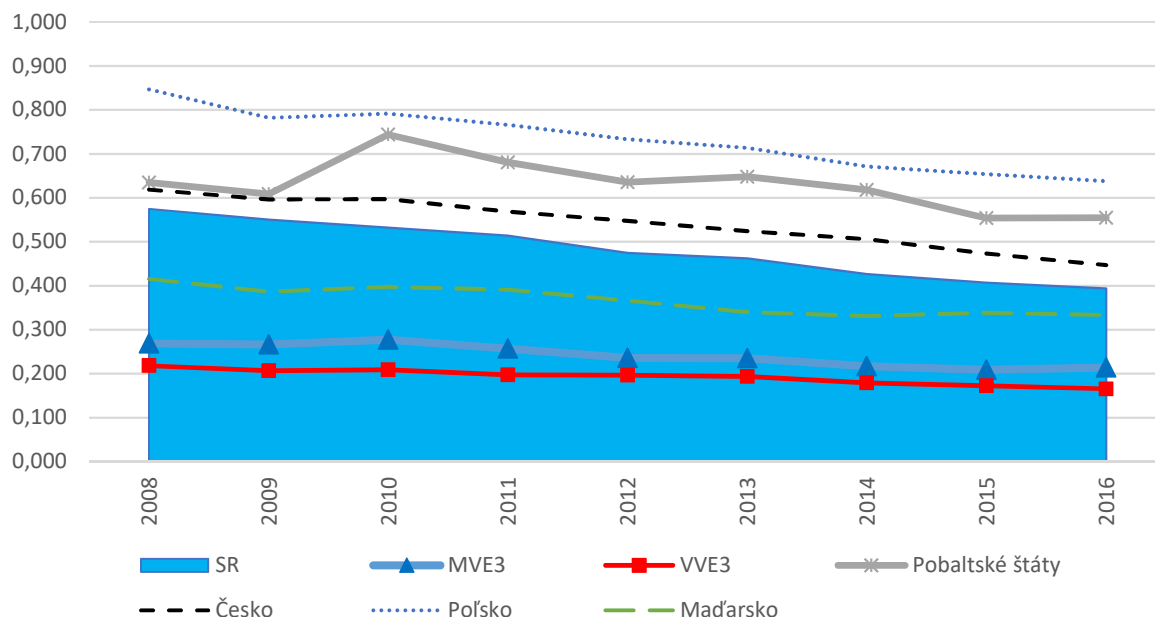
d) Emisná náročnosť hospodárstva

Progresívne štruktúrne zmeny by sa mali odraziť aj v poklese zaťaženia na životné prostredie a ako proxy jednotku sme vybrali pre účely hodnotenia stratégie indikátor emisnej náročnosti. Pre hodnotenie stratégie ju navrhujeme vyjadrovať ako objem emisií oxidu uhličitého (CO₂) pripadajúci na jednotku HDP. Ide o zjednodušené chápanie emisnej náročnosti. Predpokladáme, že CO₂ je vhodný reprezentant emisií a náročnosť na CO₂ v prípade Slovenska odzrkadľuje aj celkovú emisnú náročnosť. Voľba iba jedného skleníkového plynu CO₂ je daná dostupnosťou údajov (v tomto prípade je najmenšie omeškanie v dostupných časových radoch).⁵⁶

Objem emisií CO₂ na jednotku HDP výrazne klesal v celom sledovanom období. Ide však o kratší časový rad (ten začína pre väčšinu krajín v roku 2008) avšak pri analýze dlhodobých tendencií sme využili aj historické dáta o emisiách CO₂ z databáz Svetovej banky a historické dáta o vývoji emisií skleníkových plynov z databáz Eurostat-u, pričom môžeme konštatovať,

⁵⁶) Používané údaje „air emissions accounts“ publikované Eurostat-om.

že relatívne krátka tendencia poklesu emisnej náročnosti v SR je súčasťou dlhodobejšieho trendu.

Graf č. 44 Emisná náročnosť (na CO₂)

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u; 2018

V súhrnnom indexe vystupuje pomer emisných náročností medzi MVE3 a Slovenska (ale opačný pomer ako v ostatných prípadoch - tu je želanou tendenciou pokles úrovni v Slovenskej republike na úroveň MVE3).

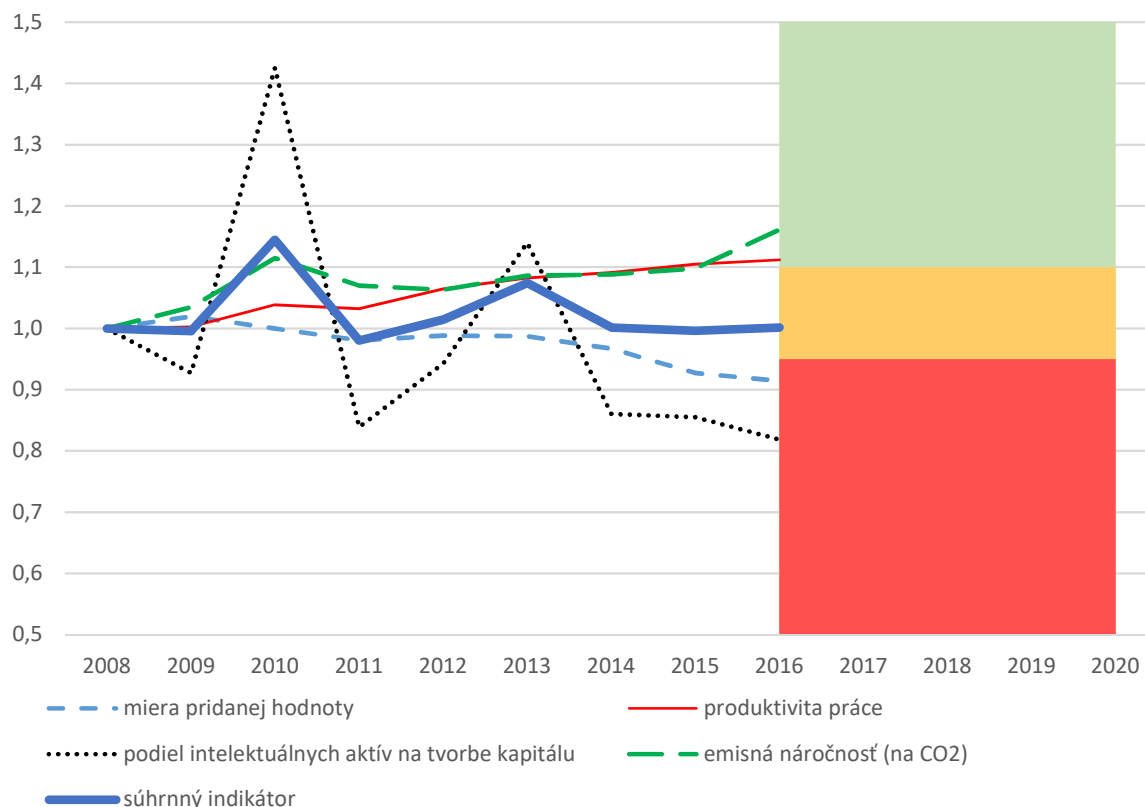
Súhrnný indikátor a jeho doterajší priebeh

Každý zo štyroch vstupujúcich indikátorov je vyjadrený ako pomer voči východiskovej úrovni z roku 2008⁵⁷ a každému zo štyroch individuálnych indikátorov bola pridelená rovnaká váha(t. j. 0,25).

Ak porovnáme hodnoty namerané s úrovňou v roku 2008, pri dvoch parametroch vidíme zlepšenie (kapitálová vybavenosť a emisná náročnosť). Pri ďalších dvoch sme zaznamenali zhoršenie (miera pridanej hodnoty a podiel intelektuálnych aktív). Celkový súhrnný indikátor bol v roku 2016 na veľmi podobnej úrovni ako vo východiskovom roku 2008. Pozitívne a negatívne odchýlky parametrov sa navzájom vyrovnali a súhrnný indikátor sa znovu dostal na základnú os danú úrovňou 1. Po roku 2013 vývoj súhrnného indikátora môžeme hodnotiť dokonca negatívne.

V nasledovnom grafe č. 45 sú stanovené pásma želaného, respektíve neželaného vývoja, ktoré je však potrebné revidovať a meniť, pričom navrhujeme pravidelnú zmenu vždy pri vyhodnocovaní trojročných akčných plánov. Hodnotenie za obdobie troch rokov eliminuje ročné výkyvy v jednotlivých čiastkových indikátoroch. Návrh pásiem pre hodnotenie je nastavený tak, že odchýlka hodnoty súhrnného indikátora smerom nadol je menšia ako v prípade jeho nárastu. Uvedený rozdiel navrhujeme z dôvodu opatrnosti a konzervatívneho hodnotenia súhrnného indikátora.

⁵⁷⁾ Posledný rok pred krízou 2009, teda o moment vrcholu - horného bodu obratu.

Graf č. 45 Súhrnný indikátor pre Slovensko a želaný, respektíve neželaný vývoj

Zdroj: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u, 2018

Pozn.: zelené pásma - želaný vývoj; oranžové pásma - pásma zvýšenej pozornosti; červené pásma - neželaný vývoj.

Z vyššie uvedeného grafu č. 45 možno odvodiť konštatovanie, že hodnota súhrnného indikátora za obdobie rokov 2008 až 2016 má stagnujúcu tendenciu. Hodnotu ťahajú smerom dole najmä ukazovatele pre intelektuálne aktíva a pre mieru pridanej hodnoty. Jeden z dôvodov prečo je tomu tak, možno hľadať v doterajšej štruktúre ekonomiky a v zdrojoch pre jej rast, ktorou bola najmä nákladová konkurencieschopnosť, tak ako je už vyššie uvedené. V kombinácii s konvergenčným indikátorom dobiehania úrovne ekonomiky štátov EÚ15, či zvyšujúcou sa cenou práce možno konštatovať, že tento zdroj rastu sa vyčerpáva.

Keďže ambíciou stratégie je ponúknuť východiská pre naštartovanie nového štruktúrneho prístupu k ekonomickému rastu Slovenska, pre súhrnný indikátor sú zvolené práve ukazovatele ako miera pridanej hodnoty, či podiel intelektuálnych aktív. Tie je možné vyhodnotiť ako vhodné nástroje pre meranie miery napredovania v tzv. „znalostných“ ekonomikách, a keďže doteraz neboli takéto ukazovatele základom pre domáci rast, je z grafu viditeľná ich stagnácia. Danú skutočnosť je možné vnímať ako prirodzený dôsledok a nie ako negatívum.

Do budúceho obdobia, po implementácii akčných plánov, je preto vhodné hodnotiť predmetný súhrnný indikátor spätne od roku 2016, s ohľadom na trojročný cyklus realizácie akčných plánov. Obsah nového akčného plánu sa potom prispôbi vývoju hodnôt jednotlivých ukazovateľov.

Návrh implementácie

Pre efektívnu, účinnú a horizontálnu implementáciu a dosahovanie cieľov stratégie navrhujeme vypracovať akčné plány v trojročných cykloch. Uvedené znamená, že prvý akčný plán by mal byť schválený na roky 2019 až 2021, a následne podľa harmonogramu predkladania akčných plánov:

Akčný plán	Obdobie
1. akčný plán	2019 - 2021
2. akčný plán	2022 - 2024
3. akčný plán	2025 - 2027
4. akčný plán	2028 - 2030

Okrem akčných plánov navrhujeme tzv. strednodobé prehodnotenie stratégie (tzv. „mid-term review“, resp. ex post hodnotenie) v roku 2024, ktoré by malo reagovať na aktuálnu hospodársku situáciu na Slovensku, globálny stav hospodárstva, všeobecne na spoločenskú situáciu, nové technológie a výstupy vedy a výskumu, atď. Ambíciou je, aby dokument adresne reagoval na aktuálnu dynamiku vývoja a jeho východísk, ako aj dosiahnutého pokroku v kľúčových oblastiach.

Obsahom akčných plánov budú úlohy pre rozpracovanie opatrení v jednotlivých kľúčových oblastiach s uvedením zodpovedných gestorov za ich realizáciu, finančným rámcom na ich plnenie, ako aj časovým harmonogramom ich plnenia. Jednotlivé úlohy by mali v rámci akčného plánu obsahovať aj čiastkové indikátory potrebné pre monitorovanie pokroku pri ich napĺňaní. Implementáciu a napĺňanie dokumentu by malo koordinovať, sledovať a vyhodnocovať MH SR prostredníctvom na to určenej sekcie, príp. odboru plniaceho úlohy implementačnej jednotky vo vzťahu k tomuto dokumentu.

8 ZÁVER

Hlavné priority a strategické ciele rozvoja Slovenskej republiky ako členskej krajiny EÚ vychádzajú z integrácie a základných hodnôt, na ktorých je EÚ založená. Hlavnou prioritou hospodárskeho rozvoja Slovenska s víziou do roku 2030 je preto zabezpečenie hospodárskeho rastu, čo umožní rýchlejšiu konvergenciu a odstránenie rozdielov v kvalite života a životného prostredia obyvateľov Slovenska v porovnaní s krajinami západnej Európy. Uvedené potvrdzuje záujem Slovenska zaradiť sa do „jadra“ EÚ.

V záujme zabezpečenia rozvoja a hospodárskeho rastu Slovenska sa navrhuje stanovenie strategických cieľov pre určujúce oblasti, ktoré vychádzajú zo základnej „matrice hospodárskeho rastu“ a nadväzujúcej SWOT analýzy. Z dlhodobého hľadiska, po zmene v nastavení čerpania prostriedkov z EÚ po roku 2020, keď v európskom rozpočte budú väčšie prostriedky vyčleňované na migráciu, otázky bezpečnosti a obrany, či na oblasť inovácií, je tiež prioritou zohľadnenie skutočnosti, že hospodársky rast, ktorý je podmienený zvyšovaním konkurenčnej schopnosti bude potrebné zabezpečovať s väčšou podporou a využívaním návratnej investičnej pomoci a prostriedkami zo súkromnej sféry, pričom v rozpočte SR bude potrebné navýšiť prostriedky na reformy a vytváranie priaznivých podmienok pre oblasť podnikania, vzdelávania a školstva, ako aj pre oblasť vedy a výskumu a dobudovanie zdravotnej a sociálnej infraštruktúry.

V tejto súvislosti je potrebné naplňať rámcové opatrenia pre oblasti, ako sú podnikateľské prostredie, rozvoj ľudských zdrojov, veda, výskum a inovácie, regionálny rozvoj, pôdohospodárstvo, verejné financie a životné prostredie, ktoré určujú hospodársky rast. Následne je potrebné kvalitatívne identifikovať rámcové ciele a na ich plnenie následne predstaviť účinné opatrenia s určením zodpovednosti, termínu plnenia, indikátorom ich monitorovania, ako i spôsobu financovania.

Hospodárska stratégia usiluje aj o vyvážený regionálny hospodársky rozvoj, ktorý bude zameraný na aktivizáciu nedostatočne využívaného potenciálu a podporu hospodárskeho rozvoja regiónov, ako aj na znižovanie regionálnych rozdielov na pomoc ekonomicky slabším oblastiam s cieľom prekonať trend zvyrazňovania regionálnych disparít a zabrániť vzniku nových nerovnováh v sektorovej a regionálnej štruktúre ekonomiky, ktoré by si inak vyžiadali ďalšie masívne prerozdelenie prostriedkov v nasledujúcom období.